

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Magistrsko delo

**FENOMEN AMERIŠKEGA IMPERIJA:
IDEOLOGIJA MESIJANSTVA IN STRATEGIJA PRIMATA**

Kandidatka: Aleksandra Vidmajer
Mentor: dr. Bogomil Ferfila
Smer: ameriške študije

Ljubljana, oktober 2005

KAZALO

1. UVOD
 - 1.1. Opredelitev problema
 - 1.2. Predmet raziskave in struktura
 - 1.3. Teoretični okvir
 - 1.4. Cilji naloge in hipoteza
 - 1.5. Metode raziskovanja

2. FENOMEN IMPERIJA
 - 2.1. Normalizacija pojma imperij
 - 2.2. Apologeti in kritiki
 - 2.3. Definicije in dileme
 - 2.4. Imperialni začetki
 - 2.5. Zgodovinske primerjave

3. IDEOLOGIJA MESIJANSTVA
 - 3.1. Mit o izjemnosti in nedolžnosti
 - 3.2. Obljubljena dežela, križarska država
 - 3.3. Neokonservativni imperij:
 - 3.3.1. Univerzalizem
 - 3.3.2. Demokratizem
 - 3.3.3. Miselni tanki
 - 3.3.4. "Projekt za novo ameriško stoletje"

4. STRATEGIJA PRIMATA
 - 4.1. Viri ameriške moči
 - 4.2. Velika strategija
 - 4.3. Nova geopolitika
 - 4.4. Mit o naključni supersili

5. ZAKLJUČNE UGOTOVITVE

6. LITERATURA

1. UVOD

1.1. OPREDELITEV PROBLEMA

Namesto da bi ZDA postale "normalna" država, kot so v osemdesetih letih predvidevali mnogi¹, imajo premoč, kakršne ni imela nobena država po rimskem imperiju. Združene države Amerike dominirajo svetu, iz hladne vojne so izšle kot edina preostala velesila, nimajo ne geopolitičnega ne ideološkega izzivalca. Ameriška unipolarnost je popolna. Vtis je, da na globalnem prizorišču delujejo skoraj brez omejitev. Z vojno proti terorizmu, invazijo na Afganistan in Irak in doktrino preventivne vojne pa je tudi pogled na ameriško moč postal drugačen. Aktualen opis ameriške zunanjepolitične moči je postal termin imperij.

V preteklih nekaj letih se je občutno pomnožila literatura o ameriški hegemoniji in imperiju. Razmere spominjajo na tiste pred štiridesetimi leti. Oziroma kot ugotavlja Michael Cox (*Cox, 2003; Cox, 2004;*), Združene države so v tem času prehodile pot od hegemonije do upadajoče sile, in spet nazaj do hegemonu. Ena ključnih dilem je, skratka, postala ameriška moč: So ZDA imperij? So določen tip imperija? Ali pa sploh niso imperij?

Čeprav so veliki zgodovinski imperialni sistemi – tako celinski ruski, kakor pomorski imperiji zahodnoevropskih sil – razpadli, njihove dediščine še

¹ Za primere upadanja ameriške moči glej:

Calleo David P. (1987) *Beyond American Hegemony*. New York: Basic Books.

Giplin, Robert (1981) *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kennedy, Paul (1987) *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. New York: Random House.

Keohane Robert O. (1984) *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press.

Rosencrance, Richard ur. (1979) *America as an Ordinary Country*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Nasprotno stališče zagovarjajo:

Huntington, Samuel P. (1988-89) poudarja ameriško moč v The U.S. – Decline or Renewal? *Foreign Affairs* 67(1).

Nau, Henry R. (1987) *The Myth of America's Decline: Leading the World Economy in the 1990s*. New York: Oxford University Press.

Nye, Joseph S. (1990) *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books.

Russett, Bruce (1985) "The Mysterious Case of U.S. Hegemony; or Is Mark Twain Really Dead?" *International Organisation* 39, pomlad.

Strange Susan (1987) "The Persistent Myth of Lost Hegemony". *International Organisations* 41, jesen.

Waltz, Kenneth (1979) *Theory of International Politics*. Reading, Mass.: Addison-Wesley.

vedno sooblikujejo skoraj vse vidike življenja na globalni ravni. Medtem pa se je z vso ostrino zastavilo vprašanje, kaj je v svetovni politiki nadomestilo nekdanje teritorialne imperije. "So Združene države in njihovi zavezniki, vključno z nadnacionalnimi družbami, finančnimi in mednarodnimi institucijami, torej silami 'globalizacije', nov imperialni sistem?" (Howe, 2002)

Ne glede na pomembne razlike med moderno ameriško močjo in zgodovinskimi imperialnimi izkušnjami, je pojem Združenih držav kot imperija v središču aktualne politične debate. Iz razprav radikalne politike je prešel v vsakdanjo rabo. Medtem ko je bil od šestdesetih let dalje monopol levece,² je v zadnjih letih postal stalnica neokonservativne desnice. Število avtorjev, ki se ukvarjajo z imperijem, je zelo naraslo in uporabljajo ga v širokem razponu: Desnica s pristnim navdušenjem (Boot, 2001; Ferguson, 2004; Ignatieff, 2003; Krauthammer, 2001; in³), levica poudarjeno kritično (Barber, 2003; Chomsky, 2003; Johnson, 2000; in⁴). Toda za ene in druge pomeni razlago ali celo vodilo ameriške zunanje politike. Analitiki ugotavljajo, da se je diskurz o imperiju, ki je bil v preteklosti marginaliziran in zavračan, normaliziral. (Cox, 2003; Howe, 2003; Ryn, 2003;)

Imperij je zato zanimiv fenomen proučevanja, ki omogoča dodaten vpogled v modalitete ameriške moči in obvladovanja sveta. Ima opraviti s terminologijo in zgodovino, vendar tudi z ideologijo in strategijo Združenih držav. Številni analitiki mednarodnih odnosov ameriško zunanjo politiko povezujejo s pojmi kot so "neokonservativni imperij", proučujejo neokonservativno ideologijo in ameriško veliko strategijo, v kateri prepoznavajo konture imperija.

Zaradi ameriških zgodovinskih mitologij in nekaterih sodobnih mitov je pojem imperija nezaželen, poudarja Kennedy. In vendar zgodovinarji poleg

² Chomsky, Noam (1967) *American Power and the New Mandarins*. New York: Vintage Books.
Chomsky, Noam (1993) *Year 501: The Conquest Continues*. Boston: South End Press.
Chomsky, Noam (2000) *Rogue States: The Rule of Force in World Affairs*. Cambridge: South End Press.
Gardner, Lloyd C., LaFeber Walter F., McCormick, Thomas J. (1973) *Creation Of the American Empire*. Chicago: Rand McNally.
Williams, William Appleton (1988) *The Tragedy of American Diplomacy*. New York: Norton.

³ Kagan, Robert (1998) The Benevolent Empire. *Foreign Policy*, poletje: 24-25.
Kaplan, Robert D. (2003) Supremacy by Stealth. *Atlantic Monthly*, julij/avgust.

⁴ Harvey, David (2003) *The New Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
Johnson, Chalmers (2004) *The Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy, and the End of the Republic*. New York: Metropolitan Books.

formalnih, pravnih in teritorialnih imperijev, kakršen je bil rimski, poznajo tudi "neformalne imperije". Tisto, na kar so posebno pozorni, je nesorazmerno neuravnoteženje moči med zelo močno državo in šibkejšo državo oziroma šibkejšimi družbami. Proučujejo izjemen vpliv posameznih držav, četudi ne formalne priključitve (*Kennedy, 2003*). Eden najeminentnejših ameriških zgodovinarjev imenuje ZDA "ne-voljni imperij" (*reluctant empire*).

Glede ustreznosti primerjanja ameriške moči z imperijem so zato pomisleki odveč. Naše aktualno razumevanje zgodovine ameriške moči je preveč oprto na konceptualne definicije, ki izključujejo pojem imperija. Ne glede na to, ali današnjo ameriško moč definiramo kot "imperij", "hegemonijo" ali kot "neformalni imperij", nam proučevanje in raziskovanje fenomena imperija, definicij, zgodovinskih primerjav in nenazadnje imperialnih obrisov v zametkih republike, pomaga razumeti vlogo ZDA kot države na vrhu svetovne piramide.

Preskok k pojmu imperija je zakoreninjen tudi v ideološkem razumevanju Amerike kot take oziroma v amerikanizmu kot politični ideologiji. Prepričanje o izjemnosti ameriškega eksperimenta je globoko vkoreninjeno v narodovo psiho. ZDA v skladu s tem niso samo drugačne. Imajo tudi posebne odgovornosti. Prepričanje, da so Združene države velika sila, neprimerljiva s katero drugo, in da imajo posebno, to je civilizacijsko poslanstvo, je do danes ostalo neokrnjeno.

Zato me je v nalogi zanimala vloga Združenih držav kot izjemne nacije, ki je svoj "raison d'etre" definirala ideološko; problematika Amerike kot "univerzalne" nacije, katere načela so sprejemljiva za vse človeške družbe; mit o nedolžnosti, ki nam pomaga razumeti tako preteklo kot aktualno zunanjo politiko države, ki trdi, da ne sledi samo golemu interesu, temveč svojemu moralnemu klicu. Z ameriškim mesijanskim nacionalizmom je nenazadnje razložljiva Amerika kot "svetilnik svobode", "Amerika kot zaščitnica svobode in neodvisnosti", na kar opirajo in s čimer upravičujejo ekstenzivno uporabo moči neokonservativci sedanje republikanske administracije. S tem je mogoče razumeti tudi ideološko bistvo Busheve "vojne proti terorizmu".

Eno od osrednjih vprašanj pri proučevanju ameriške vodilne vloge in njene zunanje politike sploh je, ali Združene države imajo veliko strategijo, saj je od tega bistveno odvisno ohranjanje položaja. Ameriška velika strategija

izvira iz razmerij moči v mednarodnem sistemu. Zato najprej analiziram vire moči in obravnavam debato o veliki ameriški strategiji, ki je zaznamovala minulo desetletje. Zatem obravnavam geopolitiko, ki določa svet po koncu hladne vojne, in pomaga razumeti, s kakšnimi strateški načrti je mogoče ohranjati unipolarnost. Večina analitikov se strinja, da ZDA sledijo strategiji primata. Glede na aktualno debato imperija posvečam osrednjo pozornost strategiji prevlade, pri čemer me predvsem zanima, ali obstaja strateški načrt, katerega cilj je ohranitev vodilnega geopolitičnega položaja in preprečitev vzpona tekmecev.

1.2. PREDMET RAZISKAVE IN STRUKTURA

Predmet raziskave je fenomen ameriškega imperija, njegova ideologija in strategija. Predmet raziskave ni ugotavljanje oziroma dokazovanje, ali so ZDA imperij, temveč proučevanje samega fenomena in dokazovanje obstoja posebne ideologije, ki jo je mogoče označiti za mesijansko, in strateškega načrta, ki stremi k ohranjanju vodilne vloge Združenih držav.

Naloga v prvem delu raziskuje pojav imperija: ugotavlja, zakaj se je terminologija imperija normalizirala in je postala tako zelo široko uporabljana; analizira definicije imperija, pri čemer največjo pozornost posveča razlikam med "imperijem" in "hegemonijo" in izpostavlja pojem "neformalnega imperija"; primerja ameriško moč z zgodovinskimi imperiji in ugotavlja nekatere ponavljajoče se vzorce.

Drugi del obravnava ideologijo prek osvetlitve ameriške izjemnosti in podvrženosti mitom o nedolžnosti in analiziranja mesijanskega ameriškega nacionalizma. To predstavlja podlago za razumevanje današnje neokonservativne ideologije novega univerzalizma in demokratizma. Isto poglavje tudi razčlenjuje tako imenovane miselne tanke (*think-tanks*), iz katerih so izšle neokonservativne sktrukture.

V tretjem vsebinskem sklopu proučujem ameriško strategijo primata s pomočjo klasifikacije strategij, debate o veliki strategiji in analize virov moči, predstavitev geopolitičnega zemljevida po koncu hladne vojne in naposled analize mita o "ne-voljni velesili", ki da je dosegla dominantni položaj nenačrtno in proti svoji volji.

1.3. TEORETIČNI OKVIR

Raziskavo sem oprla na realistično teorijo, teorije o ohranjanju unipolarnosti, teorije o veliki ameriški strategiji in teorijo o imperiju.

Realizem

Za izhodišče naloge sem vzela realistični model mednarodnih odnosov (*Morgenthau, 1995; Mearsheimer, 2001*), s katerim preverjam vodilno vlogo ZDA v strukturi mednarodnega sistema, moč, politiko moči, omejitve, ofenzivno ravnanje in stremljenje k prevladi. Realizem uporablja koncept interesa, opredeljenega kot moč, kot standard za presojo in razumevanje, kajti "distinktivna kvaliteta politike je moč", "državniki razmišljajo in delujejo v okviru interesa, definirane kot moč". Boj za moč je večer v času in prostoru, pravi Morgenthau. Postavko Morgenthaua je redefiniral Kenneth Waltz, ki je osvetlil dvome med močjo in sredstvom. "Države – minimalno – stremijo za ohranitvijo in – maksimalno – za dominacijo." ⁵ Upoštevam tudi kritiko realistične teorije, posebej glede države kot enotnega dejavnika, katerega relevantnost upada; z rastočo soodvisnostjo sodobnega sveta se "trda lupina" države kruši in meddržavne odnose bolje označuje "kompleksna soodvisnost". ⁶

Ohranjanje unipolarnosti

Po hladni vojni so ZDA ostale edina preostala sila, toda dileme ostajajo: kolikšna je premoč, koliko obvladujejo in kako dolgo lahko traja. Tradicionalne realistične razlage trdijo, da svet obvladuje unipolarnost z ZDA na čelu (*Madstaduno, 1999; Wohlforth, 1999*), drugi opozarjajo na spreminjajočo naravo moči in njeno veliko razpršenost v soodvisnem, globaliziranem svetu. (*Nye, 2002; Nye, 2004; Haass, 1999*)

Realistična teorija napoveduje uravnoteženje velike sile, češ da v anarhičnem mednarodnem sistemu prevelika koncentracija moči ene države vedno povzroči uravnoteženje s strani drugih držav, trdi Waltz. Vendar doslej ameriška premoč, presenetljivo, ni povzročila uravnoteženja. Mastaduno in Kapstein (*Kapstein, Mastaduno, 1999*) ugotavljata, da Waltzova teorija ravnotežja in zadostna razlaga za pojasnitev obnašanja držav in analizirata različico teorije o ravnotežju grožnje, ki jo je razvil

⁵ Waltz, Kenneth (1979) *Theory of International Politics*. Reading, Mass.:118.

⁶ Keohane, Robert; Nye, Joseph (1989) *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. 2nd ed., Boston.

Stephen Walt.⁷ Ta navaja kot glavno tendenco v mednarodnih odnosih uravnoteženje, vendar se glede razlogov zanjo oddaljuje od Waltza. "Države, ki so videti agresivne, bodo verjetno izzvale uravnoteženje drugih".

Podobno meni Snyder. (*Snyder, 1991*) Za nekatere je odsotnost uravnoteževanja dokaz za stabilnost unipolarnosti (*Wohlforth, 1999*), drugi opozarjajo, da je tradicionalni okvir polarnosti sveta postal nezadosten za pojasnitev. Kapstein in Mastaduno argumentirata, da so države na ameriško unipolarnost odgovorile namesto z uravnoteženjem s prilaganjem mednarodnemu sistemu z Združenimi državami v središču. (*Mastaduno, Kapstein, 1999*)

Ameriška velika strategija

Analitiki so razdeljeni glede tega, ali ZDA imajo veliko zunanjepolitično strategijo. Analize, ki ponujajo strateške predloge, nihajo od obeh skrajnosti: od neoizolacionizma do globalnega primata. Posen in Ross naštevata štiri strategije: "neoizolacionizem, selektivni angažma, kooperativno varnosti in primat", vendar se ne opredelita za nobeno. (*Posen, Ross, 1996-97*) Art⁸ klasificira sedem strategij in se opredeli za "selektivno angažiranje". Za nekatere konec hladne vojne pomeni, da globalni varnostni angažma ni več potreben.⁹ Ne glede na različne strateške nasvete je večina enotna, da ameriška zunanja politika po hladni vojni sledi strategiji primata. (*Posen, Ross, 1996-97*)

Mnenja glede obstoja velike strategije so različna. Poudarjajo strateško nekoherentnost (*Posen, Ross, 1996-97*) in "mlačno hegemonijo" (*Walt, 2000*), vendar tudi obstoj strateškega načrta za ohranitev globalne prevlade. (*Mastaduno, 1999; Layne, 2002 in*¹⁰)

Definicije imperija

Proučujem definicije pojma imperij in predvsem razmejitev s hegemonijo (*Keohane, Giplin, Wallerstein*), klasifikacije imperijev na formalne in neformalne (*Doyle, Motyl, Howe*), restriktivnejše in ohlapnejše definicije (*Cohen, Ferguson*) in dileme, ki ob tem nastajajo, vključno z nezadostno

⁷ Walt, Stephen (1987) *The Origin of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press.

⁸ Art, Robert J. (1998/99) Geopolitics Updated: The Strategy of Selective Engagement. *International Security*. 23(3): 79-113.

⁹ Layne, Christopher (1997) From Preponderance to Offshore Balancing. America's Future Grand Strategy. *International Security*. 22(1): 99-137.

¹⁰ Gowan Peter (2000) *The Global Gamble: Washington's Faustian Bid for World Dominance*. New York: Verso.

teoretsko obravnavo. Zaradi slednje je pojem imperija obstal kot predmoderna oblika oblasti. Posebej izstopajoče je pomankljivo definiranje neformalnega imperija. Zaključem, da je mogoče ZDA definirati bodisi kot hegemonijo bodisi kot (neformalni) imperij.

Miti imperija

Velike sile so se vedno zatekale k agresivni zunanji politiki oziroma vsaj od časa so časa kazale takšne težnje. To velja tudi za Združene države, čeprav so bile bolj pozorne na škodljive posledice, ki jih povzročajo agresivno vedenje.¹¹ Čeprav Amerika nima formalnega kolonialnega imperija, včasih poskuša vsiliti mir šibkejšim družbam – to jo postavlja pred iste strateške dileme, kakor so jih imele velike sile pred njo, ugotavlja Snyder. Vse zgodovinske oblike imperialnega prenapenjanja je vodilo načelo, da je mogoče doseči varnost prek nadaljnje ekspanzije; temu Snyder pravi miti imperija in kategorizira njegove strateške koncepte. (*Snyder, 1991: 1-20*)

Ideologija

Koncept ideologije, ki ga uporabljam, ustreza temu, kar je Karl Mannheim imenoval "posebna ideologija". "S tem konceptom ideologije imamo opravka, kadar ta pojem pove, da smo skeptični do idej in opisov, smatramo jih za bolj ali manj zavestno prikrivanje resnične narave situacije". (*Manheim, 1936, citirano v Morgenthau, 1995*) Morgenthau v zvezi s tem omenja moralne ideologije. Ko analiziram mit izjemnosti in nedolžnosti, ga uporabljam skladno z definicijo Richarda Slotkina. "Mit izraža ideologijo, njegov jezik je bolj metaforičen in sugestivilen kot logičen in analitičen". (*Slotkin, 1998, citirano v Barber, 2003*)

1.4. CILJI NALOGE IN HIPOTEZA

Cilj naloge je analizirati fenomen ameriške prevlade in pojasniti, zakaj je debata o ameriškem imperiju postala del mainstreama; dokazati, da je preskok s terminov "hegemonija" in "supersila" na pojem "imperij" ne samo priznanje izjeme ameriške moči, temveč zakoreninjen v ideološkem razumevanju Amerike kot posebne nacije. Analizirati ameriško strategijo in dokazati obstoj strateškega načrta, namenjenega ohranjanju ameriške nesporne vodilne vloge v svetu.

¹¹ Kennedy, Paul (1987) *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. New York: Random House.

Zagovarjala bom naslednjo hipotezo: čeprav ostaja sporno, ali so ZDA imperij oziroma jih je mogoče definirati zgolj kot neformalni imperij, pa ta ni naključen. V nalogi dokazujem, da je – nasprotno – ameriški imperij načrten: ima svojo ideologijo in ima svojo strategijo.

1.5. RAZISKOVALNE METODE

Pri izdelavi naloge bom uporabljala različne raziskovalne metode:

Deskriptivna metoda: bo prevladovala in z njo bom predstavila fenomen imperija, definicije, ideologijo, vključno z miti, in klasifikacijo strategij.

Komparativna metoda: primerjava ideologij, strategij, primerjava značilnosti z zgodovinskimi imperiji in ponavljajoči vzorci.

Analiza vsebine: analiza političnih izjav in strateških dokumentov.

Analiza in interpretacija sekundarnih virov: upoštevala bom sekundarne vire, ki opisujejo in analizirajo teme, ki jih bom obravnavala v nalogi.

2. FENOMEN IMPERIJA

2.1. NORMALIZACIJA POJMA IMPERIJE

"Amerika ni bila nikoli imperij" (*Bush, 1999*), je izjavil guverner George W. Bush med predsedniško kampanjo. "Amerika nima ne imperija, ki bi ga širila, ne želje, da bi imperij ustanovila." (*Bush, 2002*), je povedal predsednik v govoru na vojaški akademiji West Point. "Naši državi ni do širitve ozemlja. Naš cilj je povečanje območja svobode" (*Bush, 2003*), je rekel predsednik ZDA ameriškim vojakom v Katarju, ko je govoril o ameriški invaziji in zasedbi Iraka. "Nimamo želje, da bi dominirali in nimamo ambicij, da bi bili imperij." (*Bush, 2004*), je ponovil predsednik v letnem nagovoru Američanom.

Ne glede na ameriška uradna zanikanja je debata o Združenih državah kot imperiju postala vseprisotna. Uporaba pojmov "imperij" in "imperialen" kot opis aktualne ameriške zunanje politike je iz razprav radikalne politike prestopila v vsakdanjo rabo. "V šestdesetih letih je bila monopol levega, v zadnjih letih pa je postala stalnica neokonservativne desnice, ki zatrjuje, da se je treba nehati sprenevedati, češ da Amerika ni imperij". (*Cox, 2003; Ricks, 2001*) "Potem ko je George W. Bush postal predsednik in so neokonservativci prišli v administracijo, so njihovi zmagovalni somišljeniki zunaj državnega aparata začeli odkrito in celo zmagovalno opisovati ameriško zunanjo politiko kot 'imperij' ". (*Eland, 2004: 1-2*)

Medtem ko "je termin 'ameriški imperij' v zadnjih nekaj letih postal čedalje bolj široko uporabljan, pa so ga nekdanje uporabljali samo kritiki zunanje politike ZDA". (*Ferguson, 2004: 3-4*) Avtor navaja, kako sta med hladno vojno tako Sovjetska zveza kot Kitajska neprestano ponavljali staro leninistično tezo o ameriškem imperializmu, enako kot številni evropski avtorji, in to ne izključno marksisti. V šestdesetih letih so se te kritike, podobne prvotnim ameriškim iz 19. in 20. stoletja, zlele v novo in vplivno radikalno šolo hladnovojne historiografije, ki je bila posebno glasna v času krize ob vietnamski vojni; znana je bila kot revizionizem. Revizionistično literaturo predstavljajo predvsem imena kot so William Appleman Williams, Gabriel Kolko in Joyce Kolko, pravita Ferguson in Lundestad. (*Ibid.*) Nestor

te šole Williams je v knjigi Tragedija ameriške diplomacije leta 1972 zapisal, "da sta resnični ameriški idealizem zamenjala imperialno stremljenje po moči in kapitalistični pohlep". (*Ikenberry, 2004: 145*)

Na to tradicijo radikalnih kritik ameriške zunanje politike se navezujejo pisci kot so Chalmers Johnson, William Blum in Michael Hudson, ki ponavljajo kritike zgodnje generacije antiimperialistov, recimo Erica Hobsbawma, Noama Chomskega in Edwarda Saída. Vendar kritike ameriškega imperija ne prihajajo samo s politične levice, ampak tudi z desne (Pat Buchanan, Clyde Prestowitz). Nov fenomen pa je, da se je "v preteklih treh, štirih letih povečalo število avtorjev, ki pojem ameriški imperij uporabljajo v manj slabšalnem, čeprav še vedno ambivalentnem pomenu, v nekaterih primerih pa celo s pristnim navdušenjem". (*Ferguson, 2004: 4*)

Normalizacija nekdanj radikalne razprave je opazna v objavi serije knjig: od realistične skepse (Andrew Bacevich: *American Empire*), prek liberalnih argumentacij, naklonjenih imperiju (Michael Ignatieff: *Imperial Lite*), do konservativnejših zagovornikov tako imenovanega liberalnega imperija (Niall Ferguson: *Colossus*). "Pojem 'imperij', ki je bil za večino akademikov, enako kot njegov dvojček 'imperializem', obsojen na smetišče zgodovine, je doživel dramatično intelektualno vrnitev". (*Cox, 2003: 1-27*) "Pred desetletjem oziroma dvema bi bila sama ideja imperija v akademski razpravi povzročila 'upravičeno ogorčenje' večine. To ne drži več". (*Maier, 2002: 27-31*)

Pisci kot Eliot Cohen, Max Boot, Ernest Lefever, Robert Kaplan, Lawrence Kaplan, Charles Krauthammer in William Kristol so v zunanjepolitičnih salonih Washingtona in New Yorka naredili razpravo o ameriškem imperiju modno. "Ta 'ousiderska' frakcija neokonservativcev je naredila zunanjepolitični razpravi po hladni vojni in po 11. septembru veliko uslugo, ker je imperij prenehal biti tabu". (*Eland, 2004: 2*) To dikcijo uporabljajo tudi aktualni oziroma prihodnji uradniki administracije. Richard Haass, je po volitvah leta 2000, preden je postal direktor oddelka za politične analize v State Departmentu, pozval Američane k "pridobitivi globalne vloge, od tradicionalne nacionalne države k imperialni sili". Čeprav je naredil razliko med "imperialno zunanjo politiko" in "imperializmom", se je zavzel za "neformalni" ameriški imperij. (*Haass, 2000*)

Kot poudarja Cox, je pomembno vprašanje tudi fenomen, zakaj so Američani nenaklonjeni ideji ameriškega imperija. (*Cox, 2004: 230*)

Ferguson trdi, da je ameriška javnost zanj poudarjeno nedovzeta. Že Roosevelt se je pritoževal nad "čudnim pomanjkanjem imperialnega instinka, ki ga imajo naši ljudje". (*Ferguson, 2004: 46*) Številni avtorji navajajo, da "so ZDA imperij, vendar Američani niso imperialisti". (*Moisi, 2004;*) "Združene države niso imperij po volji, so imperij posledično". (*Parmentier, 2004*) Eland citira Ferguson, češ "da so ZDA postale imperij, ne da bi Američani to opazili". (*Eland, 2004: 3*) Ferguson isto tezo utemeljuje v svoji knjigi *Colossus*, ko govori o "imperializmu antiimperializma". (*Ferguson, 2004: 61-105*) Na "imperialno amnezijo" se sklicuje tudi Judis. (*Judis, 2004: 50-60*)

Bacevich trdi, da ne glede na to, da je pojem ameriškega imperija stopil v splošno uporabo in ne glede na to, da je tudi ameriški primat nesporen, še vedno obstaja "mit supersile, ki je to postala proti svoji volji". (*Bacevich, 2002: 7-32*) "Nekatere nacije dosežejo veličino; toda Združenim državam je bila veličina vsiljena", je leta 1961 zapisal zgodovinar May.¹²

V skladu s tem mitom, pravi Bacevich, češ da Združene države "niso stremele za veličino; preprosto se jim je zgodila. V skladu s to logiko je ameriška politika odgovor na zunanje dejavnike. Združene države ne ravnaajo glede na neko vnaprej določeno logiko; odzivajo se na okoliščine. Čeprav so dogodki leta 1898 pospešili njihov vzpon k svetovni moči, pa ZDA – drugače kot druge nacije – niso dosegle superiornosti zavestno, temveč kot nenameravano posledico dejanj, ki so bodisi samoobrambna ali v korist drugih". (*Ibid.: 7*)

"Ameriški imperij" je postal pojem strinjanja in optimizma za ene in zavračanja in nevarnosti za druge. "Neokonservativci slavijo ameriško imperialno moč, ki da je, kot moderna različica 'bremena belega človeka' Rudyarda Kiplinga, tista liberalna sila, ki promovira demokracijo in zavira tiranijo, terorizem in vojaško agresijo. Kritike skrbi nesprijemljiva finančna cena imperija, spodkopavanje demokracije in grožnje, ki jo ta predstavlja za mednarodne institucije in zavezništva, ki so varovala ameriške nacionalne interese od druge svetovne vojne naprej". (*Ikenberry, 2004: 145*)

Nekdaj marginalizirana debata o imperiju zdaj vključuje zagovornike in kritike, pri čemer so med prvimi – nekateri jih imenujejo "hegemoniste"

¹² May, Ernest (1961) *Imperial Democracy: The Emergence of America as a Great Power*. New York.

(Daadler, Lindsay, 2003: 287-328) – tako neokonservativci kot liberalni internacionalisti, med drugimi pa tradicionalni marksistični kritiki in tisti, ki zavračajo ameriško zunanjo politiko nasploh.

2.2. APOLOGETI IN KRITIKI

Zagovorniki aktualnega ameriškega imperija trdijo, da je ameriška vodilna vloga v fragmentiranem postmodernem svetu v enaki meri nujna kakor koristna: zagotavlja mednarodno varnost, povečuje svobodo in demokracijo ter uresničuje civilizacijsko poslanstvo, zaradi katerega je svet boljši in varnejši. Ta moralna retorika ima zgodovinske korenine, je bolj agresivna in samozavestnejša različica Wilsonovega internacionalizma, zato njene zagovornike označujejo tudi za "demokratske imperialiste".¹³

Med konservativnimi zagovorniki imperija so številni tisti, ki so povezani z neokonservativnim gibanjem, pa tudi kritiki Clintonove zunanje politike, vključeni v "Projekt za novo ameriško stoletje" (PNAC). Ta think-tank v Washingtonu, ki zagovarja ekspanzionistično zunanjo politiko in ga vodi Thomas Donnelly. "Večinoma so druga ali tretja generacija neokonservativcev, ki so pomagali oblikovati notranjo in zunanjo politiko predsednika Ronalda Reagana". (Judis, 2004: 55) Glavni prostor imperialne razprave je konservativna zunanjepolitična revija "National Interest". Somišljenike povezuje prepričanje, da so ZDA po koncu hladne vojne po nepotrebem izgubljale čas, da pa je zdaj potrebna večja ameriška prevlada v svetu, da so multilateralne pogodbe za ZDA omejujoče, da se je treba spopasti z varnostnimi grožnjami, ki jih predstavljajo "malopridne države" in da je potrebno širjenje ekonomskega liberalizma in demokracije v svetu, če ne drugače, tudi s silo. "V današnjem času, ko niso več aktualne stare oblike zadrževanja in tradicionalne predpostavke o grožnjah, mora Amerika vsiliti svoj red neurejenemu svetu". (Boot, 2003, citirano v Cox, 2003)

Neokonservativci govorijo o tem, da se morajo ZDA preoblikovati iz "tradicionalne nacionalne države v imperialno državo" (Haass, *Imperial...* 2000; Simes, 2003: 91-102), odločno pozivajo k imperiju (Boot, 2001, citirano v Ferguson, 2004: 4-5) oziroma izpostavljajo pozitivne učinke imperija za mednarodno ureditev. (Kaplan, 2001, citirano *ibid.*) Nekateri

¹³ Daadler, Ivo H., Lindsey, James M., (2003) *America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy*. Washington: Brookings: 46-47.

imperija ne omenjajo izrecno, čeprav zagovarjajo to isto politiko. (*Kristol, Kagan, 1996: 18-32; Project for American New Century, 1997*)

Ti tako imenovani novi imperialisti so postali glasnejši po enajstem septembru 2001, njihova stališča pa so stopila v ospredje v času iraške vojne leta 2003. "Obstaja samo en imperij, globalni imperij Združenih držav", je v tematski izdaji publikacije "National Interest" z naslovom "Imperij" zapisal James Kurth. (*Kurth, 2003, citirano v Ferguson, 2004: 5*)

Medtem ko konservativci poudarjeno pozivajo k nujnosti okrepitve ameriške zunanje politike in njene vloge v svetu, pa druga smer, liberalni zagovorniki imperija, kot jih imenuje Eland (*Eland, 2004: 2-3*) dajejo prednost širšim pozitivnim učinkom imperialnih strategij. Niall Ferguson trdi, da so ZDA že dlje imperij, vendar liberalnega tipa, ki vzdržuje imperializem v imenu antiimperializma. (*Ferguson, 2003; Ferguson, 2004, Colossus: 83*) Primerja ga predvsem z britanskim in trdi, da svet potrebuje liberalni ameriški imperij, ker potrebuje prosvetljeno voditeljstvo, ki ga lahko zagotavljajo samo Združene države. (*Ferguson, 2004, A World without Power: 32-40*) Podobno sodi med liberalne imperialiste Ivo Daadler z inštituta Brookings, ki vidi funkcijo ZDA vmes med izrabo njene moči in sodelovanjem z ostalimi, to je med pričakovanji hegemonistov in težnjami globalistov. (*Daadler, 2003: 287-329*)

Ti zagovorniki imperija pogosto zagovarjajo obrambo človekih pravic z intervencijami, in to ne glede na načelo nevmešavanja, ki je bistvo sodobnega mednarodnega sistema. Eric Hobsbawm to imenuje "imperializem človekovih pravic". (*Hobsbawm, 2003*) Mednje sodita Mallaby, kolumnist Washington Posta, ki zagovarja "neoimperializem", kot najustreznejšo pot iz svetovnega kaosa v mednarodni red (*Mallaby, 2002: 2-9*), in Ignatieff, ki kritizira ameriško posredovanje v Bosni, na Kosovu in v Afganistanu kot nezadostno imperialistično. (*Ignatieff, 2003*) Ti pristaši imperija sicer ne propagirajo unilateralizma, vendar zanje načela suverenosti in nevmešavanja niso nedotakljiva.

Ignatieff poziva, da je treba razumeti ameriško imperialno vlogo kot "breme", ki je posledica vodilne vloge ZDA v svetu. Imperiju daje pozitiven predznak in utemeljuje, češ da je "postal imperij v primerih, kot je denimo Irak, zadnje upanje tako za demokracijo kakor za stabilnost". (*Ignatieff, 2003: 22-27, 50-54*)

Liberalni zagovorniki imperija nasploh poudarjajo potrebo liberalnega imperija, "ki jamči mednarodno menjavo blaga, dela in kapitala, a tudi ustvarja in vzdržuje pogoje brez katerih trgi ne morejo delovati – red in mir, vladavino prava, nekorumpirano administracijo, stabilno fiskalno in monetarno politiko – in preskrbo z javnimi dobrinami, kakršne so transportna infrastruktura, bolnice in šole, ki jih sicer ne bi bilo". (*Ferguson, 2004: 2*) Avtorjev opis liberalnega imperija je blizu tudi Ikenberryjevi oznaki "ZDA kot liberalnega hegemon" (*Ikenberry, 2004: 146*), to je strategiji benignega imperializma, ki ni samo v ameriškem interesu, temveč nasploh v širšem interesu mednarodnega sistema.

Tudi kritike imperija se med seboj razlikujejo. Marksistični kritiki nadaljujejo s starimi argumentacijami, da so bile Združene države venomer imperialistična sila, in to v prvi vrsti kapitalistična. Ameriški cilj, češ da je bil vedno širitev ekonomskih interesov z ekspanzijo. Čeprav je geopolitika imperija pomembna, pisci kot Chalmers Johnson in Michael Hudson postavljajo na prvo mesto vlogo sodobnega kapitalizma. V Bushevi strategiji prepoznavajo militarizacijo nekdanje ameriške imperialne politike, ki hoče ohranjati hegemonijo s preprečevanjem vzpona možnih izzivalcev: vojaška zasedba Iraka je v tem smislu vzdrževanje politične in vojaške superiornosti ZDA.

"Ne samo, da je ameriška invazija Iraka poskus obvladovanja globalne cevi in s tem globalne ekonomije prek prevlade na Bližnjem vzhodu. Je tudi močan ameriški vojaški most do evrazijske ozemeljske mase, ki, skupaj z nastajajočimi zavezništvi od Poljske do Balkana, dopolnjuje geostrateški položaj v Evraziji in pomeni potencial razbijanja konsolidacije evrazijske moči, kar je lahko naslednja stopnja k brezmejni akumulaciji politične moči, ki mora spremljati prav tako brezmejno akumulacijo kapitala." ¹⁴

Chalmers Johnson trdi, da je ameriški vojaška hegemonija nova oblika dominacije in inovativna v tem, da ni zasnovana na pridobivanju ozemlja, ampak je "imperij baz". (*Johnson, 2004, citirano v Ikenberry, 2004: 147*)

Kritiki ameriške zunanje politike kot take pa se na drugi strani ukvarjajo predvsem z uporabo in zlorabo ameriške moči, ki je postala posebej aktualna z administracijo Busha mlajšega, in z dilemo, koliko časa lahko ameriški imperij vzdrži.

¹⁴ Harvey, David (2003) *The New Imperialism*. Oxford: Oxford University Press: 85.

Michael Mann opozarja na imperialni projekt, ki temelji na preveč samozavestnem in hiperaktivnem militarizmu, ki generira "nekoherentni imperij". "Rezultat je zbegana, zmaličena pošast, ki se nerodno spotika po svetu. Njeni nameni so dobri. Hoče širiti red in dobroto. Toda namesto tega ustvarja nered in nasilje."¹⁵

Benjamin Barber trdi, da je svet preveč kompleksen in soodvisen, da bi mu lahko vladal imperialni center. Združene države skušajo v času terorizma z imperijem strahu obvladovati svet s silo orožja. Toda 11. september je pokazal, da tudi največja vojaška moč ni zmožna popolne zaščite. (*Barber, 2003: 15-47*) Francoski esejist Emmanuel Todd navaja, da se je dolgoročni zaton, ki ga napovedujeta Mann in Barber že začel. Avtor na podlagi ekonomskih in demografskih kazalcev diagnosticira upadanje ameriške prevlade in zmanjševanje njenega geopolitičnega pomena. (*Todd, 2003: 1-23*)

Večina kritikov opozarja na problem, da Amerika svoje poglede svetu zdaj vsiljuje, namesto da bi si prizadevala za strinjanje, kot je to počela nekdaj. Mednarodni red po drugi svetovni vojni z ZDA na čelu označujejo kot konsenzualno mednarodno ureditev, ni to ne glede na to, ali jo pisci imenujejo hegemonijo ali imperij. Lundestad uporablja termin "imperij s povabilom" (*Lundestad, 1999: 190*), medtem ko Maier omenja pojem "konsenzualni imperij". V zvezi s tem mednarodnim redom, ki so ga ustvarile ZDA, navaja "usklajenosti ekonomske izmenjave in varnostnih zagotovil, ki so jih šibkejšje države, ki so ohranjale svojo avtonomijo in sodelovale pri kolektivni politiki, odobravale". (*Maier, 2002: 28*)

Na te posebne kvalitete ameriške povojne hegemonije, kot države, ki definira in proizvaja mednarodni red, opozarja tudi Ikenberry, sicer skeptičen do ZDA kot imperija, čeprav priznava dolgo tradicijo ameriške imperialne politike. Mednarodni red z ZDA na čelu je izpogajani in medsebojno sprejemljivi sistem, ker prvič, "ZDA skrbijo za globalne javne dobrine", drugič, ta "sistem uveljavljajo prek pravil in institucij" in slednjič "šibke države imajo možnost glasu". (*Ikenberry, 2004: 146*) Povsem drugače ocenjuje čas po sprejetju kontroverzne ameriške strategije nacionalne varnosti leta 2002. "Imperialna velika strategija predstavlja Združene države drugače: kot revizionistično državo, ki poskuša vnovčiti prednosti svoje trenutne moči za svetovni red, v katerem ona vodi predstavo". (*Ikenberry, 2002: 60*)

¹⁵ Mann, Michael (2003) *Incoherent Empire*. London: Verso: 13.

Kritiki se strinjajo, da ameriška zunanjepolitična strategija ne bo vzdržala, ker pretirano temelji na vojaški moči, ker so stroški preveliki in ker je neizbežno tudi nasprotovanje ostalih držav. (*Ikenberry, 2002: 56-59; Eland, 2004: 43-52;*) Poudarjajo predvsem preveliko osredotočenost na vojaško moč (*Mann, 2003*) in premajhno upoštevanje "mehke moči". (*Nye, 2002; Nye, 2004*)

Bacevich povzame: "Vprašanje, ki se mu Američani se morejo več izmikati ni, ali so Združene države postale imperialna sila. Vprašanje je, kakšne vrste želijo biti." (*Bacevich, 2002: 244*)

Sklep: Uporaba pojma imperij kot opis aktualne ameriške zunanje politike je iz razprav radikalne politike prestopila v vsakdanjo rabo. S prihodom neokonservativcem v vlado Georgea W. Busha je termin začel dobivati konotacije, ki niso izključno slabšalne. To je nov fenomen, ki odraža drugačen pogled na ameriško moč. Nekdaj marginalizirana razprava o imperiju se je normalizirala in tačas vključuje številne zagovornike in kritike.

2.3. DEFINICIJE IN DILEME

"V preteklih dveh tisočletjih je beseda 'imperij' pomenila različnim ljudem iz različnih držav v različnih časih zelo različne stvari". (*Lieven, 2003, citirano v Cox, 2003: 21*)

Pojem imperija ima zelo zapleteno zgodovino in veliko med seboj tekmujočih pomenov, pravi Howe. "V različnih časovnih obdobjih in različnih kontekstih so prišli v obtok tudi sestavljeni pojmi kot neformalni imperij in vse te oznake so obtežene z veliko prtljage: težo zgodovine, ideologije in teoretiziranja. Konceptualne težave definiranja imperija pa dodatno zapletajo še politika in emocije". (*Howe, 2002: 9*)

Ameriška nenaklonjenost razpravam o imperiju je vplivala tudi na primankljaj teoretske debate v mednarodnih odnosih. Povezanost imperija z radikalizmom med hladno vojno je zavrla rabo termina v raziskavah in koncept imperija je ostal na obrobju, omenjan bodisi kot del pretekle ere, bodisi obravnavan na način, ki imperije razume samo kot velike suverene države. Saull poudarja, da je obstal v "zgodovinisju mednarodnih odnosov

imperij kot predmoderna oblika politične oblasti in nasproten modernim oblikam". (Saul, 2004: 251)

Glede opredelitve ameriške moči po 11. septembru so v mednarodnih odnosih najpogostejši pojmi "unipolarnost" (Krauthammer, 1990-91; Lane, 1993, citirano v Nye, 2002: 2) "supersila" in "hegemonija". Prva dva termina sta zlasti v času administracij Georgea Busha starejšega in Billa Clintona opredeljevala vodilno vlogo ZDA po hladni vojni. Zagovorniki so trdili, da je ameriška vodilna vloga preprosto posledica razpada Sovjetske zveze. Medtem ko sta med strokovnjaki za mednarodne odnose najpogosteje uporabljana unipolarnost in supersila, pa številni avtorji (Cox, 2003; Hitchens, 2002) poudarjajo, da ti pojmi ne opredelijo ameriške vloge v mednarodnem sistemu v ničemer, razen da ponovijo splošno znano dejstvo, da so ZDA edini akter, ki resnično šteje. Nekateri avtorji (Nye, *Is America...*, 2004) pa menijo, da v današnji globalizirani informacijski družbi noben od tradicionalnih terminov ne unipolarnost ne hegemonija ne imperij ni ustrezen, saj je moč na različnih ravneh preveč kaotično porazdeljena.

Pojem hegemonija ima veliko zagovornikov, čeprav je bil termin pogosteje v uporabi kot opis ameriške moči v času pred Bushevo administracijo in je zdaj pogostejši imperij. "Standardni primer koncepta hegemonije sta hegemonija Velike Britanije v 19. stoletju in Združenih držav v sredini in konec 20. stoletja". (Brilmayer, 1994: 15) Emmanuel Todd trdi, da so bile ZDA v drugi polovici preteklega stoletja hegemonija, "ki je bila več desetletij koristna". Ameriška "hegemonija nad nekomunističnim delom sveta v obdobju med 1950 in 1990 bi si skoraj zaslužila ime 'imperij' ". (Todd, 2003: 14)

Koncept hegemonije temelji na podmeni velike sile, ki oblikuje mednarodni sistem v skladu s svojimi koristmi. V klasičnem pomenu je gola prevlada. Toda sodobni kritiki ameriškega imperija trdijo, "da obstaja razlika med prisilnimi in soglasnimi hegemonijami". (Ikenberry, 2004) Nekateri avtorji menijo, da so definicije hegemonije ohlapne in preživele in da ne zajemajo kompleksne stvarnosti današnjih mednarodnih odnosov. Michael Cox trdi: "Medtem ko ima 'hegemon' nekaj zagovornikov, se nihče ne more strinjati, kaj natančno pomeni, sploh pa v 21. stoletju ta starogrški termin zveni precej preživeto". (Cox, 2003: 5)

"Hegemonija prihaja iz grščine in se nanaša na voditeljstvo ene države, hegemonia, nad drugimi državami". (Giplin, 1981: 116) Robert Keohane

omenja več različnih možnih pomenov termina in ga definira kot "posamično dominantno svetovno silo" (Keohane, 1984, citirano v Brilmayer, 1994:12), pa tudi kot razmere, "ko ima ena država občutno več virov moči kot ostale, a ni nujno, da dominira in obvladuje". (Keohane, 1984, citirano v Nye, 2002: 16)

Sociolog Immanuel Wallerstein navaja, da v teoriji svetovnih sistemov hegemonija pomeni več od samega voditeljstva in manj od imperija. Hegemon je bila "država ... ki je bila sposobna, da vsili svoja pravila sistemu med državami in s tem začasno ustvari novi politični red" in ki je ponujala "določene dodatne prednosti iniciativam, ki so bile locirane znotraj nje oziroma jih je štela; prednosti, ki jih ni podeljeval 'trg', temveč so bile dosežene s političnimi pritiski". (citirano v Ferguson, 2004: 311) "Hegemon je država, ki je tako močna, da obvladuje vse ostale v sistemu." "V preteklem stoletju so bile Združene države regionalni hegemon na zahodni polobli." (Mearsheimer, 2001: 40)

Hedley Bull pojem "hegemonije" razločuje od drugih oblik prevlade, kot sta "nadvlada" in "primat". Primat definira kot obliko prevlade, ki spoštuje mednarodne norme, nadvlado pa kot nasprotni pol, koncept, v katerem so majhne države obravnavane kot drugorazredne. Hegemonija je na sredini med obema, je "imperializem z dobrimi nameni". (Bull, 1977, citirano v Brilmayer, 1993: 227)

Robert Boccock in Robert W. Cox v zvezi s hegemonijo poudarjata konsenz. Prvi pravi, da je hegemonija "moralno in politično voditeljstvo, vodilna vloga, ki je dosežena z aktivnim strinjanjem glavnih skupin v družbi". Drugi navaja, da je "hegemonialna struktura svetovnega reda tista, v kateri se moč pojavlja predvsem v konsenzualni obliki". (Ibid.: 14)

O tem, kaj konstituira imperij, obstaja veliko različnih definicij. Tradicionalni pomen je ozemeljski, to je obstoj kolonij in pomeni zavestno vojaško širitev. Teritorialne definicije so za današnjo rabo preveč omejene in se v teritorialnem modelu preveč zgledujejo po rimskih ozemeljskih osvajanjih in podreditvi, navajajo nekateri avtorji. (Eland, 2004: 21)

Na prelomu preteklega stoletja je vplivni pomorski strateg Alfred Thayer Mahan, ki je prepričal Teddyja Roosevelta in druge, da je treba graditi ameriško imperialno moč na pomorski moči, definiral imperializem kot "podaljšek nacionalne oblasti na tuje skupnosti". (Zimmerman, citirano v

Eland, 2004: 22) Definicija poudarja politično razsežnost nadzora nad periferijo in ne pomeni nujno osvojitve oziroma zasedbe države in izvajanja imperialne oblasti. David Lake pravi, da v primeru imperija "en partner prepusti bistvene pravice neposrednega nadzora drugemu; na ta način se politiki združita v razmerje, v katerem en partner nadzoruje drugega". Podobno George Lichtheim ne razlikuje med hegemonijo in imperijem in govori o "hegemonialnem razmerju države, ki ima pod nadzorom nacijo druge države" (*Ibid.*) Širše definicije imperija navajajo, da center bolj obvladuje kakor nadzoruje periferijo. Gier Lundestad¹⁶ navaja še ohlapnejšo definicijo, v kateri sploh ne omenja dominacije. Pravi, da imperij pomeni "hierarhičen sistem političnega razmerja, v katerem je ena sila bistveno močnejša kakor druga".

Alexander Motyl poudarja pomen političnega obvladovanja, ki je značilen za imperij. (*Motyl, 1999, citirano v Eland, 2004: 22-23*) Pri navajanju ožjih definicij imperija razločuje med hegemonijo, o kateri govorimo, ko dominantna politika vpliva na zunanje odnose periferije, vendar ne na notranje zadeve; neformalni imperij obstaja takrat, kadar centralna oblast določa zunanjo politiko in samo vpliva na notranjo; z formalnim imperijem pa imamo opravka, kadar ta določa oboje, zunanjo in notranjo politiko periferije. (*Ibid. 2004: 23*)

Restriktivnejše definicije, čeprav širše od modela Rima s teritorialnim podjarmljenjem in priključitvijo, daje Michael Doyle. Imperij definira kot "učinkoviti nadzor, bodisi formalen ali neformalen, imperialne družbe vizavi podrejeni družbi". (*Doyle, 1986: 30*) Poudarja, da "imperij vključuje vidike notranje in mednarodne politike". (*Doyle, 1986: 35*) Povezava med metropolo in periferno državo je zato oblika transnacionalnega upravljanja. (*Ibid. 6. pogl.*) Hegemonijo definira kot politični nadzor nad zunanjo politiko, ne pa nad notranjo politiko, imperij pa kot obvladovanje obeh političnih sektorjev. Pri imperiju razločuje med formalnim in neformalnim. Neformalni je tisti, kjer center vlada prek lokalnih elit, ki so formalno samostojne, vendar politično odvisne. Formalni imperij vključuje priključitev ozemelj, ki jim vlada guverner. (*Ibid: 12, 40, 130*)

V skladu z definicijami bi bilo mogoče označiti ZDA za hegemonijo, saj vpliva na zunanjo in varnostno politiko držav kot so recimo Japonska, Velika Britanija, Avstralija, Južna Koreja, Tajvan, trdi Eland. Avtor

¹⁶ Lundestad, Geir (1990) *The American Empire*. Oxford: Oxford University Press: 37.

opozarja, da so "Združene države med hladno vojno vplivale tudi na notranjo politiko Japonske, Italije, Francije, Nemčije, da je Cia intervenirala v volitvah v Italiji in Franciji, če niti ne omenjamo intervencij v latinskoameriških državah". (*Eland, 2004: 25*) Po njegovem mnenju je možno ZDA klasificirati kot neformalni imperij tudi na podlagi restriktivnih definicij imperija.

Stephen Howe navaja, da pomeni temeljna in konsenzualna oznaka imperija "veliko politično telo, ki vlada ozemljem zunaj svojih izvornih meja". Po definiciji je imperij "velik in mora biti sestavljen iz delov, oblikovanih iz poprej ločenih enot". "Njegovo bistvo je različnost: etnična, nacionalna, kulturna in pogosto religiozna". (*Howe, 2002: 14-15*) Značilnosti imperija strne v naslednjo definicijo: "Imperij je velika, sestavljena, multietnična ali multinacionalna politična enota, običajno ustvarjena z zavojevanjem, ki je razdeljena med dominantno središče in podrejene, občasno oddaljene periferije". (*Ibid.: 30*)

Cohen definira imperij kot multinacionalno in multietnično državo, ki širi svoj vpliv prek formalnega in neformalnega obvladovanja drugih politik. (*Cohen, 2004: 50*) Indijski pisec Nirad Chaudhuri pravi: "Imperija ni brez konglomerata jezikovno, rasno in kulturno različnih nacionalnosti in hegemonije ene od njih nad preostalimi. Različnost in dominantnost sta bistvo imperialnih odnosov. Imperij je vselej hierarhičen. V njem je mogoča polna ali delna svoboda posameznikov ali skupin, ki se lahko dvignejo z ene ravni na drugo; toda to ne spreminja slojevite strukture organizacije". (*Ibid.*)

"Imperij pomeni predvsem odnos do zunanega sveta, ki mu je treba dominirati, ga vsrkati, vključiti in preoblikovati v notranji prostor, ki preide pod oblast države". (*Todd, 2003: 76*) "Združene države so pokazale, da niso pripravljene uveljavljati daljšega formalnega nadzora nad državami oziroma ljudmi, za katere ni možnosti, da postanejo njeni državljani. Država, katere ustava se začne kakor ameriška, ki govori o neodtujljivih pravicah in enakosti, občuti nelagodje ob imperialni vladavini v tradicionalnem pomenu". (*Cohen, 2004: 54*)

Gornje navedbe kažejo, da je posebej težko definirati razlike med "hegemonijo" in "imperijem".

Joffe navaja, da so "ZDA hegemon, drugačen od vseh svojih predhodnikov". (*Joffe, 2001*) Ferguson trdi, da so razlike med širokim, vključujočim

razumevanjem imperija, ki zaobjema vrsto oblik imperialne oblasti, ki so obstajale tudi v modernem času, in hegemonijo, kot je termin uporabljan v mednarodnih odnosih, večinoma samo semantične. (Ferguson, 2004: 8-12) "Razlikovanje med hegemonijo in imperijem bi bilo legitimno, če bi imperij pomenil izključno neposredno vladavino tujim ozemljem, če ne bi bil bolj večplasten in ne bi razlikoval 'neposredne' in 'posredne' oblasti oziroma, če ne bi poznali 'formalnega' in 'neformalnega' imperija". (Ibid: 10)

"Prava imperialna moč pomeni neposredni monopol nad organizacijo in uporabo oborožene moči, administracijo, trgovino ... Nehajmo govoriti o ameriškem imperiju, ker ga nikoli ni bilo in ga nikoli ne bo". (Zelikow, 2003, citirano v Ferguson, 2004: 8) Toda Ferguson poudarja, da je to preveč ozka definicija in da so termini kot globalno voditeljstvo, unipolarnost, supersila in primat prazni. (Ibid.: 8) Podrobno se posveti razlikam med imperijem in hegemonijo. Hegemonija je starogrški termin, ki je prvotno opredeljeval razmerje med Atenami in drugimi polisi, ko so Atene vodile, vendar ne vladale. Dokazuje, da se pojma hegemonije in imperija prekrivata in da je mogoče hegemonijo nadomestiti z imperijem. Omenja "posredno" in "neposredno" vladanje imperija, "imperializem svobodne trgovine" in razliko med "formalnim" in "neformalnim" imperijem. Sklicuje se na primerjalno raziskavo, ki trdi, da "je imperij predvsem zelo velika moč, ki pušča sledi v mednarodnih odnosih..., politika, ki nima eksplicitnega strinjanja ljudi, vendar jih v procesu asimilacije spreminja v multinacionalne federacije ali celo nacionalne države". (Lieven, 2002, citirano ibid.: 9) Ferguson nato sam oblikuje tipologijo "imperijev": glede na cilje, ekonomski sistem, metode vladanja, družbeni značaj in javne dobrine, ki jih zagotavlja. Njegova tipologija je bližja poljubnemu izboru kakor trdni mreži, in predvideva, da je mogoče imperialno moč doseči v obliki več kot enega tipa političnega sistema.

"Ameriški imperij je omejenega obsega. Ni mu do ozemeljske širitve, ljubša mu je amerikanizacija kot formalna vladavina, teren osvoji, a ga ne anektira; in, ameriški imperializem je – predvsem – kratke sape". (Ferguson, 2004: 13)

Razliko med formalnimi in neformalnimi imperiji poudarja tudi Howe. Navaja, da ameriška moč v svetu ne temelji na fizični zasedbi, neposrednem kolonializmu in pridobivanju ozemlja. ZDA uporabljajo svoj nadzor in vpliv na manj formalne načine. Običajno delujejo kot neformalni imperij, pri čemer se vzorci delovanja spreminjajo, vendar so spremembe začasne.

Amerika uporablja prijeme kot so diplomatska in vojaška pomoč, posojila, ekonomske koncesije in politična zaveznitva. (Howe, 2002: 10-12) Avtor nasploh opozarja, da bi se pri proučevanju ameriškega imperija morali bolj kakor zgodovinskim modelom formalne kolonizacije posvetiti konceptu neformalnih imperijev. (Howe, 2002; Howe, 2003)

Nye pravi, da v kolikor je hegemonija definirana kot premoč, ne pa kot obvladovanje, potem je ZDA mogoče šteti za hegemonijo (Nye, 2002: 16), vendar opozarja na omejitve, ki obstajajo ne glede na izjemno ameriško moč. "Združene države gotovo niso imperij na način, kot razmišljamo o evropskih čezmorskih imperijih 19. in 20. stoletja, zato ker je bil bistvo tedanjega imperializma politični nadzor". (Abernethy, 2000, citirano v Nye, 2004: 136) Metafora "neformalni imperij" po njegovem mnenju preveč zamegljuje pomembne razlike v stopnji obvladovanja, ki jo imajo danes ZDA v primerjavi z zgodovinskimi imperiji. (Ibid.) Po njegovem prepričanju niti izraz unipolarnost na sodobni tridimenzionalni šahovnici sveta ne ustreza več.

Zagate s terminologijo je že pred več kot tridesetimi leti večje povzel Raymond Aron. Združene države je leta 1973 imenoval "imperialno republiko". "Bistvo problema je v stalni napetosti med dvojno identiteto Amerike, dualnostjo, ki jo je francoski politični teoretik zaobjel v svoji knjigi Imperialna republika. Združene države so po tem prepričanju 'imperialna' sila, ki dominira in vzdržuje mednarodni red in katerega glavne institucije nosijo ameriški pečat. Hkrati so 'republika', suverena država znotraj sistema suverenih držav". (Litwak, 2002: 76-82)

Pomanjkanje formalnega političnega nadzora nad drugimi državami je največji problem utemeljevanja, da so ZDA imperij. (Cox, 2003: 15-17) Če razumemo imperij samo v okviru prevlade centra nad periferijo, potem ZDA niso imperij. Vendar to ne upošteva ne pretekle imperialne preteklosti ne sedanjosti. V zgodovinopisju imperija je bilo nekaj debat o formalnih in neformalnih imperijih.¹⁷ Zato formalna osvojitvev ozemlja ni edina značilnost imperija in pisci ugotavljajo, da ZDA ohranjajo svojo vodilno vlogo v mednarodnem sistemu z nizom mehanizmov, ki so bistveni del imperija.

¹⁷ Gallagher, John, Robinson, Ronald (1953) The Imperialism of Free Trade. *The Economic History Review* VI(1).

Pomemben primankljaj predstavlja tudi geografija imperija, ki je podhranjena. Če so ZDA imperij, kaj je prostor njegove formalne in neformalne oblasti? Pisci levega spektra, kot je bilo že omenjeno, prepoznavajo imperij v neformalnih vzvodih na periferijo oziroma v nizu ekonomskih aranžmajev do manj razvitega sveta.¹⁸

Sklep: Iz zgornjih definicij lahko povzamemo, da Združene države niso imperij, kakršni so bili zgodovinski imperiji. Argumentaciji številnih avtorjev, ki zagovarjajo rabo pojma imperij, je mogoče pritruditi samo v posameznih ugotovitvah: češ, da so definicije hegemonije ohlapne in preživete in ne pojasnjujejo ameriške vloge v mednarodnem sistemu; da se pojma hegemonije in imperija prekrivata in je razlika med njima bolj ali manj semantična; da se definicije imperija pretirano opirajo na nujnost formalne imperialne oblasti. In vendar je ob proučevanju definicij teoretikov, ki so pojem imperija proučevali najtemeljiteje, mogoče zaključiti, da ZDA lahko uvrstimo v kategorijo "neformalnega imperija".

Ugotovili smo, da je predvsem težko definitati razlike med hegemonijo in imperijem. Problem je tudi, da je teorija o imperiju nasploh pičla in da ostaja koncept neformalnega imperija premalo razjasnjen. Očitno je, kakor trdi Saull, da je pojem imperija v raziskovanju obstal kot predmoderna oblika politične oblasti. Njegove definicije temeljijo samo na neposrednem političnem nadzoru in se premalo ukvajajo z neformalnimi obvladovanji periferije.

2.4. IMPERIALNI ZAČETKI

Aktualne razprave o tem, ali so ZDA imperij, niso nove. Kar se dogaja zdaj, je tretji ali četrti val polemiziranja o pojmu ameriškega imperija. Britanski pisec in laburistični politik Harold Haski je že leta 1947 govoril o imperiju, ko je rekel: "Amerika hodi po svetu kot gigant; niti Rim na vrhuncu moči niti Velika Britanija v obdobju ekonomske nadvlade nista imeli tako neposrednega, globokega in prevladujočega vpliva". (*citirano v Ikenberry, 2004: 145*)

¹⁸ Harvey, David (2003) *The New Imperialism*. Oxford: Oxford University Press: pogl. 4.

Že nekateri zgodnji ameriški pisci in politiki so svojo novo suvereno državo občasno imenovali "imperij". To se je nanašalo na zgodnjerske ideje o imperiju, objune v obdobju reformacije, ko je "imperij" preprosto pomenil "polno suvereno državo". (*Howe, 2002: 57*)

George Washington je govoril o Združenih državah kot o "porajajočem se imperiju". Thomas Jefferson je rekel Alexandru Hamiltonu, češ da je prepričan, da "nobena ustava doslej še ni bila tako dobro pretehtana kot naša, kar se tiče širjenja ekstenzivnega imperija". Hamilton je v uvodnem odstavku prvega od Federalističnih dokumentov imenoval Združene države "v številnih vidikih najbolj zanimiv ... imperij ... na svetu". (*Ferguson, 2004: 34*)

Howe ugotavlja, da najočitnejše primerjave z nastajanjem imperija ponuja širitev kontinentalne Amerike in pri tem našteva "uničevalne vojne, 'prostovoljni' ekspanzionizem pustolovcev, kmetov, iskalcev zlata in verskih gorečnežev, ekološko uničenje, novo sklepanje pogosto prekinjenih pogodb, protektorate, poskuse posrednega vladanja in prizadevanja za kulturno asimilacijo". (*Howe, 2002: 57-58*)

Čeprav nekateri analitiki vidijo prve zametke imperialnega obnašanja v ameriški širitvi na zahod, to ni bilo izgrajevanje imperija, ampak nacije, trdi Eland. (*Eland, 2004: 3*) Zahodni novi teritoriji za ZDA namreč niso bili kolonije, ampak so vstopili v zvezo držav. (*Ibid.*) "Pri ameriški širitvi teritorija ni šlo za imperij z zavojevanjem, temveč za pridobivanje ozemlja z nakupi, natančneje, z državnimi obveznicami in ne z denarjem". (*Morris, 1982: 599*)

Večina zgodovinarjev se strinja, da je ameriški imperialni začetek špansko-ameriška vojna, ki se je začela leta 1898. "Ideologija širitve je bila široko razširjena med politiki, poslovneži in v vojaških krogih." (*Zinn, 1995: 291*) Na predvečer špansko-ameriške vojne je Washington Post zapisal, da Američane preveva "nova zavest moči ... v ustih ljudstva je okus po Imperiju". (*Ibid.*) A. T. Mahan, "pod vplivom čigar odmevne knjige so ZDA začele ambiciozno strategijo širjenja svoje pomorske moči" (*Eland, 2004: 22*), je postal popularni propagandist širitve. Okoli leta 1900 so že postale tekunica Velike Britanije. "Ameriško prizadevanje za čezmorske trge je bilo podobno britanskemu pehanju za več kolonij". (*Ferguson 2004: 44*)

Zinn argumentira ekspanzionistično politiko z ekonomskimi interesi in potrebo po tujih trgih. Citira W. A. Williamsa, ki piše o trojnem interesu koalicije poslovnežev, politikov in intelektualcev, ki so nasprotovali tradicionalnemu kolonializmu in namesto tega zagovarjali politiko "odprtih vrat", ki Ameriki prek ekonomske moči omogoča obvladovanje vseh manj razvitih delov sveta. To Williams imenuje "neformalni imperij".¹⁹ "To je bil bolj sofisticiran pristop k imperializmu od tradicionalnega izgrajevanja imperija, ki ga pozna Evropa". (Zinn, 1995: 294) Podobno o ameriškem komercialnem imperiju govori tudi W. Lafeber.²⁰

Zgodovinar Ferguson trdi, da so bile ZDA "imperialne" od vsega začetka: najprej s kontinentalno širitvijo in razlastitvijo, potem s čezmorsko širitvijo v Karibe in Pacifik. Avtor sledi ameriškemu imperiju skozi 20. stoletje, v hladno vojno in prek nje, in poudarja, da glavna značilnost ameriške teritorialne širitve ni bilo fizično osvajanje; in dodaja, da zaradi tega ZDA niso nič manj "imperialne", čeprav je splošno znanih manj primerov ameriškega formalnega kolonializma, kakor jih je bilo dejansko. Ameriško ekspanzijo je "v prvi fazi narekovalo množično priseljevanje in kolonizacija redko poseljene dežele, v drugi fazi pa kombinacija strateških, komercialnih in ideoloških vzgibov". (Ferguson, 2004: 42) Ozemeljsko širitev označuje za "mešanico hlepenja po ozemlju, verske gorečnosti in vojaške sile". (Ibid.: 34)

Namesto zasedbe in upravljanja pravih kolonij, so Združene države svojo ekonomsko in vojaško moč uporabljale za vzpodbujanje "dobrih vlad" v strateško pomembnih državah. Razvoj takšnega "novega pristopa k imperiju, ki je imel nekaj skupnega z britanskim pojmovanjem posredne vladavine, je imel veliko opraviti s stališči predsednikov Woodrowa Wilsona in njegovega predhodnika Theodorea Roosevelta". (Ferguson, 2004: 52-53) Najočitnejša je hegemonija v odnosu do Latinske Amerike. Imperialni instinkti, z ekonomskimi in strateškimi premisleki vred, pa tudi običajne predpostavke o svoji rasni superiornosti so bili ključni del ameriško-latinskoameriških odnosov. (Ibid: 54)

¹⁹ Williams, William Appleman (1972) *The Roots of the Modern American Empire*. New York: Random House.

²⁰ Lafeber, Walter (1963) *The New Empire: An Interpretation of American Expansion*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Ferguson poudarja vkoreninjenost prepričanja v ameriški javnosti, da ZDA niso imperij. Večina Američanov sprejema oceno zgodovinarja Ruperta Emersona, da so Američani, z izjemo kratkega obdobja imperialne dejavnosti v času špansko-ameriške vojne, pokazali odpor do osvajanja daljnih ozemelj in do vladanja drugim nacijam. (*Ibid.*: 33)

Eland, podobno, opozarja na ameriško averzijo do imperializma. Roosevelt, še preden je postal predsednik, je ameriški čezmorski imperializem evfemistično imenoval "amerikanizem", zaradi ameriškega odpora do tega koncepta. Zaradi javnega mnenja je bilo ameriškega imperializma v prvi polovici 20. stoletja malo. "Čeprav so bile ZDA do leta 1830 gospodarsko pomembne, do leta 1850 potencialne velika sila in do leta 1907 velika pomorska sila, je ameriško zavračanje imperializma vse do hladne vojne omejevalo oblikovanje velike vojske in globalnega imperija". (*Eland, 2004*: 7)

Čeprav avtor opozarja na Wilsonov imperialni projekt, pa navaja, da je wilsonizem zaslediti že v želji krščanskih misionarjev, da bi "rešili manjvredne ljudi" in nadvladali "grešnike"; podobno kot se je mnogo prej začela tudi "dokrina pravične vojne", z željo, da bi vojne krščanskih kraljev dvignili na višjo moralno raven. (*Eland 2004*: 123) Citira zgodovinarja Paula Johnsona, da je bil tudi za Filippine, ki so jih Američani z vojno leta 1898 prevzeli od Špancev, opravičilo ameriški moralni imperializem in "breme belega človeka" – fraza Rudyarda Kiplinga – o modernih civilizacijah, ki prosvetlujejo manj pomembne. (*Ibid.*: 124)

Chalmers Johnson poudarja, da je intelektualne temelje ameriškega imperializma postavil Woodrow Wilson. "Medtem ko sta Theodore Roosevelt in Elihu Root predstavljala militaristično vizijo imperializma, ki temelji na prepričanju, da lahko Združene države vladajo rasno inferiornim Latinskim Američanom in Vzhodnoazijcem, je Wilson to prekril s hiperidealistično, sentimentalno in nezgodovinsko idejo, o svetovni demokraciji kot cilju, ki temelji na ameriškem zgledu in ki jih vodijo Združene države".²¹

²¹ Johnson, Chalmers (2004) *The Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy and The End of the Republic*. New York: Metropolitan Books: 51.

Politolog Mearsheimer zavrača široko vkoreninjeno prepričanje, da so bile Združene države večino 19. stoletja nezainteresirane za mednarodno politiko. "Do leta 1900 so že bile hegemon na zahodni polobli ... Ne samo, da so obvladovale velik teritorij od Atlantika do Pacifika, ampak so dotlej evropski imperiji propadli oziroma jih ni več bilo". "ZDA so prevlado dosegle z brezobzirnim zasledovanjem dveh politik, ki sta bili povezani: širitvijo v Severni Ameriki in zgraditvijo najmočnejše države na zahodni polobli, politiko, ki je splošno znana kot 'očitna usoda'; in z minimiziranjem vpliva Evrope v Ameriki, politiko, splošno znano kot Monroeova doktrina". (*Mearsheimer, 2001: 238-239*)

"Ameriški politiki se v 19. stoletju niso ukvarjali samo s tem, da bi iz Združenih držav naredili močno državo, ampak so bili tudi globoko privrženi načelu izrinjenja evropske sile z zahodne poloble". (*Ibid.: 247*) "Verjeli so, da čim bolj je njihova država močna, tem varnejši so lahko v nevarnem svetu mednarodne politike". (*Ibid.: 250*) Predsednik Franklin Pierce je v inavguracijskem govoru leta 1853 poudaril, da je za ameriško nacijo in za položaj v svetu bistveni element varnosti teritorij, navaja Mearsheimer. (*Ibid.: 250*) Ta teza je blizu logiki, ki jo Jack Snyder imenuje "mit imperija". (*Snyder, 1991*) To je bila pogosta tema med ameriški politiki pred letom 1850. "Thomas Jefferson je zagovarjal nakup Louisiane in ekspropriacijo drugih ozemelj na podlagi tega, da v kolikor ZDA ne bi bile nadzorovale ozemlja, ga bi lahko nadzorovala država tekmica". (*Mearsheimer, 2001: 490*)

Američani pa so imeli tudi druge razloge za kontinentalno širitev, recimo ideloškega in ekonomskega. Verjeli so, da so Združene države ustvarile krepostno republiko, ki je brez primerjave v svetovni zgodovini, in da imajo njeni prebivalci moralno dolžnost, da širijo vrednote in politični sistem po svetu. "Drugi motivi niso bili v nasprotju z varnostnim; pravzaprav so ga dopolnjevali ... Ker je ekonomska moč temelj vojaške moči so vsakršna dejanja, ki so povečevala relativno bogastvo Združenih držav, povečevala možnost njenega preživetja ... Kar se idealizma tiče, ni dvoma, da so verjeli, da je širitev moralno upravičena. Idealistična retorika pa je bila priročna krinka za brutalno politiko". (*Mearsheimer, 2001: 250*)

Sklep: Ob proučevanju fenomena imperija je smiselno opozoriti, da je bila v zvezi z ZDA debata o imperiju prisotna od vsega začetka. Številni avtorji opozarjajo, da primerjave ponuja kontinentalna širitev Amerike, da

imperialni začetek pomeni špansko-ameriška vojna in navaja ekonomske in ideološke razloge za širitev.

2.5. ZGODOVINSKE PRIMERJAVE

"Paralele med današnjim svetom in tistim v poznem času rimskega imperija ne bi mogle biti očitnejše. Washington danes, tako kot Rim tedaj, uživa primat. In že začenja biti utrujen od bremen hegemonije in že občuti postopno razgrajevanje moči in vpliva". (*Kupchan, 2003: 153*) "Vse od Rima naprej ni bila nobena druga nacija tako zelo nad vsemi ostalimi." (*Nye, 2002: 1*)

"Združene države so močnejše od katere koli druge oblike vladanja po rimskem imperiju, toda enako kot Rim tudi ni Amerika ne nepremagljiva in ne neranljiva" (*Nye, 2004: x*). "Od Rima naprej ni bila nobena država deležna tolikšnega spoštovanja zaradi vojaške moči. Od vrhunca britanske finančne moči ni nobena država tako obvladovala svetovne ekonomije". (*Todd, 2003: ix*) "Če je bil britanski imperij predhodnik ameriške globalne moči, ali bi Združene države ne mogle biti enako britanski naslednik anglofonskega imperija?" (*Ferguson, 2004: 9*)

Primerjave z rimskim in britanskim imperijem so se pojavile v času, ko mnogi Ameriki na vrhuncu moči že nakazujejo njen zaton. Kupchan govori o koncu ameriške ere zaradi vedno večjega nasprotovanja domače javnosti, naveličane bremen globalnega policaja. Francoski avtor Emmanuel Todd piše o upadanju moči zaradi gospodarskih in demografskih dejavnikov. Vzorednica z minulimi imperiji torej vsebuje oboje: pomeni tako prepoznavanje skupnih značilnosti in ponavljajočih vzorcev, kakor tudi lekcije iz preteklosti.

Zgodovinske analogije, češ da so Združene države imperij, ki ga je mogoče in ki ga je treba primerjati s preteklimi imperialnimi silami, sta aktualizirali ameriški intervenciji v Afganistanu in vojno v Iraku. "Tudi vsakdanja razprava o Pax Americana, ki je vračanje nazaj k Pax Britannica, in ta je samo odmev na Pax Romana, implicira, da Združene države sledijo vzorcu imperialne prevlade svojih predhodnikov". (*Cohen, 2004: 49-50*) Avtor ugotavlja, da imperialna zgodovina vsebuje analogije in paralele za aktualni ameriški primer. Glede na to, da sta bila med preteklimi imperiji samo dva,

starodavni Rim in britanski imperij 19. stoletja, ki sta imela dovolj moči in vpliva za obladovanje mednarodnega sistema, ju primerja z njim. Ugotovi, da sta po vojaški moči, virih moči nasploh in idejnem vplivu oba zgodovinska imperija neprimerljiva z ZDA. Slednje vojaško dominirajo brez precedensa, so po teritoriju, prebivalstvu in bogastvu bistveno večje, in imajo tudi z angleščino, ki je lingua franca, znatno večji vpliv na področju idej. (*Ibid.*: 50-54)

Kupchan opaža podobnosti v vojaški strategiji Rima in ZDA. "Dobro izvežbane legije so bile v pripravljenosti in so jih uporabili samo za zadušitev uporov ali odbijanje zavojevalcev. Ta sistem je predstavljal učinkovito zastraševanje; gola možnost soočenja z legijami je zadoščala za to, da je odvrnila potencialne izzivalce od napada". (*Luttwak, 1976, citirano v Kupchan, 2003: 126*) "Tako kot Amerika danes, je Rim užival primat brez primerjave in s tem tudi spoštovanje, ki sodi zraven". (*Kupchan, 2003: 126*)

Teoretiki "liberalne hegemonije" ali "liberalnega imperija", denimo Ikenberry, trdijo, da imperialne države legitimizirajo svojo oblast s tem, ko preskrbujejo z dobrinami "podrejene" države. V tem vidijo vzporednice z rimskim konceptom "imperiuma". (*Ikenberry, 2004: 154*)

S to temo se ukvarja tudi francoski antropolog Todd. Poudarja, da v širši zgodovinski sliki imperij ni samo nadvlada in ne samo kopičenje moči, ampak vključuje tudi civilizacijsko poslanstvo. Podelitev državljanstva osvojenim ljudstvom je bila zato bistveni del rimskega imperializma. "Uspeh Rima in propad Aten ni bil v tolikšni meri posledica različnih vojaških pristopov, kakor posledica postopnega odpiranja rimskega državljanstva in postopnega oženja atenskega". (*Todd, 2003: 101*)

Avtor navaja še druge primere univerzalizma in "egalitarne obravnave ljudi, ki širi njihov vojaški potencial". Primerjalna raziskava kaže, da ta sposobnost izhaja iz posebne antropološke kode. Todd je ne opaža v anglosaksonskem svetu. (*Ibid. 102-104*) Za Američane je značilen "radikalni univerzalizem na nacionalni ravni", vendar po drugi strani tudi "radikalna diferencialnost"; ameriški ideološki sistem ju sintetizira v eno. Mehanizem anglosaksonskega mišljenja, ki mora "segregirati nekatere ... zato, da lahko asimilira druge", se tudi v zunanji politiki odmika od univerzalizma in Amerika drsi v prepričanje o neenakosti. "Toda imperij ne more biti diferencialen". (*Ibid.*: 120) "Značilnost resnično univerzalističnega imperija je ohranitev najboljšega, kar je mogoče najti v svetu; sila zavojevalca

dovoljuje stapljanje kultur ... Ta trenutek prepletanja ameriške vojaške in ekonomske moči z intelektualno in kulturno toleranco pa je videti zelo oddaljen". Ponašanje z domnevno družbeno in kulturno hegemonijo in čedalje več narcisoidnosti je samo eden od mnogih znakov zatona ameriške moči, argumentira Todd. (*Ibid.*: 121-123)

Relevantnost lekcij iz imperialne zgodovine poudarja tudi Kupchan. "Zgodovinske osvetlitve ponujajo svarilo o koncu ameriške unipolarnosti in o njenih verjetnih posledicah. EU je drugi pol, ki se uveljavlja in razdeljuje Zahod na ameriško in evropsko polovico ... Pomislimo samo na rimski imperij in njegov hitri zaton po ustanovitvi druge prestolnice v Konstantinoplu". (*Kupchan, 2003: 131*)

Toda dokler ameriška unipolarnost traja, podobno kot nekdanj Rim, zagotavljanja mir. "Ameriška prevlada v svetu je osrednja značilnost sodobnega geopolitičnega okolja" ... "Unipolarnost sovpada z najbolj mirnimi obdobji v zgodovini. Superiornost Rima je prinesla dolga stoletja miru v Evropo in v območje Sredozemlja. Rimske legije so brez dvoma prelile mnogo krvi, ko so širile meje svojega teritorija. Vendar je sam obseg rimskega obvladovanja odvrnil potencialne izzivalce. Posledica je bila, da sta evropska ekonomija in kultura cveteli. Britanska hegemonija med 19. stoletjem je prav tako sovpadla z obdobjem miru in blaginje". (*Kupchan, 2003: 57-58*) Podobno družboslovec Robert Giplin poudarja, da sta "Pax Britannica in Pax Americana, tako kot Pax Romana, zagotovila mednarodni sistem relativnega miru in varnosti". (*Giplin, 1981: 144-145*)

Cohen meni, da lahko "neizbežnost antiimperialnih občutkov pomaga razložiti naraščanje protiamerikanizma, ki se zajel večino sveta po 11. septembru". Del sovražnosti je po njegovem mnenju nepovezan z aktualnim ameriškim predsednikom oziroma z bližnjevzhodno politiko. "Nekaj antipatije pa izvira iz sovražnosti do kolosa, ki ga uteleša, in, pravzaprav do samega njegovega obstoja. Posledice te sovražnosti je mogoče v prihodnjih letih uravnavati in blažiti, nekaj mržnje pa bo ostalo in lahko postane nevarna. Če si imperij oziroma nekaj imperiju podobnega, to pomeni zavračanje, nevoščljivost, dvome, nezaupanje in, pogosto tudi sovražstvo". (*Cohen, 2004: 57-58*)

Večina tistih, ki zagovarja analogijo med Združenimi državami in rimskim imperijem poudarja, da je bil ameriški sistem vzpostavljen leta 1945 z industrijsko in vojaško prevlado. "Ključna zmaga novega ameriškega reda,

ki se je začela leta 1945, sta bila protektorata Nemčija in Japonska, dva upoštevanja vredna prirastka glede na njuno gospodarsko pomembnost. Združene države so z vojaško močjo vzpostavile svoj vpliv v teh dveh državah, ki sta žarišče nadzora svetovne ekonomije". (Todd, 2003: 61) Pisec v tem opaza največ vzporednic med rimskim imperijem in ameriško zgodovino. Drugače pa Ferguson to imenuje "imperializem antiimperializma". (Ferguson, 2004: 61-105)

Todd opozarja zlasti na logiko globalizacije v strukturi imperialne oblasti. "Kmetje in obrtniki so opazili, kako njihova ekonomska baza izginja, medtem ko mediteransko ekonomijo 'globalizira' politična premoč Rima. Družba se je polarizirala na plebejce ...in plutokracijo ...Srednji razred je propadel, in ta proces je prinesel konec republike in začetek nove politične forme, znane kot 'imperij' ". (Todd, 2003: 62) Avtor opaza enako "imperialno" preoblikovanje ameriške družbe. (Ibid.: 71-79)

Piscu se zdi za razumevanje vloge ZDA na vrhu svetovne piramide bistveno razumevanje antičnih modelov. "Ne glede na to, ali imamo za precedens Atene ali Rim, je očitno, da ima ekonomsko obladovanje določenega področja politične in vojaške izvore." V nasprotju z razširjenim prepričanjem, da je globalizacija apolitični pojav, Todd trdi drugače: "Ob upoštevanju primerov Aten in Rima, je nemogoče ne videti, da je bila uvedba, vpeljava globaliziranega svetovnega gospodarstva rezultat politično-vojaških procesov in da nekaterih nenavadnih značilnosti globaliziranega gospodarstva ni mogoče pojasniti brez upoštevanja politično-vojaške razsežnosti sistema". (Ibid.: 62)

Howe ugotavlja, da je najbolj zanimiva primerjava ameriškega "imperija" z britanskim, čeprav je rimski, kot prvi, bistvenega pomena za razumevanje modernih imperijev. Navaja, da je "prepričanje, da Britanci nikoli niso nameravali zgraditi globalnega imperija, postalo pomemben del samopredstave britanske oblasti, ki je razlagala sebi in drugim, da širi po svetu ugodnosti svobode in svobodne trgovine in ne spon dominacije". (Howe, 2002: 66) Ta značilnost britanskega imperija se ujema z "zavračanjem imperija", značilnem za ZDA, o katerem govori. (Ferguson, 2004: 3-7, 65) Howe posebej obravnava ideologije in kulture imperija, saj so "imperiji zasnovani na prepričanju o superiornosti in argumentih, ki branijo to prepričanje". "Vladarji vseh glavnih imperijev po Rimu so ponujali razloge in opravičila za tisto, kar so počeli. Izhodiščna točka vseh teh razlag je

vedno bila, da obstaja neka bistvena razlika med njimi in tistimi, ki so si jih podredili". (*Howe, 2002: 84*)

Tudi Ferguson primerja britanski imperij z ameriškim. "Isto retoriko, ki jo je uporabil britanski poveljnik, ki je leta 1917 zasedel Bagdad, je očitno, četudi nezavedno, povzel predsednik Bush v svojem televizijskem nastopu iraškemu ljudstvu po ameriški zasedbi Iraka". (*Ferguson, 2004: 201*) Avtor niza podobnosti britanske in ameriške zasedbe mezopotamske prestolnice: oboji so hoteli hitro postavitev iraške vlade; eni in drugi so ugotavljali, da je vzpostavljanje reda in miru bistveno težje od začetne vojaške zmage; tako Britance kot Američane je mikal hiter umik; in slednjič, v enem in drugem primeru je zasedba imela opraviti z nafto, čeprav ta ni bila glavni motiv okupacije Iraka. Ugotavlja, da je največja omejitev ameriškega imperija "da se otepa periferije in oklepa metropole". (*Ibid.: 202*) "Ko Američani pravijo, da so prišli kot osvoboditelji, ne kot zavojevalci, to očitno tudi zares mislijo". (*Ibid.: 203*) Ferguson, zagovornik "liberalnega imperija", v tem prepozna novo ero imperija, bolj efemernega od vseh v zgodovini.

Cox poudarja smiselnost zgodovinske primerjave tudi zato, ker z njo "izzivamo enega bolj omejujočih, absurdnih in smešnih konceptov, ki je naredil inteligentno razpravo o Ameriki v preteklosti tako težavno: namreč idejo, da so ZDA tako izjemne, da jih ni mogoče primerjati z ničemer drugim". (*Cox, 2003: 25*)

Sklep: Zgodovinska primerjava ameriške moči s preteklimi imperiji, zlasti z rimskim in britanskim, kaže skupne značilnosti, ponavljajoče vzorce in daje pomembne lekcije.

Čeprav je moč ZDA glede vojske, teritorija, prebivalstva in jezikovnega vpliva neprimerno večja od Rima ali Britanije 19. stoletja, avtorji opažajo pomembne paralele: podobnost v vojaških strategijah med ZDA in Rimom glede na strah in spoštovanje zbujajoči vojski, katerih gola moč odvrča potencialne izzivalce; Pax Britannica, Pax Americana in Pax Romana so vsi zagotavljali relativni mir in varnost; ZDA enako kot rimski in britanski imperij ne dvomi o svojem civilizacijskem poslanstvu. Amerika verjame, kot je pred njo verjela Britanija, da osvobaja in ne okupira, čeprav zanjo ni značilen univerzalizem, kot nekdanj za Rim. Avtorji prepoznavajo v strukturi imperialne oblasti logiko globalizacije in opozarjajo na imperialno prepričanje o lastni superiornosti.

3. IDEOLOGIJA MESIJANSTVA

"Čeprav je ideologija ameriškega imperija močno usmerjena v mednarodno politiko, predstavlja celoten pogled na svet. Vključuje poglede na človeško naravo, družbo in politiko in razlaga koncepte svojih idej, še posebej 'demokracijo', 'svobodo', 'enakost' in 'kapitalizem'. Amerika po njenem temelji na univerzalnih vrednotah in Združenim državam pripisuje vlogo nadzornika nad preoblikovanjem sveta. Njeni privrženci so zavezani dogmi pravih vernikov in so nagnjeni k moralistični retoriki. Med drugim zahtevajo 'moralno jasnost' pri ravnanju z režimi, ki so v napoto ameriški univerzalnim namenom. Imajo se za borce 'kreposti'. Na nek način je bila ta ideologija prisotna že dolgo." (Ryn, 2003: 384)

Razpravo o imperiju so aktualizirale radikalne spremembe v ameriški zunanji politiki po enajstem septembru in kontekst ZDA kot edine preostale velesile. Številni avtorji opazajo "imperialne" konture že v samih zametkih republike oziroma vsaj v ameriški bolj oblastni vlogi v svetu po letu 1898. (Bacevich, 2002; Ferguson, 2004; Williams²²) Busheva administracija, ki je začela s politiko "demokratskega imperializma", je poudarjeno pokazala na različico te kontinuitete. V tem ne bi smeli prezreti vodeče ideologije ameriškega imperija, pravi Ryn. (Ryn, 2003)

Preskok s "hegemonije" in "supersile" k "imperiju" je vpadljiv, ugotavlja Cox. "Je priznanje ameriške moči in osrednje vloge ZDA v mednarodnem sistemu, a je obenem zakoreninjen v ideološkem razumevanju Amerike kot take: kot posebne nacije oziroma kot del doktrine o ameriški izjemnosti". (Ibid.: 5, 8-10; o vprašanju izjemnosti ZDA glej Lipset²³)

Vsi imperiji so upravičenost svoje širitve oprli na ideologijo, češ da je njihov sistem vladanja superioren. Ideološka motiviranost v smislu "civilizacijskega poslanstva" ni nič manj pomembna tudi za ohranjanje ameriške moči oziroma za njeno motivacijo za obvladovanje sveta. "Civilizacijsko poslanstvo" je očitno tudi osrednji del projekta Busheve administracije.

²² Williams, William Appleman (1972) *The Tragedy of American Diplomacy*. New York.

²³ Seymour Martin Lipset: *American Exceptionalism: A Double Edged Sword*. New York. W. W. Norton, 1997.

"Podobno kakor je antični Rim razglašal, da je poklican od boga, da bo svetu prinesel mir, je zvenelo tudi načelo Woodrowa Wilsona o 'vojni, ki bo končala vse vojne' in ameriškem vstopu v prvo svetovno vojno". (*Eland, 2004: 28*) Oziroma zveni enako politična govornica aktualnega predsednika. "Na določeni točki bomo morda ostali sami. To me ne moti. Smo Amerika." (*Bush, 2002, citirano v Mintz, 2002*)

3.1. MIT O IZJEMNOSTI IN NEDOLŽNOSTI

"Kot blagoslovljena dežela imamo vlogo, da naredimo svet boljši". (*Bush, 2003, State of the Union*) Izjava ameriškega predsednika povzema vso samopredstavo o Američanih kot izjemni naciji.

"Miti, ki pojasnjujejo nacionalni izvor, značaj in usodo se zdijo vkorenjeni v zgodovini, toda zgodovina sama ima lažnivo razsežnost, katere cilj je izumljanje korenin". (*Barber, 2003: 47*) Avtor meni, da nacija nič manj ne ustvarja svoje preteklosti, kakor ustvarja svojo prihodnost. Termin mit uporablja v pomenu, kot ga je uporabil Slotkin²⁴, ko ugotavlja, da "mit izraža ideologijo v narativni obliki, njegov jezik pa je bolj metaforičen in sugestiven, kakor pa logičen in analitičen". (*Ibid.*)

Prepričanje v edinstvenost ameriškega eksperimenta je globoko vkoreninjeno v nacionalno psiho, pravi Bacevich. Združene države niso samo drugačne. Imajo posebno odgovornost. " 'Mi Američani smo posebni izbrani ljudje – smo Izrael našega časa,' je leta 1850 zapisal pisatelj Herman Melville. Poldrugo stoletje kasneje to prepričanje, da so ZDA velika sila, kakor nobena druga, ki ima posebno poslanstvo, ostaja nezmanjšano." (*Bacevich, 2002: 43*)

Od vsega začetka je imela Amerika sebe za edinstveno in zato izključeno iz zakonov, ki vladajo drugim nacijam. "Kolonialna Amerika je bila podvig v imperializmu z božjim odobravanjem ... Združenim državam so potrebo civilizacijskega poslanstva prinesli prvi priseljenci v novem svetu ... Prepričanje o ameriškem globalnem poslanstvu je izrazil že prvi guverner

²⁴ Slotkin, Richard (1998) *Gunfighter Nation: The Myth of the Frontier in Twentieth-Century America*. Norman: Oklahoma University Press.

Massachusettsa John Winthrop: 'Upoštevati moramo, da bomo mesto na hribu, da bodo v nas uprte oči vsega sveta' ". (*Johnson, 2003*)

James Madison je vztrajal, da medtem ko "so demokracije vedno bile prizori nemirov in preprirov; medtem ko so vedno bile nekompatibilne z osebno varnostjo in lastninskimi pravicami", pa novi ameriški eksperiment v republikanizmu "odpira drugačne obete in obljublja zdravilo, ki ga iščemo". (*Madison, 1937, citirano v Barber, 2003: 48*) Thomas Jefferson, arhitekt "velike" kontinentalne Amerike, pa je zapisal, da je ameriška izkušnja ponudila "novi dokaz nepravilnosti doktrine Montesquieuja, da je republiko mogoče ohraniti na majhnem ozemlju. Resnica je obratna. Če bi bil naš teritorij samo tretjina tega, kar imamo, bi nas ne bilo več". (*LaFeber, 1994, citirano ibid.*) "Izjemnost je med ameriški tradicijami tako rekoč permanentna". (*Hassner, 2002: 46*) "Ameriška izjemnost' poznega 19. stoletja in njene moderne različice so si karseda podobne; vse nakazujejo superiornost". (*Eland, 2004: 28*) Februarja 1998 je Clintonova zunanja ministrica Madeleine Albright ponovila isto: "Smo nepogrešljiva sila. Stojimo visoko. Vidimo dlje.". (*citirano v Johnson, 2000: 217*)

"Ena od osrednjih tem ameriškega zgodovinopisja je, da ameriškega imperija ni". (*Williams, citirano v Cox, 2003: 13*) In vendar je koncept imperija v Združenih državah navzoč vse od zgodnjih dni republike. Prvi so ga uporabili že ustanovni očetje, ko so govorili o političnem poslanstvu, povezanem z geografskimi stremljenji, v katerih sta bili svoboda in kontinentalna širitev neločljivo povezani. "Za osvojitve Amerike so bili potrebni ljudje, ki so hrepeneli po svobodi, in ta svoboda, kot se je kasneje izrazil Frederick Jackson Turner v enem od pomembnejših esejev napisanih kdaj koli v ameriški zgodovini, je terjala nenehno širjenje meja". (*Ibid.*)

Ta zelo ameriška predstava v povezavi z idejami o ameriški izjemnosti pomeni, da se imajo Američani za drugačne in odličnejše glede na ostale nacije. Tocqueville²⁵ je bil prvi, ki je pripisal Združenim državam izjemnost, to je kvalitativno drugačnost nasproti vsem ostalim državam. V tem smislu je začetnik pisanja o ameriški izjemnosti.

"ZDA so izjemne, ker so 'prva nova nacija', prva kolonija, ob Islandiji, ki je postala samostojna. Svoj *raison d'etre* so definirale ideološko. Kot je pripomnil zgodovinar Richard Hofstadter: 'Naša usoda kot nacije ni bila, da

²⁵ Tocqueville, Alexis de (1948) *Democracy in America*, Vols. I and II, New York: Alfred A. Knopf.

bi imeli ideologijo, temveč, da bi bili ideologija' ". (*Lipset, 1996: 18*) S tem je avtor samo ponovil za Ralptom Waldom Emersonom in Abrahamom Lincolnom, češ da je postati Američan religiozno, to je ideološko dejanje. Lipset nadalje poudarja, da je ameriška država najbolj religiozna, individualistična, moralistična in sploh kvalitativno drugačna država. (*Lipset, 1996: 26*)

To pomeni, da ima od boga dano dolžnost, da razširja ameriške sanje in obljube prek svojih meja. Oziroma, kot priznava veliko Američanov, "če je ameriški način dovolj dober za Združene države, potem je dovolj dober tudi za preostali svet". (*Hassner, 2002: 14*)

"Združene države, rojene iz revolucije, so država, organizirana okrog ideologije, ki vključuje niz dogem o naravi dobre družbe. Amerikanizem ... je 'izem' oziroma ideologija, in to na enak način kakor komunizem ali fašizem ali liberalizem. Oziroma kot je zapisal G. K. Chesterton: 'Amerika je edina nacija na svetu, ki je zasnovana na veri. Ta vera se kaže s teološko jasnostjo v deklaraciji o neodvisnosti' ...". (*Lipset, 1996: 31*) Amerika je "država, v kateri je bil sam narod opredeljen z izključno ideološkimi izrazi – 'amerikanizem' ". (*Hobsbawm, 2000: 240*)

Toda Amerika ni izjemna, v nasprotju s tem ugotavlja Barber. "Švicarji govorijo o posebnem švicarskem primeru, 'Sonderfall Schweiz', Francija je dolgo razumela samo sebe kot imetnico posebnega civilizacijskega poslanstva, 'mission civilatrice', povezanega z njeno privrženostjo svobodi, enakosti in bratstvu. Podobno so se družbe od starodavnih Aten do klasične Kitajske ponašale z lastno izjemnostjo in smatrale vse ostale za 'barbare' ". "Oziroma so se Nemci imeli za izbrano ljudstvo. Nobena nacija pa ni bila v svojih politikah in praksah podvržena mitom o izjemnosti v tolikšni meri kakor to velja za Združene države in nobena nacija ni naredila izjemnosti za osrednji del svojega nacionalnega življenja in mednarodne politike". (*Barber, 2003: 48-49*)

"Vir ameriške identitete, to je izjemnosti in usode Američanov kot izbranega ljudstva, je bila kolonialna religija ... A relativno redki Američani danes zavračajo idejo ameriške izjemnosti". (*Augelli, Murphy, 1988: 37*) "Kar se je začelo kot jedro koncepta posebne religije angleških kolonij v Severni Ameriki, je postalo jedro civilne religije, ki ji je skozi celotno svoje življenje izpostavljen vsak Američan". (*Ibid.: 39*)

Med miti o izjemnosti je na prvem mestu mit o nedolžnosti, skupaj z ideologijo neodvisnosti, pravi Barber. O nedolžni, deviški Ameriki je pisal John Locke, ko jo je omenjal kot o prostor, kjer se družba lahko začne na novo. J. Hector St. John de Crevecoeur si je predstavljal Američana kot "novega človeka" in Ameriko kot "azil, kjer se vse regenerira: novi zakoni, nov način življenja, nov družbeni sistem". (*Barber, 2003: 50*) Človek bi si sicer že ob tem lahko predstavljal, kako bo nekoč nacija, ki tako močno precenjuje sebe, projicirala svojo moč navzven, komentira isti pisec.

"Ob svojem rojstvu je bila Amerika veliko upanje za razsvetljenske Evropejce, ki jih je njihov kontinent spravljal v obup in so gledali na Ameriko kot na prostor, 'kjer se razum in človečnost' lahko 'razvijeta hitreje kakor kjer koli drugje' ". (*Palmer, 1959, citirano v Kagan, 2003: 9*)

Thomas Paine je postavil mit o nedolžnem začetku za temelj revolucije, ki ne gleda naprej, temveč nazaj k nekdanjim pravicam in svoboščinam Angležev, trdi Barber. "Ker je Amerika prostor, kjer lahko ljudje, 'začnejo svet od začetka', kot pravi Paine, lahko Američani ponovno začnejo zgodbo človeštva 'kot na začetku časa' ". (*Barber, 2003: 49*) "Primer in okoliščine Amerike so kot začetek sveta ... naenkrat smo na točki, ko vidimo začetke vlade, kot bi živeli na začetku časa". (*Paine, 1945, citirano ibid., 2003: 49*) "Paine je rekel: nova nacija v novem svetu bo kot 'zatočišče človeštva'. Benjamin Franklin je uporabil isti termin". (*Callahan, 1994: 54*)

"George Washington je bil tisti, ki je Združene države imenoval 'novi imperij' in sanjal o vključitvi celotnega sveta vanj in o tem, da bi moral biti vzor za vse vlade po uničenju evropskih atavističnih monarhij". Po prepričanju Washingtona "so bile Združene države nov tip nacije, moralna nacija, ki se ne bi smela omadevaževati z evropskimi goljufivimi prepiri". (*Augelli, Murphy, 1988: 61*)

Med razsvetljenstvom je Amerika številnim Evropejcem pomenila priložnost za umik od grozljive evropske zgodovine. "Predstava je bila v veliki meri nadaljevanje ideala, značilnega za Ameriko pred samostojnostjo, ko so številni priseljenci pribežali pred religioznim in političnim preganjanjem". (*Callahan, 1994: 54*) V primerjavi z evropsko netolerantnostjo, verskimi in bratomornimi vojnami ter preganjanji, "je bil Novi svet 'prazen' ". "Skoraj v dobesednem smislu je bil tabula rasa, na katero so lahko novi ljudje pisali novo zgodovino". (*Barber, 2003: 50*) udi Tocquville je prepoznaval v zgodnji republiki novo epizodo v mladi zgodovini demokracije.

Čeprav so ZDA glede na prebivalstvo in industrijo postale velika sila že v drugi polovici 19. stoletja, so tedaj vodile "misijonarsko, idealistično zunanjo politiko". (*Callahan, 1994: 54*) Verjele so v svoje moralno voditeljstvo z zgledom. "Niso se hotele kompromitirati z vključitvijo v politiko moči Starega sveta. Ameriško poslanstvo je bilo, kot pravi znana fraza, da so 'mesto na hribu'. Oziroma kot je razložil zgodovinar Rosenthal: 'Poslanstvo je bilo moralno in krepostno življenje, namreč pokazati starim in skorumpiranim narodom sveta, da je božje delo mogoče tudi na Zemlji'. *Rosenthal, 1991, citirano v ibid.: 54*)

Evropske politične strasti, od katerih je pobegnili ustanovitelji Amerike, so bile pogreznjene v religijo, pravi Barber. "Ameriška nova civilna religija je bila v napisani ustavi, v katero so bili vtisnjeni nespremenljivi zakoni narave: ameriški patriotizem, ki je v idejah in ne krvi, v zakonih in ne sorodstvu, v prostovoljnem državljanstvu in ne v pripisanih koreninah, v veri v ustavo ne v veroizpovedi". "Ne glede na osredotočenost Madisona na součinkovanje interesov v Federalističnih dokumentih, se je ameriška zunanja politika začela s predpostavko o ameriških vrlinah". (*Barber, 2003: 51*) Ameriška mitologija je povezala globoko spoštovanje do zakona s svežo energijo in naivnostjo, pri čemer so se Američani sklicevali na "nadnaravno nedolžnost njihove zahteve po svobodi, ki jo zagotavlja zakon". Avtor ugotavlja, da je celo po krvavih izkušnjah z državljansko vojno in suženjstvom ostala nedolžnost osrednja ameriška tema. (*Ibid.: 52*)

"Medtem ko so ustanovni očetje verjeli, da bo njihova nova nacija vodila predvsem z zgledom, pa so imperialisti v devetdesetih letih 19. stoletja so verjeli, da lahko Združene države ustvarijo imperij, ki bi zasenčil rivalske evropske imperije. S to razliko, da bi ameriški imperij odražal svoje posebne vrednote." (*Judis, 2004: 58*)

"Groba dejstva pa ostanejo groba dejstva. In dejstvo je, da je do leta 1945 najbolj nedolžna od vseh držav, tista, ki ji očitno ni bilo do moči in še manj do tega, da bi vodila svet, upravljala z večino svetovnih gospodarskih virov, z večino vojaških zmogljivosti in z mrežo oporišč, ki so se raztezala prek dveh oceanov in štirih kontinentov". *Cox, 2003: 15*)

Mit nedolžnosti se je obdržal skozi 20. stoletje in vse do danes. Pomaga nam razumeti tako Bushevo doktrino preventivne vojne kot izolacionistično zunanjo politiko Amerike v 19. stoletju in v prvi tretjini 20. stoletja, ko ta ni

hotela vstopiti v evropsko vojno. " Izolacionizem je več od ozke sebičnosti. Je prepričanje, da mora zaradi ohranitve svoje čistosti Amerika ostati nevpletena v tujini; da njena politika ne more slediti golim interesom, kot je to vedno domnevno počela evropska, temveč mora biti izpeljana v imenu vseameriških vrednot, kakršne so demokracija, svoboda in spoštovanje". *Barber, 2003: 55*) "Amerika je prepričana, da je nedolžna in da se lahko reši od preostalega sveta ali z osamitvijo ali pa s preoblikovanjem sveta z uvedbo hegemonije. (*Ibid.: 57*) Združene države premorejo naivno, nedožno vero, ki je na novo izumila politiko, piše Schama. "Moralna retorika ameriške diplomacije pa je bila velikokrat samo krinka za sebičnost. (*Schama, 2003*)

Izjemnost nam s tem ponuja posebno racionalno razlago tako za izolacionizem kakor za intervencionalizem. "Idealistična zunanja politika intervenira v tujini v imenu domačih kreposti in preoblikuje svet po lastni podobi - ne zato, ker hoče gospodovati svetu, temveč zato, ker verjame, da je lahko varna samo v svetu, ki je tak, kakršna je Amerika". (*Barber, 2003: 60*) "Mit nedolžnosti varuje Ameriko pred nadležnimi bremenami zgodovinske odgovornosti za vojno ali anarhijo ali nepravilnost ali osvajanje". (*Ibid.: 63*) "Če bi bili državljani Združenih držav resnično tako predani patrioti, za kakršne se imajo, potem se ne bi ukvarjali s trdim, suhim in trmastim prepričevanjem, češ da so prvi in najboljši v človeški rasi, da se nimajo česa naučiti, a so sami sposobni učiti druge in da ni vredno imeti ničesar, česar nimajo oni." (*Schama, 2003*)

Sklep: Vsi imperiji so upravičenost širitve oprli na ideologijo, češ da je njihov sistem vladanja superioren. V nacionalno psiho Američanov je globoko vkorenjeno prepričanje v edinstvenost in izjemnost ameriškega eksperimenta. Amerikanizem je v tem smislu ideologija. Toda ameriška izjemnost je mitska, enako kakor je mit teza o nedolžnosti. Ena od osrednjih ameriških tem je namreč čistost Amerike, katere politika ne sledi interesom, temveč vedno deluje v imenu vrednot: demokracije, svobode, spoštovanja. Ta mitska predstava se je ohranila tudi po krvavih izkušnjah državljanske vojne in suženjstvu in se je obdržala skozi 20. stoletje do danes. Iz tega izvira prepričanje, da se lahko nedolžna Amerika reši od preostalega sveta ali z izolacionizmom ali s preoblikovanjem sveta.

3.2. OBLJUBLJENA DEŽELA, KRIŽARSKA DRŽAVA ²⁶

"Ameriški voditelji so pogosto navajali, in to bolj poudarjeno in bolj čustveno kot kar koli drugega, svoje idealistične cilje, kot na primer zaščito demokracije in preprečevanje zla." (*Callahan, 1994: 52*) "Američani so vedno upali, da se bodo njihove vrednote in politični sistem razširili po vsem svetu." (*Ibid.: 53*) Novejše raziskave potrjujejo, da je bilo pri Američanih vedno prisotno prepričanje puritancev, češ da je merilo koristnosti za preostali svet tisto, kar koristi Ameriki. "Resnični izolacionizem ni nikoli obstajal ... Prava termina sta izjemnost in unilateralizem." (*Hassner, 2002: 14*) Oziroma, kot se je že leta 1821 izrazil John Quincy Adams: "Amerika je zaščitnica svobode in neodvisnosti vseh." (*Ibid.*)

Hassner povzema analizo "ameriškega srečanja s svetom po letu 1776", v kateri je zgodovinar Walter A. McDougall primerjal dva pogleda ameriške izjemnosti, ki temeljita na osmih tradicijah, in vse imajo pečat bolj ali manj izrazitega unilateralizma. Avtor uporablja termin "Stare zaveze", ki jo navdihuje ideja Amerike kot obljubljenе dežele: to, "kar Amerika je oziroma kar predstavlja, je treba braniti z vsemi sredstvi, saj gre za režim, ki temelji na svobodi in je poudarjeno nasproten prepričanju in ambicijam Starega sveta". V ta vidik avtor vključuje izjemnost in unilateralizem, pa tudi doktrino ameriškega sistema in kontinentalno širitev v imenu "očitne usode". Tisto, kar imenuje "Nova zaveza", se začne po letu 1898 in temelji na ideji "križarske države". Gre za to, "kar Amerika počne in za način, kako želi spremeniti svet: to je progresivni imperializem Theodora Roosevelta, wilsonizem ali liberalni internacionalizem, zadrževanje in 'globalni meliorizem' oziroma želja po delanju dobrega in ozdravitvi vsega človeškega zla" (*Ibid.: 14,15*).

"Ameriška superiornost in drugačnost ni pomenila samo, da so ZDA imune za kritike iz tujine, temveč tudi, da imajo od boga dano dolžnost, da širijo sanje in obljube zunaj svojih meja" (*Cox, 2003: 13*). Združene države so si v dolgi zgodovini velikih sil uspele izoblikovati poseben položaj. Ne zaradi ideološke zadrege, da bi poskušale braniti institucijo kolonializma ali zaradi stroškov z zasedbo drugih držav, temveč zaradi "plemenitega razloga, da prinesejo boljše življenje drugim, ki so manj srečni od nje", pravi avtor. (*Ibid.: 14*)

²⁶ Naslov povzet po McDougall, Walter A. (1997) *Promised Land: Crusader State; The American Encounter with the World Since 1776*. Boston, Mass.: Houghton Mifflin Company.

Augelli in Murphy govorita o "mesijanskem ameriškem nacionalizmu", katerega korenine segajo v čas prvih evropskih protestantov, ki so se v 17. stoletju naselili v Novi Angliji. Avtorja razlagata genezo ameriške ideje o Američanih kot izbranemu ljudstvu. "Puritanci Nove Anglije so postali novi Izrael". "Verjeli so, da zunanji svet sestavljajo družbe, ki so manj popolne od njihove". (*Augelli, Murphy, 1988: 40, 41*) "Združene države so nove Atene in novi Rim, branitelj civilizacije proti barbarom". (*Ibid.: 68*)

Tudi drugi avtorji opozarjajo na moralizem in idealizem, ki sta zaznamovala puritansko Ameriko in sta ostala značilna tudi za današnjo ameriško zunanjo politiko. "V naslednjih stoletjih je ameriška družba še naprej verjela v svojo moralno vzvišenost." A medtem ko je bila v prvem obdobju vizija moralne trdnjave izrazito ameriškokentrična, so "v 20. stoletju in še posebno po začetku hladne vojne bile moralne vrednote 'mesta na hribu' široko razumljene kot bistvo zahodnih načel. Neokonservativne interpretacije o 'koncu zgodovine' in 'spopadu civilizacij' so utrdile ameriško prepričanje, da je judovsko-krščanska kultura bistvo civilizacije." (*Barry, The U.S. Power... 2002*)

Američani verjamejo, da mora imeti moralnost pomembno vlogo v politiki, navaja tudi politolog Mearsheimer. (*Mearsheimer, 2001: 24*) Sociolog Lipset piše, da so "Američani utopični moralisti, ki hočejo institucionalizacijo kreposti, uničenje zlih ljudi in odstanitev pokvarjenih institucij in praks". (*Lipset, 1996: 63*)

"ZDA so si vzele redek privilegij, da so vodile politiko, ki je bila namenjena uresničevanju njenih lastnih interesov, vendar so pri tem verjele oziroma vsaj trdile, da to počnejo v dobrobit celotnega človeštva. (*Cox, 2003: 14*) Zato številni avtorji izpostavljajo, da je značilnost ameriškega imperija "globoko zanikanje" dejstva, da bi sploh bile imperij. (*Ferguson, 2004: 3-7; Eland, 2004: 3; Judis, 2004: 50-60; Landau, 2004; Lal, 2005;*)

"Mi Američani smo posebni, izbrani ljudje. Smo Izrael našega časa; nosimo barko svoboščin sveta". (*Melville, 1850, citirano v Ferguson, 2004: 60*) V svojih prizadevanjih, da bi povzdignili, v kolikor ne že kar sanktificirali ameriško zunanjo politiko, so se ameriški voditelji v dvajsetem stoletju pogostoma zatekali v takšemu biblijskemu jeziku. "Širitev ameriških vrednot, tako ekonomskih kakor političnih, prek meja Združenih držav, je

bila v enaki meri stvar 'očitne usode' kakor širitve samega imperija", ugotavlja Ferguson. (*Ibid.*)

Augelli in Murphy ideologijo ameriške zunanje politike in njeno vlogo v političnem procesu razlagata v kontekstu upravičevanja oziroma 'prodajanja' zunanje politike javnosti. "Množične ideologije po eni strani upravičujejo vloge političnih odločevalcev, po drugi strani pa pomenijo tudi vodilo njim samim." Ameriška posebna usoda oziroma njeno poslanstvo sta pri tem po mnenju avtorjev bistvenega pomena. (*Augelli, Murphy, 1988: 58-75*)

"Verjetno najbolj razširjeno prepričanje v zvezi z zunanjo politiko je, da imajo Združene države posebno usodo. Ameriški zunanjepolitični odločevalci morajo obravnavati ZDA kot državo s posebnim poslanstvom; in to so skoraj vedno tudi počeli". (*Ibid.: 59*) Ideja ameriške usode ima v Združenih državah skoraj vsesplošno podporo. Avtorja ugotavljata, da med pomene "amerikanizma" poleg liberalnih načel o individualni svobodi, lastnini in trgu spadata tudi krščansko misijonarstvo in prepričanje o anglosaksonski superiornosti. (*Ibid.: 60-71*)

Ob vojni s Španijo leta 1898 je predsednik McKinley izjavil, da je osvoboditev Kube izpod španske vladavine potrebna "v imenu človeštva in v imenu civilizacije". "William McKinley je bil prvi ameriški predsednik, ki se je odzval širokemu človekoljubnemu pozivu do drugih, manj srečnih ljudi." (*Beard, 1934, citirano v Callahan, 1994: 56*) "Špansko-ameriška vojna ni pokazala samo imperialistične prvine v ameriški zunanji politiki, temveč tudi široko sprejeto idejo, da je treba rastočo ameriško moč uporabiti za spopad z zlom in da je treba delovati kot civilizacijska sila." (*Callahan, 1994: 56*) Avtor poudarja, da je bila moralistična retorika namenjena predvsem mobiliziranju javnega mnenja. S čedalje večjo ameriško vpletenostjo v svetovno politiko pa križarstvo ni bilo več edina zunanjepolitična razsežnost. "V več kot dvesto letih zunanje politike Združenih držav križarstvo ni bilo končni politični ideal. In vendar je ideja misijonarske politike imela pomemben vpliv." (*Callahan, 1994: 57-64*)

V primerjavi s časom, ko so bile Združene države manj pomembna sila, pa so se posvečene ideje o ameriški usodi ohranile tudi kasneje, ko so postale velesila. " 'Konservativci' verjamejo, da status Amerike kot velike sile terja križarsko vojno proti drugačnim ideološkim sistemom", sta že pred več kot četrt stoletja zapisala avtorja. (*Augelli, Murphy, 1988: 70*) Tip zunanje politike, s kakršnim je najlažje dobiti strinjanje nerazmišljujočih elit in

nerazmišljujočih množic je "nadaljevanje tradicionalnega ameriškega zunanjepolitičnega scenarija, ki daje ameriški javnosti željeno vlogo: uspešne globalne križarske države". (*Ibid.*: 71)

Podobno ugotavljajo številni pisci. "Američani so vedno verjeli, da so odkrili skrivnost do človekove sreče in so jo želeli izvoziti v preostali svet". (*Kagan, 2003: 61*) Mearsheimer poudarja, da Američani verjamejo v demokratično Ameriko kot "krepostno državo". (*Mearsheimer, 2001: 25*) "Večina ljudi rada pojmuje spopade med njihovo državo in državami tekmicami kot spopade med dobrim in zlim, pri čemer so sami na strani angelov in njihovi nasprotniki povezani s hudičem." Zaradi tega tudi njihovi voditelji radi omenjajo križarstvo oziroma ideološke spopade in ne govorijo o bitkah za golo moč. (*Ibid.*: 23) Bush izkorišča "mitsko realnost" vojne v zvezi z iraško vojno pravi Krugman. "Javnost verjame, da je naša nacija popolnoma dobra, da so naši sovražniki popolnoma zli in da je vsakdo, ki ni naš zaveznik, naš sovražnik". (*Krugman, 2004*)

"V skoraj stoletju odkar je predsednik Woodrow Wilson zaprosil ameriški kongres za objavo vojne proti Nemčiji, zato da bi ' naredil svet bolj svoboden za demokracijo', predsedniki ZDA vodijo 'demokratične križarske vojne.' " (*Landau, 2004*) Wilsonovi načrti glede Društva narodov so se izjalovili, vendar je križarski duh v ameriški zunanji politiki ostal. "Misijonarska gorečnost preureditve mednarodnega sistema je izrazita značilnost ameriške zunanje politike." (*Callahan, 1994: 59*)

Od Trumana do Busha, od prvih dni pa do hladne vojne, od demokratov do republikancev, za vse je bil uporaben *topos* "s tem da pomagamo drugim, pomagamo sebi". Vse od obdobja ustanovnih očetov so ameriški državniki imeli za nesporno dejstvo, da je to, kar je dobro za Združene države, dobro za celotni svet." (*McMahon, 2000: 234*) "Manihejstvo v najbolj ekstremni obliki". (*Ibid.*: 238)

Bush starejši je leta 1992, v govoru, ki je slavil zmago ZDA v hladni vojni, izjavil: "Amerika ostaja, kakor je rekel Lincoln pred več kot stoletjem, 'zadnje najboljše upanje človeka na Zemlji'. Še vedno služi kot svetilnik človeštva." (*Bush, 1992, citirano v McMahon, 2000: 233*)

Bill Clinton in njegova zunanja ministriva Madeleine Albright sta povedala, da so na začetku novega tisočletja Združene države "nepogrešljiva nacija",

ki so ji pooblašcene izjemna odgovornost in posebne obveznosti. (*Clinton, 1996*)

George W. Bush je na skupnem zasedanju predstavniškega doma in senata po 11. septembru izjavil: "To ni samo ameriška bitka. Ne gre samo za ameriško svobodo. To je bitka sveta. To je bitka civilizacije." (*Bush, 2001*) Neposredno po terorističnem napadu so ZDA v zvezi z vojno proti terorizmu najprej uporabile izraz "križarska vojna". "Zaradi pomena, ki ga ima pojem med zavezniki in v islamskem svetu, je bila to resna napaka in so ga hitro opustile". (*Chomsky, 2001: 14-16*) Religioznost oziroma moralna upravičenost pa je ostala pomemben element Busheve politične govornice, in to je "v skladu s tradicijo ameriških konservativcev in je standardno republikansko gledanje. (*Sullivan, 1998*) "Globoka frustracija, 11. september, in velike ambije so spremenili pogled, kako Američani gledajo na svet. To je več od mišičastega wilsonizma. Je nova ideologija." (*Moisi, 2003*)

Sklep: Pri Američanih je bilo vedno prisotno prepričanje puritancev, da je merilo koristnosti za preostali svet tisto, kar koristi Američanom. V dolgi zgodovini velikih sil so si ZDA vzele privilegij vodenja politike, ki je bila namenjena uresničevanju njihovih lastnih ciljev, a pri tem trdile, da to počno v korist celotnega človeštva. Mesijanski ameriški nacionalizem, z genezo ideje o Američanih kot izbranem ljudstvu vred, povzemajo tudi neokonservativne interpretacije o "koncu zgodovine" in "spopadu civilizacij", ki so utrdile prepričanje, da je judovsko-krščanska kultura bistvo civilizacije.

3.3. NEOKONSERVATIVNI IMPERIJ

Ideološke korenine tega, kar vključuje današnji pojem ameriškega imperija, je mogoče zaslediti že veliko pred enajstim septembrom 2001. Teroristični napad pa je, kot se je izrazil znani teoretik mednarodnih odnosov "sprožil najbolj hitro in dramatično spremembo v zgodovini ameriške zunanje politike". (*Walt, 2001/2002: 56-78*) Konservativnim strujam v ameriški zunanji politiki, za katere sta značilna mesijanstvo in militarizem, in ki jim je po ideološkem zatonu Sovjetske zveze grozilo izginotje, je obenem ponudil idealnega "novega sovražnika".

Kot je zapisal Ryn v reviji Orbis, ki jo izdaja Foreign Policy Research Institute (FPRI), so številni "bojevniki hladne vojne" našli nov način za upravičenje "ekstenzivne uporabe ameriške moči", potem ko so razglasili svoj "cilj boljšega sveta za človeštvo" s pomočjo širitve "naših načel svobode in enakosti". Vojna je s tem postala sredstvo za izvedbo "izobraževalnega procesa, začetega zato, da se prisili tiste, ki ne sprejemajo naših načel, da jih sprejmejo." (Ryn, 2003: 385) Z enajstim septembrom so napačile razmere "za sistematično implementacijo ideologije imperija." (Ibid.: 384)

Ameriški predsednik George W. Bush, ki je v svoji predsedniški kampanji leta 2000 napovedal, da bo njegova zunanja politika v primerjavi z dotedanjo "skromna", je začel po terorističnem napadu leta 2001 uveljavljati aktivistično in poudarjeno intervencionalistično zunanjo politiko. Številni avtorji pa ugotavljajo, da tak način razmišljanja o ameriški vlogi v svetu samo povzema trende, ki so se krepili v preteklih desetletjih: že med hladno vojno so ameriški politiki, publicisti in komentatorji razvijali miselnost, ki je silila v imperialne impulze. (Bacevich, 2002; Ryn, 2003; Barber, 2003; Cox, 2002; Cox, 2003;)

Debata o nujnosti agresivne ideologije je v ZDA potekala že v petdesetih letih, ko je konservativizem čedalje bolj poudarjal geopolitiko in vojaško širitev, trdi Dorrien, avtor knjige *The Neoconservative Mind: Politics, Culture and the War of Ideology*. "Potrebna je bila izrecna ameriška ideologija, ki je razglasila premoč ameriškega sistema." (Dorrien, *Imperial Designs*, 2003) V sedemdesetih in osemdesetih letih so neokonservativci²⁷

²⁷ Za genezo in strukturo neokonservativne ideologije glej:

Legare-Tremblay, Jean-Frederic (2005) L'ideologie neoconservatrice. *Etudes Raoul-Dandurand* No 9.13. maj.

Za starejšo zgodovino neokonservativizma glej:

Ehrman, John (1995) *The Rise of Neoconservatism: Intellectuals and Foreign Affairs, 1945-1994*. New Haven: Yale University Press.

Dorrien, Garry (1993) *The Neoconservative Mind: Politics, Culture, and the War of Ideology*. Philadelphia: Temple University Press.

Za ekstremnejšo razlago neokonservativcev glej:

Lind, Michael (2003) How Neoconservatives Conquered Washington – and Launched War. *Salon*, 9. april.

Za ostro zavrnitev piscev, ki problematizirajo neokonservativno zaroto, glej:

Muravchik, Joshua (2003) The Neoconservative Cabal. *Commentary*, September.

Za analizo vpliva neokonservativcev glej:

Baker, Gerald in Fidler, Gerald (2003) America's Democratic Imperialists. *Financial Times*, 6. marec.

zgradili močno intelektualno gibanje, dobili številne visoke položaje v Reaganovi administraciji in pridobivali kritično maso v akademskih, političnih in medijskih razpravah; v medijih in politiki so se gostile debate o ameriški moči, ameriških vrednotah, načelih univerzalizma, misijonarskem poslanstvu ZDA in sploh o širitvi demokratičnih in ameriških vrednot po svetu, omenja avtor. Po razpadu Sovjetske zveze se je večina neokonservativcev opredelila za "novo ideologijo ameriške prevlade". (*Ibid.*)

"Neokonservativizem ni 'gibanje'. Je tisto, kar zgodovinar Marvin Meyers imenuje 'prepričanje' ", pravi Irving Kristol, ena od vodilnih osebnosti in ustanovnih očetov neokonservativizma. (*Kristol I., 2003*) "Velika nacija ima široke interese. Velika nacija, katere identiteta je ideološka, kakor velja za današnjo Ameriko, ima neizogibno ideološke interese." (*Ibid.*) "Neokonservativizem je ideologija." (*Lind, 2003*)

3.3.1. Univerzalizem

Ryn utemeljuje, da obstajajo podobnosti med ideologijo ameriškega imperija, ki jo udejanjajo neokonservativci, in med ideologi, ki so navdihovali in vodili francosko revolucijo leta 1789, z najvplivnejšim filozofom Rousseaujem na čelu. (*Ryn, 2003: 383-397*) "Tudi jakobinci so trdili, da predstavljajo univerzalna načela, ki so jih povzeli v sloganu 'svoboda, enakost in bratstvo'... O sebi so mislili, da se borijo na strani dobrega proti zlu in so se označevali za 'krepostne'... Hoteli so svet, precej drugačen od tistega, ki so ga bili podedovali... Cilj jakobincev je bila osvoboditev človeka. Predstava, da je ameriška vojaška moč najmočnejša sila za svobodo v človeški zgodovini, spominja na znano Rousseaujevo izjavo, da je treba tiste, ki niso politično na pravi strani, 'prisiliti, da bodo svobodni'. "*(Ibid.: 384-385)*

Moralističnemu intervencionizmu Busheve administracije dodaja težo in verodostojnost dejstvo, da ta značilnost v ameriški politiki ni nova. Moralistična retorika je zaznamovala že "idealizem predsednika Woodrowa Wilsona, ki je poudarjeno govoril o vlogi Amerike, da naredi svet boljši". (*Callahan, 1994: 57*) Da Združenih držav "ne zanima samo mir v Evropi, temveč mir celotnega sveta", je pisal Hans Morgenthau. (*Morgenthau, 1987, citirano v ibid.: 58*) Novodobna ideologija imperija pa gre v svojih stremljenjih bistveno dlje. Max Boot v svoji knjigi z naslovom 'Savage Wars of Peace: Small Wars and the Rise of American Power' (2002), poziva "k

malone mesijanskemu poslanstvu širjenja ameriškega vpliva in ameriških vrednot – v obliki liberalne demokracije in predvsem kapitalizma – po svetu in tudi k širitvi ameriškega (neformalnega) 'imperija svobode'. (Nevins, 2003) Oziroma, kot je Boot pozval časniku Wall Street Journal, naj Združene države nedvoumno "prevzamejo imperialno vlogo". (Judis, 2004: 56)

Najbolj pomembna in pozornost zbujujoča značilnost neojakobinskega pristopa Busheve administracije so po mnenju Ryna univerzalistične težnje. "Kadar mi, Američani, resno govorimo o politiki, smo prepričani, da so naša načela svobode in enakosti ter pravice, ki temeljijo na njih, racionalne in primerne povsod". (Bloom, 1987, citirano v Ryn: 385)

Toda univerzalizem v smislu moralnega absolutizma je problematičen. "Moralna pravica, ki si jo jemlje Amerika, izvira iz njenega posebnega značaja, in ne iz univerzalnega načela". (Barber, 2003: 98) Združene države se sklicujejo na svojo posebno usodo, na svoj demokratizacijski značaj, navaja avtor. "Toda ko Francozi omenjajo svojo obvezo, da civilizirajo druge nacije, ali ko je Rudyard Kipling sklepa o plemenitem poslanstvu, ki dovoljuje Britancem kolonije, oziroma ko Teddy Roosevelt namiguje na ameriško rasno superiornost kot opravičilo za vojne kolonialne osvoboditve proti Španiji, gre za nekaj drugega." "Ko so se Združene države pri svoji graditvi imperija zatele k posebni kreposti ali 'očitni usodi', je šlo za njeno 'izjemnost', ne za univerzalizem", ugotavlja avtor. (Ibid.)

Tudi Chomsky oporeka načelu univerzalnosti. (Chomsky, 2003: 206-207) Podobno Maier ugotavlja, da se imperiji napačno sklicujejo na univerzalnost, saj sta namesto te v ospredju vključenost oziroma izključenost. (Maier, 2002) Todd razvija zanimivo tezo, ko poudarja univerzalizem kot zmožnost obravnave vseh ljudi za enake. (Todd, 2003: 101-123) Združene države, "ki jih je mogoče na eni strani opisati kot rezultat radikalnega univerzalizma na nacionalni ravni", so po drugi strani "docela nasprotno, radikalno diferencialna država". "Ameriški ideološki sistem sintetizira univerzalizem in diferencializem v celoto". (Ibid.: 104) Avtor opozarja na pomembno prvino, ki predstavlja omejitev za ameriški imperij. "Imperij ne more biti diferencialen", zatrjuje Todd, ki argumentira, da ta lastnost spodjeda ameriško imperialno moč. (Primerjaj s Toddovimi tezami v poglavju Zgodovinske primerjave na 30. in 31. strani te raziskave).

"Univerzalna načela" zagovarjata tudi konservativca in urednika Weekly Standarda William Kristol in David Brooks. "Naš nacionalizem je nacionalizem izjemne nacije, zasnovane na univerzalnem načelu, na tistem, kar je Lincoln imenoval 'abstraktna resnica, primerna za vse ljudi in za vse čase'." (*Kristol, Brooks, 1997*) Amerika temelji na univerzalnih načelih in zato potrebuje veliko vlado, trdita pisca. "Čas velike vlade je mogoče minil, toda čas konservativnega vladanja se ni še niti začel. Zakaj zamuda? Ali ni zmagovalni konservativizem tisti, ki preoblikuje ameriško politično pokrajino". (*Ibid.*) "Današnjemu ameriškemu konservativizmu primanjkuje Amerike." "Zmaga lahko samo robustni konservativizem. Konservativci morajo oblikovati naslednje stoletje kot ameriško stoletje". (*Ibid.*)

Podobno trdi neokonservativni somišljenik Robert Kagan. "Američani kot dobri otroci razsvetljenstva verjamejo v zmožnost izpopolnitve. Toda Američani ... verjamejo tudi, da sta globalna varnost in liberalni red odvisna od Združenih držav – tiste 'nepogrešljive nacije' – ki izvaja svojo moč v nevarnem svetu Hobbesovih načel." (*Kagan, 2002*)

Ryn poudarja, da sta v "neojakobinski Ameriki, enako kakor v revolucionarni Franciji" postali ideološkost in nacionalna zagnanost neločljivo povezani. (*Ryn, 2003: 387*) Augelli in Murphy navajata Samuela P. Huntingtona, ki trdi, da ameriška predpostavka o posebni usodi učinkuje kot jedro ameriškega nacionalizma, čeprav ta ideja, češ da nima konkretne vsebine. (*Augelli, Murphy, 1988: 60*)

McMahon pa o univerzalističnih stremljenjih pravi, da so Američani vedno predstavljali ameriške interese kot univerzalne. "Ko gre za angažma v svetu, Združene države nenehno vztrajajo in vsiljujejo univerzalistične cilje: mir, svobodo, demokracijo, individualno svobodo, socialno pravičnost in materialno blagostanje". "Dejstvo, da ameriški nacionalni interesi sovpadajo s promocijo teh vzvišenih ciljev tudi v tujini, zgolj potrjujejo ameriško posebnost – to, kar so strokovnjaki označili za dokrino 'ameriške izjemnosti'." (*McMahon, 2000: 234*)

ZDA se, skratka, nimajo samo za usmerjevalca ameriških interesov, ampak tudi svetovnih. "Zakaj se nenehno sklicujemo na argument, da 's tem ko pomagamo drugim, pomagami sebi'? Preprosto zato, ker je uporabno. V tem je zgoščen temeljni mit Amerike." (*Medhurst, 2000: 15*) "Ameriški idealizem se je do nerazpoznavnosti spojil z ameriškimi interesi." (*McMahon, 2000: 235*) "Ameriški predsedniki so vedno predstavljali

Združene države za častitljivo in pogumno varuhinjo ne samo ameriških interesov, temveč svetovnih. Ker 'interesi' po definiciji vključujejo potrebe, ki so lahko navskriž s potrebami drugih, so jih predstavljali kot utopične cilje, usklajene z potrebami vseh članic mednarodne skupnosti. " (*McMahon, 2000: 234*)

Z "ameriško vero" kot posvetno religijo demokracije in Huntingtonovo vrnitvijo k izvorom amerikanizma se ukvarja tudi Paič. (*Paič, 2005: 190-207*) Huntington obravnava amerikanizem kot politično ideologijo. (*Huntington, 2004, citirano v ibid.: 202*) Paič pravi, da "se Huntington 'modro' varuje uvrščanja k ameriški desni neokonservativni revoluciji, ki po prihodu Georgea W. Busha na oblast leta 2001 ni spremenila samo pokrajine lastne nacionalne države, temveč tudi vsega sveta." (*Hardt, Negri, 2004, citirano v Paič, 2005*) "Namesto da bi odkrito razodel svojo ideološko-politično stran, se ogrinja v univerzalno zgodbo ... To je temelj 'nove vere' – amerikanizma." (*Ibid.: 190*)

Ta ameriška ideologija, 'vera' (American Creed) je po Paičevem prepričanju vse od Thomasa Jeffersona bistveni identitetni dejavnik". "Amerika kot priseljenska, imigrantska skupnost igra po Huntingtonu še danes vlogo 'svetilika svobode' za vse narode in etnične skupine na svetu". (*Ibid.: 191*) "Huntingtonova paradigma 'spopada civilizacij' se zdaj nedvoumno kaže kot oblikovanje ideologije za nove 'kulturne vojne' ". (*Ibid.: 192*) "Busheva 'vojna proti terorizmu' in neoimperialistični pohod na Irak ideološko izhajata iz ideje o demokratizaciji islamskega sveta". (*Ibid.: 194*) "Domoljubje je samo militantni, posvetni religiozni govor za druge namene". (*Ibid.: 196*) "Huntington je brežhibno izrazil ideološko bistvo Busheve 'vojne proti terorizmu' ". (*Ibid.: 206*) Skratka, "Amerika je 'univerzalna' nacija, ker so njena načela sprejemljiva za vse človeške družbe". (*Huntington, 2004, citirano v ibid.: 197*)

3.3.2. Demokratizem

Osrednji termin, ki ga uporablja Busheva administracija, je postala "demokracija". Predsednik ZDA je v inavguracijskem govoru na začetku svojega drugega mandata poudaril "širitev svobode po vsem svetu". (*Bush, 2005*) Ameriška "širitev svobode po vsem svetu" je postala, kot se je februarja med obiskom v Parizu izrazila zunanja ministrica Condoleezza

Rice, "organizacijski princip 21. stoletja". (*Parmeniter, 2005*) Američani "odkrito, ideološko verjamejo, da je usoda Združenih držav prinašanje demokracije in blaginje drugim nacijam". "Domneva pod temi dobrimi nameni je, da smo pod svojo kožo vsi Američani". (*Žižek, 2004: 44*) "Novi jakobinci uporabljajo termin 'demokracija' kot krovni pojem za obliko političnega režima, ki bi ga želeli vzpostaviti po vsem svetu. Po njihovem lahko samo demokracija, kot jo definirajo oni, odgovori na univerzalni moralni imperativ in je hkrati legitimna". (*Ryn, 2003: 386*) Za to ideologijo Ryn uporablja izraz "demokratizem" (*Ibid.*), nekateri govorijo o "demokratskem internacionalizmu", ali pa imenujejo ideologe imperija "hegemonisti". (*Daadler, Lindsay, 2003: 300*)

Ryn ugotavlja, da je ne glede na razlike, ki obstajajo med njimi, pomembno prepoznati in analizirati "ideološki vzorec, ki kaže, kako nekatere ideje tvorijo skladno, čeprav etično in filozofsko vprašljivo, ideologijo". (*Ryn, 2003: 386*)

V aktualni retoriki Georgea W. Busha o širitvi svobode in demokracije ni nič novega, ugotavlja McMahan. "Ravno nasprotno, ameriški voditelji so, od začetkov republike naprej, usmerjali pozornost k izjemnosti ameriške civilizacije, zgodovine in značaja. Trdili so, da ameriška zunanja politika stremi k varovanju miru in pomeni blagoslov svobode za vse ostale." (*McMahon, 2000: 233*) Harvardski profesor Irving Bobbit, ki je že v zgodnjih dvajsetih letih preteklega stoletja opazil imperialistični trend v ameriški zunanji politiki, je leta 1924 zapisal: "Postajamo nacija humanitarnih križarjev." (*Bobbit, 1979, citirano v Ryn, 2003: 390*)

"ZDA so 'najboljši up, ki ga svet ima' je izjavil Thomas Jefferson v inavguracijskem nagovoru leta 1801 in ZDA so 'zadnje, najboljše upanje na zemlji', je ponovil Abraham Lincoln. Woodrow Wilson je tik pred prvo svetovno vojno misijonarsko obvezo artikuliral še bolj goreče: 'Te nacije nismo ustvarili samo zato, da bi služila nam, temveč človeštvu.' Podobno je na vrhuncu hladne vojne Harry S. Truman izrazil prepričanje, 'da je Bog Američanom dal veliko moč za velike namene'. Od Jeffersona, Lincolna, Wilsona, Trumana so vsi imeli ZDA za nacijo, ki je nad drugimi nacijami." (*McMahon, 2000: 233-234*) "Amerika ima posebni moralni status in njena naloga je, da služi človeštvu", Ryn citira Wilsona. (*Ryn, 2003: 390*)

Prepričanje o ameriškem posebnem mandatu je bilo značilno tudi za čas hladne vojne, ugotavlja Ryn. (*Ibid.*) Manihejstvo in retorika o veliki moralni

moči sta bili značilni za Dwighta D. Eisenhowerja, ki je verjel v ameriško "moralno moč" in njegovo globalno voditeljstvo, ki izvira iz statusa Američanov kot "svobodnih ljudi", pravi McMahon. "John F. Kennedy in Lyndon B. Johnson sta v zvezi z zunanjo politiko govorila o mesijanski vlogi ZDA ... hladnovojna retorika o miru in svobodi je dosegla vrhunec v času Ronalda Reagana, ki je ritualistično poistovetil Združene države z največjimi stremljenji človeštva". (*McMahon, 2000: 235-244*) Z razpadom Sovjetske zveze se je "neojakobincem zdelo, da ne samo, da je ameriška ideologija preživela izzive druge univerzalistične ideologije, temveč je prevladala v tekmi in je zato potrdila ameriški ideal kot za uporaben za vse družbe." (*Ryn, 2003: 391*)

"Po imploziji SZ leta 1991 so trdoroki antikomunisti začeli zagovarjati uporabo ameriške vojaške in ekonomske moči za preureditev sveta. Objavili so, da je napočil 'unipolarni trenutek'. ZDA morajo ustvariti novi Pax Americana. (*Dorrien, Axis of One, 2003*) Pisec omenja "unipolarno ideologijo", ki so jo sprejeli vodilni neokonservativci: Elliot Abrams, William F. Buckley, Robert Kagan, Lawrence F. Kaplan, Robert Kaplan, Charles Krauthammer, William Kristol, Michael Novak, Joshua Muravchik, Donald Rumsfeld, Ben Wattenberg. (*Ibid.*) Krauthammer²⁸ je v svojem članku o unipolarnem svetu pozval "k enemu polu svetovne moči, sestavljenem iz Združenih držav na čelu industrijskega Zahoda".

Wattenberg je apeliral na politiko, naj ne bo sramežljiva glede uveljavljanja ameriške prevlade. "Smo prva univerzalna nacija. 'Prva' kot prva po vrsti in 'prva' kot 'številka ena'. In 'univerzalna' v okviru naših meja in globalno". "In ker so ZDA edinstveno univerzalne, je zapisal, imajo edinstveno pravico, da v imenu ameriškega svetovnega reda vsilijo svojo voljo drugim državam." (*Dorrien, Axis of One, 2003*).

"Živimo v unipolarnem svetu" je leta 1991 objavil Krauthammer (*Krauthammer, 1991*) v Washington Postu. S tem so pozivi k širitvi demokracije in ameriških vrednot po svetu prodrli v medijski mainstream.

Demokratizem in univerzalizem sta prepoznavna tudi v retoriki Georgea Buha starejšega o novem svetovnem redu in v strategiji obrambnega ministrstva, ki jo je objavil New York Times. (*Tyler, 1992*) S to isto

²⁸ Krauthammer, Charles (1989) Universal Dominion: Toward a Unipolar World. *National Interest*, 18: 48-49.

ideologijo ni imela težav Madeleine Albright, ki je Američane proglasila za "nepogrešljivo nacijo". Medtem ko je v politični govorici Busha mlajšega opaziti "neojakobinske" obrise po terorističnem napadu leta 2001, trdi Ryn. (*Ryn, 2003: 392*) Ameriški predsednik je tedaj začel govoriti o izjemnem poslanstvu ZDA v svetu, uporabljal je univerzalistično govorico in čedalje več je govoril o Združenih državah kot izjemni državi in o ameriškem izjemnem poslanstvu v svetu. Izjavljal je, da je napad na ZDA napad na svobodo nasploh. Ameriko je identificiral z univerzalnim načelom svobode in poudarjal, da vsak sovražnik in kritik Združenih držav nasprotuje univerzalnim načelom "svobode" in "demokracije"²⁹.

Zagovorniki imperija so pa takoj po napadih začeli pozivati k radikalnim protiukrepom, k moralni jasnosti (*Kagan, 2001*) in k vojni proti terorizmu.

Sklep: Ideološke korenine tega, kar vključuje današnji imperij, je mogoče zaslediti že veliko pred enajstim septembrom 2001. Teroristični napad pa je sprožil eno najbolj hitrih in dramatičnih sprememb v ameriški zunanji politiki. Neokonservativcem je ponudil idealnega "novega sovražnika".

"Neokonservativni imperij" je utemeljen v ideološkem razumevanju Amerike kot take. Zanj je značilen univerzalizem v smislu moralnega absolutizma. Ta pa je problematičen, ker izvira iz ameriške izjemnosti, in ne iz univerzalnega načela. Druga značilnost je demokratizem. "Demokracija" je postala krovni pojem za obliko političnega sistema, ki bi ga ZDA želele vzpostaviti po vsem svetu. Po njihovem prepričanju lahko samo demokracija, kot jo definirajo oni, odgovori na univerzalni moralni imperativ. Z razpadom SZ je nastal vtis, da ne samo, da je ameriška ideologija preživela izzive druge univerzalistične ideologije, temveč je prevladala in potrdila ameriški ideal kot uporaben za vse družbe. V tem lahko prepoznamo ideološki vzorec, ki tvori skladno – čeprav etično in filozofsko vprašljivo – ideologijo.

3.3.3. Miselni tanki

Potem ko je celo mainstreamovski dnevnik Washington Post opisal strategijo Busheve administracije kot tisto, ki namenja Združenim državam "skoraj mesijansko vlogo" (*DeYoung, Allen, 2001*), je očitno, da terja

²⁹ Za predsednikove govore po 11. septembru glej www.whitehouse.gov/news/releases

mesijanstvo v neokonservativni doktrini analizo ideologije in akterjev, ki so povezani s projektom ameriškega imperija. Proučevanje pa mora upoštevati široko neokonservativno koalicijo, ki jo sestavljajo poleg vladnih uradnikov in politikov, številne organizacije, think tanki, intelektualne ustanove, medijske hiše, fundacije, vplivni posamezniki, in ki jim je skupno prepričanje o potrebnosti ameriške prevlade v korist celotnega sveta.

V procesu promoviranja ameriške ideologije imperija in razprav o potrebnosti ameriške prevlade, igrajo pomembno vlogo think tanki. Iz think tankov in njihovih publikacij se je razvilo "gibanje, ki je osvojilo središčne točke ameriške politične razprave". (*Alterman, 2005*)

Think tanki so pomemben del ameriške politične kulture in njen tipični fenomen, za katerega je značilnih veliko različnih oblik: od kluba uglednih zunanjepolitičnih oseb, nekdanjih akademikov in politikov različnih ustanov, prek bolj stabilnih in institucionaliziranih struktur, kot so inštituti CSIS (Center for Strategic and International Studies) ali FPRI (Foreign Policy Research Institute), do publikacij univerz, navaja Menotti v italijanski publikaciji za geopolitiko Limes. "Številni think tanki so namenjeni zavzemanju za določene ideje in njihovemu propagiranju. Lahko gre za goli politični aktivizem, za povezavo z določenimi političnimi grupacijami ali za bolj objektivna strokovna mnenja." (*Menotti, 1997: 32*) Povezava med "trgom idej" in dejavno politiko je včasih zelo ozka, ugotavlja avtor in omenja tesno zvezo med republikanskimi administracijami in konservativnimi think-tanki.

Think tanki in njihove publikacije, kot glasovi ameriške elite o mednarodnih odnosih, so slika, ki je namerno obrnjena v eno smer in ni ne objektivna ne nevtralna, pravi avtor. (*Menotti, 1997: 31-45*) O specializiranih publikacijah in njihovi funkciji meni, da "so tako instrument širitve v svet kot prostor refleksije za akademike, analitike in politike. Ne samo, da prikazujejo vodilne tendence edine preostale velesile, temveč so zelo pomemben kanal vplivanja. So 'veliki center', ki ga je odprl varuh internacionalizma." (*Ibid.*)

Čeprav so geopolitični scenariji, ki jih raziskujejo omenjene publikacije razdeljeni, pa je po koncu hladne vojne mogoče opaziti, da se intelektualni in politični tokovi, ki pripadajo neokonservativcem in zgodovinskim 'revizionistom', zblížujejo in da prevladujejo konservativne struje, pravi Alterman. (*Alterman, 1997: 11-16*) Isti avtor v eni od svojih kasnejših analiz ugotavlja, da politični diskurz obvladujejo konservativna stališča, ki

so prodrle "v mainstream ameriških dnevnikov in televizijskih mrež". Poleg svojih številnih institucij in publikacij so zasedli velik del prostora vodilnega dnevnega časopisja: "mnenjske strani Wall Street Journala, približno 60 odstotkov komentatorskih strani Washington Posta, dvakrat tedensko se pojavljajo tudi med zunanjimi mnenji New York Timesa". (*Alterman, 2005*)

Desničarska intelektualna infrastruktura, ki je začela nastajati v poznih sedemdesetih letih in je dozorela v sredini osemdesetih let, vključuje različne strateške tokove. "Tipičen primer nacionalnih think tankov so Heritage Foundation za poslovne konservativce, Cato Institute za libertarce in Free Congress Foundation za krščansko desnico. Prek sinergijskih učinkov raziskav, publikacij in konferenc ti think tanki razpravljajo o številnih idejah, izostrujejo svoje slogane in sprožajo politične kampanje." (*Berlet, Hardisty, 2003*) Konservativne fundacije in korporacije so se hkrati naučile, in to precej bolje od sredinskih in progresivnih fundacij, strateško vlagati svoj denar, poudarjata avtorja.

Neokonservativni začetki segajo v zgodnje obdobje Nixonove vlade. "Neokonservativne vrste so izšle večinoma iz akademskih krogov židovskega porekla, ki so nekdanjo fanatično privrženost marksizmu zamenjali s privrženostjo kapitalizmu in ameriški vojaški moči, ohranili pa so obsedenost z teološkimi razpravami in politično čistostjo." (*Alterman, 2005*) Konservativne struje so med hladno vojno povezovali cilji, ki so se prepletali: zadrževanje Sovjetske zveze, preprečevanje širitve komunizma in širjenje globalnega gospodarstva pod voditeljstvom ZDA – vendar so ostajale v senci. "S 'konservativno revolucijo', ki se je začela z zmago Ronalda Reagana proti Jimmyju Carterju leta 1980, pa so se tri zaporedne republikanske administracije večinoma rekrutirale iz konservativnih think tankov, ki so se razvili kot reakcija na prevlado liberalne misli." (*Menotti, 1997: 32*)

Leta 1984 je zmerni republikanski pisec John Saloma opozoril na "konservativni labirint", ki preoblikuje ameriško politiko, in ki lahko pomeni usodne posledice za prihodnost. Po njegovih besedah se je konservativno gibanje po letu 1970 izjemno krepilo in je bilo protinapad na liberalizem. "V preteklih treh desetletjih se je labirint razrasel. V tem obdobju so konservativci zasedli in razširili svoje obvladovanje glavnih institucij, to je think tankov in političnih akcijskih skupin. Hkrati so zavzeli kulturni in politični teritorij in prevzeli nadzor nad nacionanimi simboli." (*Zaretsky, 2005*)

V devetdesetih so neokonservativci delovali podobno kot imperialisti v stoletju pred njimi, opozarja Judis. "Theodore Roosevelt, senator Henry Cabot Lodge in drugi so agitirali proti antiimperialističnim politikam demokratskega predsednika Groverja Clevelanda. Ko je bil leta 1896 izvoljen McKinley, se je Roosevelt pridružil administraciji ... vendar so imperialisti večinoma gradili svoje argumente z govori, članki in knjigami. Sto let kasneje podobno misleča skupina neokonservativcev, v kateri so Wolfowitz, Boot, urednik *Weekly Standarda* William Kristol in nekdanji pomočnik obrambnega ministra Richard Perle, prek medijev razvija podobno mrežo vpliva." (*Judis, 2004: 56*) Pisec navaja, da čeprav so v novi Bushovi administraciji dobili samo drugorazredne službe, so iz njih iztisnili največ – poskrbeli so za intelektualni okvir ameriškega razumevanja Bližnjega vzhoda po napadih enajstega septembra.

"Konservativni labirint vključuje na desetine nacionalnih in regionalnih think tankov (Heritage, American Enterprise Institute, Free Congress Research and Education, Cato, Hudson, Hoover, Manhattan idr.), pravnih centrov (Institute for Justice, Washington Legal Foundation idr.), revij (American Spectator, The Weekly Standard) in časnikov (Public Interest, National Interest). Na čelu teh organizacij so predstavniki skrajno konservativne desne koalicije, ki vključuje tradicionalne konservativce, naslednike Barryja Goldwaterja (kot Weyrich), neokonservativce, kakršen je Irving Kristol, in evangeličansko regionalno desnico." (*Paget, 1998*)

Vodilno ime neokonservativizma je Irving Kristol³⁰, v tridesetih letih trockist, med leti 1947 in 1952 izvršni urednik revije *Commentary*, ki je kasneje postala "neokonservativna biblija". (*Empire Builders, 2005*) V šestdesetih je postal desničar in intelektualni graditelj neokonservativizma in je ob Normanu Podhoretzu njegova vodilna osebnost. Ustanovil in urejal je reviji *Public Interest* in *National Interest*. Njegov sin William je urednik *Weekly Standarda* in soustanovitelj Projekta za novo ameriško stoletje (PNAC). Irving Kristol je bil v začetni fazi oblikovanja desnih think tankov tudi tisti, ki je znal pridobiti za financiranje korporativno Ameriko, piše Alterman.

³⁰ Za tekste neokonservativcev glej:

Kristol, Irving (1995) *Neoconservatism, the Autobiography of an Idea*. New York: Free Press.

Kristol, William in Lenzner, Steven (2003) What Was Leo Strauss up to? *The Public Interest*, jesen.

Kagan, Robert (1998) The Benevolent Empire. *Foreign Policy*, poletje.

"Takoj ko je začel pritekati denar, potreben za medijsko vojno z 'novim razredom' liberalcev, so se razmerja sil v Washingtonu spremenila. Z desetlinami milijonov dolarjev, zbranih od konservativnih korporacij, fundacij in milijarderskih ideologov, kot recimo Bunker Hunt, Richard Mellon Scaife, prečastiti Moon, Joseph Coors, je nova 'konservativna protivlada', kakor jo je imenoval novinar Sidney Blumenthal, opravila imenitno delo in institucije oblasti v Washingtonu zamenjala s svojimi." (*Alterman, 2005*)

Za osebne povezave znotraj neokonservativne mreže glej: ³¹ in ³².

Neokonservativni avtorji minimizirajo svoje povezave in finančne vire (*Boot, 2004: 22*) Številni avtorji v nasprotju s tem navajajo, kako velika je finančna podpora konservativnih poslovnežev dejavnostim inštitutov AEI, Heritage in še zlasti Cato. Lind ugotavlja, da so še izdatnejši prispevki desetletja starih konservativnih fondacij, na primer Bradley in Olin. "Neokonservativna zunanja politika pa ne odraža poslovnih interesov. Neokonservativci so ideologi, ne oportunisti" (*Lind, 2003*). Pagetova navaja številne vire, ki beležijo trend izrazitega povečanja finančne podpore miselnim tankom, ki prihajajo od konservativnih poslovnih krogov in ugotavlja, da gre za rezultat preiščljene strategije zbiranja denarja. (*Paget, 1998*) Ameriški konservativni filantropi financirajo štiri revije desničarjev: *American Spectator*, *National Interest*, *Public Interest* in *New Criterion*, navaja Schulmanova in primerja številke: milijonske zneske denarnih prispevkov desnim medijem in v primerjavi s tem minorne prispevke ostalim. (*Schulman, 1995*)

³¹ <http://www.thenation.com/docprint.mhtml?i=20040223&s=lind>

³² Kolumnist *New York Timesa* David Brooks je zapisal, da se "osebe, ki jih imenujejo neokonservativce gibljejo v različnih krogih in v bistvu nimajo stika drug z drugim", citira Lind. "Vendar so med podpisniki pisem PNAC Cheney, Rumsfeld, Wolfowitz, Perle in Robert Kagan. PNAC vodi William Kristol, ki ureja *The Weekly Standard*, za katerega Brooks piše, in je sin Irvinga Kristola, ustanovitelja revije *The Public Interest* in bivšega izdajatelja *The National Interest*, ki je napisal knjigo o neokonservativizmu, in je poročen z neokonservativno zgodovinarico Gertrude Himmelfarb, Williamovo materjo. Norman Podhoretz, bivši urednik revije *Commentary*, je oče Johna Podhoretza, neokonservativnega urednika in kolumnista, ki je delal za *Washington Times* in *New York Post* častitega Moona. *New York Post* je v lasti Ruperta Murdocha, ki je tudi lastnik *The Weekly Standarda* in televizije Fox. Norman je tast Elliotta Abramsa, ki je bil povezan z afero Iran contra in je bivši vodja neokonservativnega *Ethics and Public Policy Center* in direktor oddelka v svetu za nacionalno varnost. Elliottova tašča in Normanova žena je Midge Decter, ki je, tako kot številni starejši neokonservativci veteranka v Odboru za aktualno nevarnost, *Committee on the Present Danger*, in nedavna dobitnica medalje za nekritično naklonjeno biografijo o Rumsfeldu.

"Konservativni misleci obešajo svoje klobuke na zelo različna stojala", v svoji knjigi o konservativnih intelektualcih ugotavlja zgodovinar Hoeveler.³³ Delo dramtizira širino konservativne koalicije, ki jo predstavlja prek osmih gurujev desnice, ki predstavljajo široki spekter konservativne misli.

Sklep: V široki neokonservativni koaliciji imajo poseben prostor miselni tanki (think tanks), medijske hiše, fundacije in vplivni posamezniki, ki jim je skupno prepričanje o potrebnosti ameriške prevlade v korist celotnega sveta. Desničarska intelektualna infrastruktura je začela sistematično nastajati v poznih sedemdesetih letih. Iz think tankov in njihovih publikacij se je razvilo gibanje, ki je osvojilo središče točke ameriške politične razprave. Njihove publikacije je treba razumeti kot instrument ameriške širitve v svet in pomemben kanal vplivanja. Ta "konservativni labirint" je bistveno preoblikoval ameriško politiko.

3.3.4. "Projekt za novo ameriško tisočletje" (PNAC)

Po koncu hladne vojne se je desnica preoblikovala in poenotila v močnem prepričanju, da morajo ZDA narediti, kar koli je že potrebno, za ohranitev in povečanje ameriške prevlade na vseh področjih. "Neokonservativno mišljenje je izvorno zraslo iz urednikovanja Normana Podhoretza in revije *Commentary* (1960-1995), v manjši meri tudi iz *Public Interest*, ki ga je izdajal *National Affairs*." "Konservativni ideološki napad 'liberalne elitne kulture' v zgodnjih sedemdesetih letih pa se je razvil iz prepričanja o neprijetnih spremembah, ki da jih je njihova država doživljala." (*Alterman, 2005*) "Različne desne struje so razumele 'aktualno nevarnost' Amerike različno: nekateri so osredotočeni na vojaške grožnje, drugi na kulturne in civilizacijske konflikte, tretji na ekonomske grožnje ali omejitve, ki so lastne multilateralizmu. Pod Bushevo administracijo in še posebno po 11. septembru pa je prepričanje o nujnosti ameriške globalne hegemonije postalo vsesplošno." (*Barry, Lobe, 2002*)

Leta 1997 se je vplivna skupina neokonservativcev, socialnih konservativcev in predstavnikov vojaško-industrijskega kompleksa združila v Projektu za novo ameriško stoletje (PNAC). Ta se deklarira kot neprofitna izobraževalna

³³ Hoeveler, David J. Jr. (1991) *Watch on the Right: Conservative Intellectuals in the Reagan Era*. Madison: University of Wisconsin Press.

organizacija, namenjena osnovnemu načrtu, uveljavitivi ameriške vodilne vloge v svetu. "Ameriško vodenje koristi tako Ameriki kakor svetu; to zahteva vojaško moč, diplomatsko energijo in zavezanost moralnim načelom." (*Project for the New American Century: Statement of Principles, 1997; Core views and beliefs; Rebuilding American Defences, 2000;*)

Projekt ima ambicijo s pomočjo raziskav, konferenc in seminarjev razlagati ameriško voditeljstvo, je leta 1997 zapisal eden od njegovih soustanoviteljev William Kristol. PNAC poziva k povečanju obrambnega proračuna, promociji politične in ekonomske svobode v tujini in k "posebni ameriški vlogi pri ohranjanju in širjenju mednarodnega reda". (*Ibid.*) Med podpisniki so: Elliot Abrams, Dick Cheney, Jeb Bush, Midge Decter Forbes, Paula Dobriansky, Francis Fukuyama, Donald Kagan, Zalmay Khalilzad, I. Lewis Libby, Norman Pohoretz, Dan Quayle, Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz.

To je seznam ljudi, ki so ta čas bodisi v Bushevi administraciji, v konservativnih medijih ali pa v vodilnih neokonservativnih inštitutih oziroma think tankih – predvsem v CSP, Center for Security Policy, ki se deklarira kot "glavni bojni think tank v vojni ideji o nacionalni varnosti"; oziroma v AEI, American Enterprise Institute, ki velja za osrednji štab neokonservativne misli; v govoru tik pred iraško vojno je predsednik George W. Bush pred avditorijem AEI izjavil: "Tako zelo dobro delo opravljate, da si je moja administracija od vas sposodila 20 glav". (*Empire Builders, 2005*) Za povezavo organizacij in posameznikov glej:³⁴

V izjavi o načelih so podpisniki PNAC ugotovili, da konservativci niso "prepričano uveljavljali strateške vizije za vlogo Amerike v svetu". Namesto tega so "dovolili, da so razlike v taktikah zameglile možno strinjanje o strateških ciljih". Napovedali so: "To nameravamo spremeniti. Nameravamo zbrati podporo za ameriško globalno voditeljstvo." (*Project for the New American Century: Statement of Principles, 1997*)

"Ti vizionarji so verjeli, da je prvi potreben korak obuditev 'bistvenih elementov uspeha Reaganove administracije': 'močne vojske', ki je kos 'sedanjim in prihodnjim izzivom', 'zunanje politike, ki premočrtno in odločno promovira ameriška načela v tujini' in 'nacionanega voditeljstva, ki sprejema ameriške globalne odgovornosti'. PNAC je imel za cilj ponovitev

³⁴ www.mediatransparency.org , www.pfaw.org , www.publiceye.org.

Reaganovega programa, toda tokrat, v odsotnosti sovjetske protiuteži, na resnično globalni ravni." (*Barry, Lobe, 2002*)

"PNAC je izdal serijo javnih pozivov, katerih podpisniki so bili pogosto Wolfowitz in drugi bodoči člani Busheve administracije, in med drugim pozval k invaziji in zasedbi Iraka." (*Lind, 2003*)

Barry in Lobe tudi navajata, da po neokonservativnem prepričanju upravičuje diplomatsko premoč ameriška izjemnost. Kulturna premoč se navdihuje iz idej Fukuyame o "koncu zgodovine" in zmagoslavju zahodne civilizacije, katere srž so ZDA, in iz Huntingtonovega "spopada civilizacij". Pri tem zadnjem gre za povezavo strahu pred grožnjami ameriški kulturi z globalnim konfliktom in ogroženostjo judovsko-krščanskih vrednot. Huntingtonova teza o spopadu civilizacij se zdaj kaže kot oblikovanje ideologije za nove kulturne vojne, poudarja Paič (Primerjaj z 50. in 51. stranjo te naloge). "Vojna proti terorizmu" z invazijo na Irak vred namreč ideološko izhaja iz ideje od demokratizaciji islamskega sveta. (*Paič, 2005: 192*)

Desnica si je dolgo prizadevala tudi za povezavo kulturnega boja z ameriško zunanjo politiko. Protiamerikanizem ni samo zunanji, nekaj ga je tudi doma, trdijo zagovorniki ameriške kulturne premoči. Konservativna frontna skupina AVOT, Americans for Victory Over Terrorism³⁵, je v New York Timesu 22. marca o tem objavila celostranski oglas. "Grozijo nam notranje in zunanje grožnje", pravi William J. Bennet, ki vodi AVOT in je hkrati podpisnik PNAC. AVOT je projekt Empower.org, konservativnega inštituta, ki ga vodita Bennett in Jack Kemp.

Medtem ko stremljenje k vojaški premoči temelji v vojaški teoriji iz šestdesetih let in se vizija PNAC opira na strateški dokument Paula Wolfowitza in I. Lewisa Libbyja iz leta 1992, pa so očitne tudi povezave teh teorij z interesi vojaške industrije, navajata Barry in Lobe. Povezavo med vojaško strategijo in vojaško industrijo pooseblja Center for Security Policy³⁶. Njegov direktor Frank Gaffney je podpisnik PNAC in v upravi AVOT. Busheva administracija je po besedah Gaffneya "povabila izjemno veliko

³⁵ Dostopno na www.avot.org

³⁶ Dostopno na www.centerforsecuritypolicy.org

članov svetovalnega odbora centra in ostalih sodelavcev na visoke položaje v vladi." To se nanaša na Cheneyja in Rumsfelda.

"Predsednik Bush, sam brez znanja o zunanji politiki, je čedalje bolj črpal svoj zunanjepolitični scenarij iz programov desnih inštitutov in frontnih skupin (front groups)." (*Barry, Lobe, 2002*) "Program PNAC je hkrati ideologija in vizija Amerike. Njeno osnovno načelo je ameriška premoč – transcendentna premoč z diplomatsko, kulturno, ekonomsko in vojaško razsežnostjo. To je mesijansko prepričanje, ki izhaja iz ameriških puritanskih korenin in občutka božjega poslanstva." (*Ibid.*)

"Ni verjetno, da bi George W. Bush tako drastično spremenil svoj napovedani pristop v zunanji politiki, če ne bi nanj vplival način razmišljanja o ameriški vlogi v svetu, ki je pridobil močan vpliv v preteklih desetletjih," ugotavlja Ryn. "Veliko ameriških političnih intelektualcev, vključno z mnogimi, ki o zunanji politiki pišejo, je promoviralo tisto, kar bi lahko imenovali ideologija imperija. Številni od njih so na univerzah; nekateri so vodilni medijski komentatorji. In danes nekateri od teh svetujejo tudi predsedniku ... Ko so 11. septembra udarili teroristi, je čas dozorel za sistematično implementacijo ideologije imperija." (*Ryn, 2003: 384*)

Neokonservativni think tanki in njihove publikacije so graditelji imperija in vzvodi vpliva, analizira dnevnik *Science Christian Monitor*. Časnik ugotavlja, da je vodilna institucija PNAC, ki je ustvarila načrt za aktualno vlogo ZDA v svetu, AEI, ustanovljen leta 1943, ki je središče neokonservativne misli v Washingtonu, CSP, idr. Med glavnimi publikacijami omenja *Commentary*, ustanovljen leta 1945, ki je pridobil ideološki vpliv pod uredniško taktirko Irvinga Kristola in Normana Podhoretza, ustanovnih očetov neokonservativizma; *National Review*, ki ga 1955 ustanovil William F. Buckley; *Weekly Standard*, ki ga vodita William Kristol in Fred Barnes in od ustanovitve 1995 spodbuja idejo ameriškega imperija; *The New Republic*, vodilni glas neokonservativcev; *National Interest*, ki ga je tudi ustanovil Kristol leta 1985 in v katerega uredniškem odboru so najvplivnejši neokonservativni glasovi: Midge Decter, Samuel P. Huntington, Charles Krauthammer, Richard Perle. (*Empire Builders, 2005*)

In kako pomembno vlogo imajo think-tanki oziroma njihove publikacije pri lansiranju vodilnih zunanjepolitičnih idej in trendov?

"Živimo v 'unipolarnem času' ", je razglasil leta 1991 v Foreign Affairs neokonservativni kolumnist Charles Krauthammer. (*Krauthammer, 1990-91: 23-33*) Odtlej je bil termin unipolarnosti v obtoku. "Konec zgodovine", je leta 1989 zapisal Fukuyama³⁷. "Članek, ki je slavil politično-kulturno zmago zahodnega sveta, je odprl sezono analiz o novih mednarodnih razmerjih in vlogi Združenih držav." (*Menotti, 1997: 34*)

Podobno izjemnega odmeva je bil deležen prispevek Samuela Huntingtona³⁸ o "spopadu civilizacij", ki je leta 1993 izšel v vodilni publikaciji političnega establishmenta Foreign Affairs. Bil uvertura v razpravo o novem modelu mednarodnega sistema v svetu po koncu hladne vojne. Eseja Fukuyame in Huntingtona veljata za najvplivnejša poskusa definiranja pohladnovojne mednarodne ureditve.

Na zelo podoben način je mogoče slediti današnjim idejam Williama Kristola, Roberta Kagana, Maxa Boota (Glej poglavje Fenomen imperija: apologeti in kritiki na 13. do 17. strani te naloge).

Kot trdi Gowan, so vodilni ameriški sektorji postali odvisni od ohranitve unipolarnosti in prevlade Združenih držav. ZDA so razvile obliko "poslovne demokracije" in "tržno naravnane" političnega konsenza, ki daje tistim, ki se zavzemajo za neokonservativne vrednote in cilje primerjalno prednost v sistemu, ki deluje v prid širitve in zaščite korporativnega kapitalizma. (*Gowan, 2005*) Ta projekt desnice je namenjen temu, da zagotovi ameriškim zunanjepolitičnim odločevalcem nadzor mednarodnega prizorišča in prost pretok kapitala in izdelkov oziroma "odprtost", o kateri govori Bacevich. (*Bacevich, 2002*)

Sklep: Po koncu hladne vojne se je desnica preoblikovala in poenotila v močnem prepričanju, da morajo ZDA narediti, kar koli je že potrebno, za ohranitev in povečanje ameriške prevlade. Del tega je tudi PNAC, "Projekt za novo ameriško stoletje" iz leta 1997, s programom, ki je hkrati vizija in ideologija.

³⁷ Fukuyama, Francis (1989) The End Of History. *The National Interest*, vol. 16: poletje.

³⁸ Huntington, Samuel (1993) The Clash of Civilisations, *Foreign Affairs* 72(3): 22-28.

4. STRATEGIJA PRIMATA

"Velike sile so glavni igralci v mednarodnem življenju. Svoj vpliv razširjajo prek svojih meja in poskušajo ustvariti globalno okolje, ki bo koristilo njihovim interesom. Zato, da bi bile velike sile pri tem uspešne, morajo imeti konceptualni načrt sveta in veliko strategijo, usmerjeno k ohranjanju mednarodnih ciljev, ki jih zasledujejo, in v ravnovesju s sredstvi, ki jih imajo za doseg te ciljev." (*Kupchan, 2003: 3*) Vodilna vloga v svetu je v bistvenem odvisna od strategije, pravi avtor. "Rimski imperij, pax Britannica in pax Americana niso pomenili samo moči Rima, Velike Britanije in Združenih držav, ki so vplivali na vzpon teh obdobj, temveč tudi inovativne in daljnosežne velike strategije, namenjene upravljanju in ohranjanju vodilne vloge." (*Ibid.*)

Združene države, ki po razpadu bipolarnega sistema niso postale "normalna država", kot so predvidevali mnogi – v prvi vrsti zgodovinar Paul Kennedy – so v unipolarnem svetu razvile živahno razpravo o tem, kako naj se ZDA odzovejo na novi položaj. V desetletju po letu 1991, ko je bipolarnost zamenjala vodilna ameriška vloga v svetu, se je začela med zunanje političnimi analitiki in strokovnjaki za strateške študije široka razprava, ki je ponujala zelo nasprotujoče si nasvete o vlogi "edine preostale velesile" v svetu³⁹.

Za večino je izhodiščna točka ameriška hegemonija, ključna dilema, ki se zastavlja pa je, ali je aktualna unipolarna razdelitev moči stabilna oziroma ali naj ZDA namerno vzdržujejo premoč v mednarodnem političnem sistemu.

Toda prvo vprašanje, ali Združene države sploh imajo veliko, globalno zunanje politično strategijo, je ostalo odprto. Različni avtorji so odgovarjali

³⁹ Za ključne članke o ameriški veliki strategiji, objavljene v preteklem desetletju, glej:

Brown, Michael E. et al. (2000) *America's Strategic Choices*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Dober pregled ponujajo tudi:

Kristol, William, Kagan, Robert (2000) The Present Danger. *The National Interest* 59: 57-69.

Khalilzad, Zalmay (1995) Losing the Moment? The United States and the World After the Cold War. *Washington Quarterly* 18(2).

Nye, Joseph S. Jr., (1990) *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books.

nanj različno. Francoski analitik Heisbourg pri tem opozarja na pomembnost percepcij, ki so po definiciji subjektivne. (*Heisbourg, 1999/2000: 5-19*) Kako razumemo ameriške strateške namene je v enaki meri odvisno od ravnanja Združenih držav, kakor od percepcije "opazovalca", utemeljuje avtor.

4.1. VIRI AMERIŠKE MOČI

Združene države so ostale edina preostala sila, toda kako velika je njihova premoč, v kolikšni meri lahko z njo obvladujejo svet in koliko časa lahko sploh traja?⁴⁰ Številni raziskovalci uporabljajo tradicionalna, večinoma realistična merila in ugotavljajo, da svet po koncu hladne vojne zaznamuje unipolarni sistem z ZDA na čelu. (*Mastaduno, 1999: 138-181*)

Ameriška premoč je posledica padca Sovjetske zveze, skratka, živimo v "unipolarnem trenutku". (*Krauthammer, 1990/91: 23-33*) Ameriška moč je tolikšna, da bo trajala več desetletij in unipolarni trenutek lahko postane unipolarno obdobje, je zapisal Wohlforth. (*Wohlforth, 1999: 5-41*) "Tekmeca ni". (*Brooks, Wohlforth, 2002*) Krauthammer je leta 1991 pozval, da je "prva naloga nove administracije zagotovitev ameriške svobode delovanja". Američani bi po njegovem morali zavrniti vlogo, da bi postali "ubogljivi mednarodni državljani ... Novi unilateralizem prepoznava izjemnost unipolarnega sveta, v katerem živimo, in naznanja začetek ameriške pohladnovojne zunanje politike". (*Krauthammer, 2001*) "Živimo v svetu s samo enim polom moči. Osnovna in neizogibna geopolitična značilnost časa je ameriška prevlada." (*Kupchan, 2003: 28*)

Drugi analitiki opozarjajo na spreminjajoči se značaj moči. "Pred več kot štirimi stoletji je Niccolo Machiavelli svetoval princem v Italiji, da je pomembnejše, če vzbujajo strah, kakor, če jih imajo radi. V sodobnem svetu je najbolje oboje, pravi Nye, ki je lansiral termin "mehke moči", in tej pripisuje ključni pomen. (*Nye, 2004: 1-33*) Avtorji nasploh poudarjajo veliko razpršenost moči v čedalje bolj kompleksnem, soodvisnem in globaliziranem svetu. (*Nye, 2002; Haass, 1999*)

⁴⁰ Za primerjavo ameriške moči glej: Ferguson Niall (2003) What is Power? *Hoover Digest* No. 2.

V okviru kritik realizma in neorealizma, ki obravnavata državo kot enotni dejavnik, kritiki trdijo, da se njena relevantnost zmanjšuje. Z rastočo povezanostjo sodobnega sveta se "trda lupina" države kruši. Keohane in Nye trdita, da odnose med državami na nekaterih področjih dandanes bolje označuje "kompleksna soodvisnost", pri kateri povezujejo družbe mnogovrstni kanali; med "visoko" politiko vojaške varnosti in "nizko" politiko ekonomskih zadev, češ da ni jasne hierarhije.⁴¹

V preteklih obdobjih je bilo vire mednarodne moči lažje oceniti. Tradicionalen preskus moči velikih sil je bila "moč za vojno". (*Taylor, 1954, citirano v Nye, 2002: 5*) Vojna je bila odločilna igra, v kateri so bile karte mednarodne politike preigrane in izračuni relativne moči dokazani, pravi avtor. V stoletjih, ko so se razvile tehnologije, so se viri moči močno spremenili. (*Ibid.*)

V informacijski dobi enodimenzionalna analiza ne zadošča: moč je razpršena, odmika se od vojaške, njen kontekst je kompleksen. "Na vrhnji plasti klasičnih meddržavnih vojaških zadev so ZDA edina supersila ... pri ekonomskih zadevah je razdelitev moči multipolarna ... na dnu transnacionalnih zadev kot so terorizem, mednarodni kriminal in klimatske spremembe, pa je moč široko razdeljena in kaotično organizirana". (*Nye, 2004: 4*)

Realizem se sklicuje na zgodovinski vzorec uravnoteženja velike sile, saj verjame v zakon narave v mednarodni politiki, namreč, da prevelika koncentracija moči ene države povzroči uravnoteženje s strani drugih. (*Waltz, 1979, citirano v Mastaduno, 1999: 140*) Ugotavlja, da je zato je ameriška prevlada samo začasna. (*Waltz, 1999, citirano v Nye, 2002: 2*) Vendar so bili doslej številni proučevalci strategij presenečeni, ker ameriška premoč ni povzročila uravnoteženja. "Razvoj dogodkov po enajstem septembru je očitno spodkopal enega temeljnih realističnih konceptov: ravnotežnja moči". (*Snyder, 2004: 56*) Omenjeni profesor mednarodnih odnosov z univerze Columbia pa razume odnose z Evropo kot dvoumen dokaz uravnoteženja moči. "Francosko in nemško nasprotovanje ameriški politiki bi lahko imeli za klasično uravnoteženje, vendar ne gre za vojaško upiranje ameriški prevladi". (*Ibid.*)

⁴¹ Keohane, Robert; Nye, Joseph (1989) *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. 2nd ed., Boston.

Nekateri bi najbrž rekli, da je treba na uravnoteženje še počakati. Za številne ameriške proučevalce moči pa je bila to samo potrditev prepričanja, da je unipolarnost lahko trajna.⁴²

Wohlforth na primer pravi, da morajo ZDA zato odvrniti ostale države in jih prepričati, da je vsak poskus geopolitičnega izzivanja ameriškega statusa unipolarnosti jalov. (*Wohlforth, 1999: 40*)

Napoved o uravnoteženju je preveč mehanska, trdi Nye. (*Nye, 2002: 14*) Tudi Mastaduno in Kapstein (*Kapstein, Mastaduno, 1999: 2-27*) se strinjata, da Waltzova neorealistična teorija ravnotežja ni zadostna razlaga za pojasnitev obnašanja držav in njihovih odnosov in analizirata tudi modificirano različico teorije o ravnotežju grožnje, ki jo je razvil Stephen Walt. Ta teoretik navaja kot glavno tendenco v mednarodnih odnosih uravnoteženje, vendar se glede razlogov zanjo oddaljuje od Waltza. Moč in grožnja se včasih prekrivata, vendar nista isto, pravi. "Države, ki so videti agresivne, bodo verjetno izzvale uravnotežnje drugih", (*Walt, 1987, citirano v Mastaduno, 1999: 146*), pravi teoretik, s čimer poziva k samoomejevanju oziroma vzdržnosti v mednarodnih odnosih. Podobnega mnenja je Jack Snyder, češ da agresija, ki ogroža druge, zmanjšuje varnost v sistemu ravnotežja moči. (*Snyder, 1991: 6-9*) Najpomembnejša napoved, ki jo v zvezi s tem daje Mastaduno, pa je ameriško podaljševanje "trenutka unipolarnosti" in odvrčanje drugih držav od tega, da bi dosegle status velesil. (*Mastaduno, 1999: 147-149*)

Številni politologi poudarjajo, da je neizenačenost moči lahko vir miru in stabilnosti⁴³. "Pax Britanica in pax Americana sta kot pax Romana zagotovila mednarodni sistem relativnega miru in varnosti."

Kapstein in Mastaduno ugotavljata, da so države na ameriško unipolarnost odgovorile namesto z uravnoteženjem s prilaganjenjem realnosti mednarodnega sistema z ZDA v središču. "Ameriška hegemonija je postala bistvena za ohranjanje tega sistema." Številni soavtorji v njuni knjigi

⁴² Glej: Lieber, Robert J. (ur.) (2002) *Eagle Rules? Foreign Policy and the American Primacy in the Twenty-First Century*. New Jersey: Prentice Hall.

⁴³ Giplin, Robert (1981) *War and Change in World Politics*. New York: Cambridge University Press.: 144-145.

omenjajo "penetracijski" značaj ameriške hegemonije, ki olajšuje kooperativne odnose. (*Mastaduno, Kapstein, 1999: 15-16*)

Wohlforth trdi, da ZDA tako močno prednjačijo, da je za potencialne tekmece postalo nevarno izzivati ameriško moč, hkrati pa se zavezniške sile lahko zanesejo na njeno zaščito. (*Wohlforth, 1999*) Nye opozarja, da je ameriška moč v primerjavi s preteklimi imperiji bistveno manjša in manj vseobvladujoča, da pa bo pax Americana verjetno trajal, čeprav je odvisen tudi od obnašanja ZDA. (*Nye, 2002: 17*) Imperialni slog zunanje politike, češ da ne prinaša rezultatov. (*Nye, 2004: 27*)

Sklep: Združene države so ostale edina preostala velesila, toda vprašanje njihove premoči, obvladovanja sveta in trajanja ameriške prevlade ostaja odprto. Razlage nihajo od mnenj o unipolarnosti, ki lahko traja in nemara postane trajna, do prepričanj o izjemni soodvisnosti kompleksnega sveta, v katerem je moč zelo razpršena.

4.2. VELIKA STRATEGIJA

Ameriški analitiki so razdeljeni glede tega, ali Združene države imajo veliko zunanjepolitično strategijo. Številne analize, posvečene vprašanju vizije ameriške zunanje politike in mednarodnega okolja v pohladnovojnem obdobju, kažejo širok spekter mnenj: realisti, ki verjamejo, da so mednarodni odnosi tradicionalna bitka za moč, pozivajo k ameriškemu voditeljstvu in globalnemu primatu; liberalci, ki so prepričani v vladavino mednarodnih organizacij, napovedujejo propad tradicionalne nacionalne države. Politične analize nihajo od obeh skrajnosti: ZDA nimajo konsistentnega in koherentnega strateškega načrta, trdita Posen in Ross ter Walt. Temeljna strategija ameriške administracije po hladni vojni je nesporna – ohranitev vodilne globalne vloge ZDA v svetu, pravita Mastaduno in Layne.

Literatura o alternativnih velikih strategijah je obsežna. Izčrpen pregled dajeta Posen in Ross, ki naštevata štiri alternativne velike strategije: "neoizolacionizem, selektivno angažiranje, kooperativno varnost in primat". (*Posen, Ross, 1996-1997*) Zagovorniki prve, to je strateške opustitve, verjamejo, da so ZDA zaradi geografije izjemno varna država, zato po njihovem prepričanju ni opravičila za interveniranje v tujini. Selektivno

angažiranje je usmerjeno predvsem v preprečevanje vojne z diplomatskimi in vojaškimi instrumenti, vendar dopušča intervencijo, kadar gre za varnostno pomembno območje. Kot opozarjata avtorja, pa ta strategija "daje najmanj natančne smernice o zadevah, ki so bistvene za medije in posledično za javno razpravo o ameriški zunanji politiki". Kooperativna varnost pomeni več od kolektivne varnosti in izhaja iz predpostavke o veliki soodvisnosti sveta, katere najočitnejši obliki sta terorizem in orožje za množično uničevanje. Posen in Ross klasificirata primat kot strategijo, v skladu s katero lahko samo močne ZDA pomenijo stabilnost za svet, skrbijo za globalni mir in varnost. Avtorja se ne opredelita za nobeno od naštetih strategij.

Robert Art⁴⁴ našteva sedem alternativnih strategij, ki jih imajo Združene države na voljo, in so v razponu od globalnega obvladovanja do izolacionizma. Obe skrajnosti zavrača in se opredeli za "selektivno angažiranje". Takšno mednarodno udejstvovanje po njegovem prepričanju ustreza tako ameriškim nacionalnim interesom kakor vojaškim potencialom ZDA. Kagan, denimo, pa glede selektivnega interveniranja pravi, da je ta strategija tuja ameriški politični tradiciji. (Kagan, 1993: 40-45)

Samuel Huntington, ki je leta 1991 opisal pohladnovojni svet kot uni-multipolarni sistem⁴⁵, je leta 1999 zapisal, da bo "uni-multipolarna" struktura kmalu neizogibno prešla v multipolarno.⁴⁶

Nekateri avtorji poudarjajo, da konec hladne vojne za ZDA pomeni, da globalni varnostni angažma ni več potreben.⁴⁷ Christopher Layne predlaga spremembo v ameriški veliki strategiji, in sicer od prevlade, ki je bila značilna po letu 1940, k umiku varnostnih zagotovil tujini in oddaljenemu uravnoveženju ("offshore balancing"). (Layne, 1997) Avtor argumentira, da bi ohranjanje ameriške hegemonije pomenilo poraz. "Druge države bodo iz

⁴⁴ Art, Robert J. (1998/99) Geopolitics Updated. The Strategy of Selective Engagement. *International Security* 23(3): 79-113.

⁴⁵ Huntington, Samuel P. (1991) America's Changing Strategic Interests. *Survival* 33(1): 508.

⁴⁶ Huntington, Samuel P. (1999) The Lonely Superpower. *Foreign Affairs* 78(2): 35-49.

⁴⁷ Layne, Christopher (1997) From Preponderance to Offshore Balancing. America's Future Grand Strategy. *International Security* 22(1): 99-137.

ameriške hegemonije potegnile samo en sklep: ZDA so premočne in hegemoniji se je treba upreti". Predlaga samoomejevanje. (*Layne, 2002*)

Podobno se opredeljuje tudi Walt. Našteva tri strateške opcije – globalno hegemonijo, selektivni angažma in strategijo oddaljenega uravnoteženja, to je redkega interveniranja v primeru neposredne ogroženosti vitalnih ameriških interesov (strategija "offshore balancing"). Zavzema se za zadnjo, češ da je "idealna velika strategija v dobi ameriške prevlade". Poudarja, da je sedanja strategija globalne hegemonije za ZDA škodljiva. (*Walt, 2005*) Za ZDA "so strateškega pomena samo nekatere regije, kjer so znatno zgoščeni moč, bogastvo in ključni naravni viri: Evropa, industrializirana Azija in Perzijski zaliv". (*Ibid.*) Walt pravi, da pri strategiji oddaljenega uravnoteženja Združenim državam ni potrebno nadzorovati območja neposredno, regionalno ravnotežje moči vzdržujejo lokalni dejavniki. Teoretik s Harvarda poudarja, da strategija ni enaka izolacionizmu, saj še vedno pomeni ameriški angažma v svetu, in sicer prek multilateralnih institucij in povezav s posebnimi regionalnimi zavezniki.

Ne glede na različne strateške nasvete pa se večina analitikov strinja, da je ameriška zunanjepolitična strategija po hladni vojni sledila strategiji primata, to je voditeljstva ZDA v svetu in upravljanja globalnih zadev. Enajsti september je Bushevo administracijo očitno potrdil v prepričanju, da je politika unilateralizma, ki omogoča fleksibilnost in hitre reakcije, primerna. "Od začetka mandata Bush stavi na strategijo primata, v skladu s katero lahko samo Združene države stabilizirajo svetovni red in skrbijo za globalni mir in varnost." (*Posen, Ross 1996/97: 32*)

Strinjajo se tudi, da je vodilo ameriške zunanje politike liberalni svetovni red, za katerega sta značilna ekonomska liberalizacija in širitev liberalnih demokracij v svetu.

Različna pa ostajajo mnenja o obstoju velike strategije. Številni avtorji navajajo, da odsotnost grožnje zavira oblikovanje strateške vizije. "Razlog, zakaj ZDA ne bodo razvile velike strategije, je to, da ni potrebna, ker ni groženj." (*Jervis, 1998*) Analitiki nadalje poudarjajo nekonsistentnost in strateško nekoherentnost, posebej v obdobju Clintonove administracije. Posen in Ross v zvezi z zunanjo politiko Billa Clintona omenjata hibridno strategijo. Kupchan opozarja na njegovo kontradiktirno politiko, v prvi vrsti do Balkana. (*Kupchan, 2003: 13-16*) Walt v zvezi s Clintonovo

zunanjepolitično strategijo govori o "mlačni hegemoniji". (*Walt, 2000: 63-79*)

Redkejši prepoznavajo v ameriški zunanji politiki po hladni vojni načrt, "ki sledi konsistentni strategiji z nedvoumnim ciljem, ohranitvijo ameriškega superiornega globalnega položaja".⁴⁸ V ameriški zunanji politiki prepoznavna imperialno strategijo in stremljenje k globalni hegemoniji tudi Gowan. (*Gowan, 2002*) Podobno trdi Layne. "Pod administracijami Georgea H. W. Busha, Billa Clintona in Georgea W. Busha je bil glavni cilj velike ameriške strategije zagotoviti, da ZDA ohranijo svoj geopolitični položaj in preprečijo vzpon novih velikih sil, ki bi lahko izzvale ameriško vodilno vlogo. Z drugimi besedami, ameriška velika strategija v preteklem desetletju je stremela k neomejenemu podaljšanju tistega, kar je eden od komentatorjev imenoval ameriški 'unipolarni trenutek'." (*Layne, 2002: 237*)

Sklep: Teoretiki so razdeljeni glede tega, ali Združene države imajo veliko zunanjepolitično strategijo. Večina pa se jih strinja, da je ameriška zunanja politika po hladni vojni sledila strategiji primata, to je voditeljstva ZDA v svetu in upravljanja globalnih zadev. Enotni so tudi glede tega, da je vodilo ameriške zunanje politike liberalni svetovni red, za katerega sta značilna ekonomska liberalizacija in širitev liberalnih demokracij v svetu.

4.3. NOVA GEOPOLITIKA

Zemljevid novega globalnega okolja, ki je začetna točka velike strategije ZDA, je po koncu hladne vojne bolj kakor administracija poskušalo sestaviti nekaj vodilnih ameriških strategov, pravi Kupchan. Našteva pet alternativnih geopolitičnih zemljevidov sveta. (*Kupchan, 2003*)

Debato je začel Francis Fukuyama z John Hopkins School for Advanced International Studies leta 1989, ob koncu hladne vojne, s člankom "Konec zgodovine?", objavljenem v reviji *National Interest*. Leta 1992 je sledila knjiga z naslovom "Konec zgodovine in zadnji človek".⁴⁹ Pisec je postavil tezo, da je s koncem Sovjetske zveze in z zmago demokracije zgodovina prišla na konec.

⁴⁸ Mastaduno, Michael (1997) Preserving the Unipolar Moment: Realist Theories and US Grand Strategy after the Cold War. *International Security*. 21(4), pomlad: 51.

⁴⁹ Fukuyama, Francis (1992) *The End of History and the Last Men*. New York: Free Press.

Liberalna demokracija z volilno pravico, enakostjo pred zakonom in kodificiranimi pravicami je "končna točka ideološke evolucije človeštva" in "zaključna oblika človeške vlade", ugotavlja pisec. (*Fukuyama, 1989: 3*) "Svet je razdeljen med del, ki je historičen, in del, ki je posthistoričen". (*Ibid.: 18*) Nova svetovna prelomnica pa poteka na presečišču obeh, posthistoričnega demokratičnega sveta in historičnega nedemokratičnega sveta, navaja avtor. Po njegovem prepričanju je glavna prioriteta ameriške velike strategije širitev demokracije in globalnih trgov.

Naslednji je objavil svoje videnje pohladnovojne ureditve profesor z univerze v Chicagu John Mearsheimer. V člankih "Zakaj bomo kmalu pogrešali hladno vojno" (*Mearsheimer, 1990*) in "Nazaj v prihodnost: Nestabilnost v Evropi po koncu hladne vojne"⁵⁰, je ponudil bistveno temačnejšo prognozo od Fukuyamovih stališč.

Mearsheimer, tipični predstavnik realizma, je nadvse pesimističen glede prihodnosti. Podobno kot v svoji kasnejši knjigi "Tragedija politike velikih sil" (*Mearsheimer, 2001*), je že desetletje pred tem ugotavljal, da je bila hladna vojna bistveno stabilnejši sistem in napovedoval, da se bo Evropa vrnila "k državnemu sistemu, ki je v preteklosti ustavil močne spodbude za agresijo". (*Mearsheimer, 1990: 36*)

V "Spopadu civilizacij?" je Samuel Huntington, profesor s harvardske univerze, najprej v članku (*Huntington, 1993*) in leta 1996 v knjigi⁵¹, razglasil, da bo glavna prihodnja ločnica potekala na presečišču svetovnih civilizacij. Huntington, podobno kot Fukuyama, slavi ameriški tip liberalne demokracije, pravi Kupchan (*Kupchan, 2003: 49*), vendar bolj kakor v privlačnost liberalne demokracije kot univerzalne verjame v to, da so nezahodne kulture izbrale svojo pot in se obrnile proti Zahodu. Huntington definira civilizacijo kot "najvišjo obliko kulturnega grupiranja ljudi in najširšo stopnjo kulturne identitete ljudi". (*Huntington, 1993: 24*) "Najpomembnejši konflikti prihodnosti se bodo dogajali vzdolž kulturnih prelomnic, ki delijo civilizacije". (*Ibid.: 25*)

⁵⁰ Mearsheimer, John J. (1990) Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War. *International Security* 15(1), 5-56.

⁵¹ Huntington, Samuel P. (1996) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.

Paul Kennedy in Robert Kaplan sta, čeprav v različnih analizah, oba predvidela, da se bo svet razdelil po družbeno-ekonomskih ločnicah. Kennedyjev tekst "Morajo biti vsi proti Zahodu?"⁵² leta 1994 in Kaplanov, ki je izšel istega leta pod naslovom "Prihajajoča anarhija"⁵³, sta napovedala, da bodo bogate, industrializirane nacije tvorile en blok, obubožane nerazvite pa drugega.

Kennedy, priznani zgodovinar z univerze Yale, je napovedal, da vstopamo v svet dveh taborov, Severa in Juga – na eni strani bogate, nasičene družbe, ki demografsko stagnira, in na drugi preostalega revnega sveta, v katerem se prebivalstvo vsakih petindvajset let ali manj podvoji. (*Connelly, Kennedy, 1994, citirano v Kupchan, 2003: 51*) Novinar in publicist Kaplan ponuja podobno razdelitev "razcepljenega sveta, razdeljenega med družbe, kakršna je naša, ki proizvaja dobrine in storitve, ki jih hoče preostali svet, in med tiste, ki so obtičali v različnih oblikah kaosa". (*Kaplan, 1994, citirano v ibid.*) Oba pisca se strinjata, da je kaotični Jug osrednja strateška grožnja industrializiranemu svetu.

Novinar New York Timesa Thomas Friedman je sprva v svojih kolumnah in leta 1999 v knjigi "The Lexus and the Olive Tree"⁵⁴ označil globalizacijo za prevladujočo geopolitično značilnost novega stoletja.

Globalizacija je "neuklonljiva integracija trgov, nacionalnih držav in tehnologij do stopnje, kakršni še nismo bili priče," navaja Friedman. (*Friedman, 1999, citirano v Kupchan, 2003: 54*) Globalni trgi in digitalne tehnologije, ki so njihova infrastruktura (metafora Lexus) niso edine sile, ki oblikujejo mednarodni sistem; tradicionalni spori med ljudmi in državami (metafora oljka) so še vedno pomembni, vendar je globalizacija določujoča značilnost nove dobe, pravi avtor (*Ibid.*). V primerjavi s številnimi drugimi avtorji (med drugim Keohane, Nye), ki poudarjajo globalizacijo institucij, Friedman poudarja globalizacijo trgov: medtem ko Fukuyama predvideva

⁵² Connelly, Matthew, Kennedy, Paul (1994) Must It Be the Rest Against the West? *Atlantic Monthly* 274(6), 61-83.

Kennedy, Paul (1993) *Preparing for the Twenty-First Century*. New York: Random House.

⁵³ Kaplan, Robert D. (1994) The Coming Anarchy. *Atlantic Monthly* 273(2), 44-76.

Kaplan, Robert D. (2000) *The Coming Anarchy: Shattering the Dreams of the Post Cold War*. New York: Random House.

⁵⁴ Friedman, Thomas L. (1999) *The Lexus and the Olive Tree*. New York: Farrar, Straus & Giroux.

demokracijski mir, Friedman stavi na kapitalistični mir, povzema Kupchan. (*Ibid.*)

Vsi ti pogledi na novi zemljevid sveta zaobjemajo pomembne elemente aktualnega mednarodnega sistema in med seboj tekmujejo, ugotavlja Kupchan. (*Kupchan, 2003: 57*) Med petimi različnimi pogledi, ki definirajo globalni sistem, dajeta najkompleksnejše in najvplivnejše argumente Fukuyama in Friedman oziroma demokracija in predvsem globalizacija, trdi pisec. (*Ibid.: 75-119*)

Medtem ko Fukuyamovo tezo, češ da je velika strategija ZDA predvsem širitev demokracije, aktualizira ameriška zunanja politika v drugem mandatu predsednika Georgea W. Busha (*Paič, 2005: 188-207*), se večina analitikov strinja glede vseobvladujočega pomena globalizacije. S koncem hladne vojne je svetovna politika vstopila v novo fazo: bipolarni sistem je zamenjala ameriška hegemonija v času globalizacije. "Pohladnovojno obdobje je pridobilo določno identiteto: bilo je doba globalizacije." (*Bacevich, 2002: 38*)

Globalizacijo razlaga kot enega od ključnih izzivov ameriške zunanje politike in diplomacije v 21. stoletja predvsem Nye. (*Nye, 2002: 77-111*) Medtem ko je najbolj vseobsežne definicije globalizacije podal Stiglitz⁵⁵, gre Nye v opisovanju globalizacije – kot rasti svetovne mreže soodvisnosti, ki poteka prek ekonomske, okoljske, socialne in vojaške sfere – še dlje. Pravi, da je globalizacija "rezultat tako tehnološkega razvoja kot vladnih politik, ki so omejile ovire mednarodne menjave". (*Ibid.: 85*)

Globalizacijo je najbolj zgoščeno in elokventno opisal Friedman. "Globalizacija ni samo trend, ni samo fenomen in ni samo ekonomska muha. Je mednarodni sistem, ki je nadomestil hladnovojni sistem". (*Friedman, 1999: 42*) Friedmanova stališča so dobila potrditev v uradnih izjavah. Globalizacija je "središčna realnost našega časa", je revolucija, ki "podira ovire in gradi nove povezave med nacijami in posamezniki". (*Clinton, 2000*)

Bacevich, podobno kot Nye, opozarja, da globalizacija, ki je bila spočetka samo ekonomski fenomen, še zdaleč ni zgolj to. Nič manjše niso njene politične, socialne in kulturne implikacije. "Pod povrhnjico pomeni tudi

⁵⁵ Stiglitz, Joseph E. (2002) *Globalisation and its Discontents*. New York: Norton.

spreminjanje mednarodnega političnega sistema". (*Bacevich, 2002: 39*) Pisec je podobnega mnenja kot Kupchan, da sta bistvena koncepta za razumevanja sveta "konec zgodovine" Fukuyame in "globalizacija", kot jo definira Friedman. "Če padec berlinskega zidu ni zaznamoval uradni 'konec zgodovine', potem se je to zgodilo z nastankom interneta. Oziroma kot pravi Friedman: 'Globalizacija pomeni širitev tržnega kapitalizma v dobesedno vsako državo sveta'." (*Ibid.*)

Številni avtorji opažajo tudi povezavo med uporabo termina ameriškega imperija in globalizacijo. Ne samo, da pojmi kot unipolarnost, edina preostala velesila in podobno ne zadoščajo več, ker pojem imperija bolje opredeljuje ameriško vlogo v mednarodnem sistemu. Številni pisci poudarjajo, da struktura imperialne oblasti povzema logiko globalizacije. Koncepta imperija in globalizacije se medsebojno prepletata in se prekrivata, ugotavlja tako Ferguson kot Todd. Glede na zgodovinske imperije, ki so bili prvi primeri globaliziranih form, je razumljivo, da to debato sprožajo predvsem zgodovinarji. Ferguson analizira "anglobalizacijo" in poudarja povezavo med imperijem in odprtostjo mednarodnega gospodarstva. (*Ferguson, 2004: 186-193*) Todd se ukvarja s političnim in vojaškim izvorom ekonomske globalizacije in vleče vzporednice med globaliziranim gospodarstvom Mediterana v času rimskega imperija in ameriškim imperijem. (*Todd, 2003: 59-77*) (Glej 33. stran, v poglavju Zgodovinske primerjave, te naloge.) Samo globalizacijo kot tako sta postavila v imperialni okvir Negri in Hardt.⁵⁶

Sklep: Osrednja geopolitična dejstva po koncu hladne vojne so: ameriška širitev demokracije in globalnih trgov; manj stabilen mednarodni sistem; trenja med Severom in Jugom; globalizacija. Med različnimi pogledi, ki definirajo globalni sistem sta najvplivnejša demokratizacija in globalizacija.

4.4. MIT O NAKLJUČNI SUPERSILI

Združene države nimajo velikopoteznega načrta oziroma velike strategije, je po letu 1989 ugotavljala večina političnih analitikov. Trdili so, da so bila devetdeseta leta zamujena priložnost, češ da je ameriška zunanja politika pretežno slonela na improvizaciji in kriznem menedžmentu. "Veliki načrt

⁵⁶ Hardt, Michael, Negri, Antonio (2000) *Empire*. Cambridge: Harvard University Press.

ne obstaja", je komentiral zgodovinar, proučevalec diplomacije, John Lewis Gaddis. (*Bacevich, 2002: 2*) "Kljub priložnostim, ki so se ponujale zaradi premoči in konca hladne vojne, Amerika izgublja čas. Ima moč, ki je brez primerjave, vendar nima velike strategije," je v knjigi o geopolitiki 21. stoletja zapisal profesor mednarodnega prava. (*Kupchan, 2003: 12*) "Odsotnost vseobsegajočega intelektualnega okvira", je izjavil član administracije Busha starejšega (*Haass, The Squandered Presidency, 2000*). "Če je pri reagiranjih na krize opaziti sploh kako logiko, potem je ta razvidna v ad hoc pristopu." (*Harris, 1999*)

In vendar ZDA imajo dobro definirano veliko strategijo, katere smer je jasno razvidna in natančno določena. "Za ritualističnimi sklicevanji na svobodo, svetovni mir in globalno voditeljstvo je vtisnjena trda stvarnost ... koherentna velika strategija, ki je bila snovana desetletja in se je prilagodila okoliščinam časa po hladni vojni" (*Bacevich, 2002: ix*). Njen "cilj in ohranitev je širitev ameriškega imperija... oblikovanje odprtega in integriranega mednarodnega reda, ki temelji na načelih demokratičnega kapitalizma, z Združenimi državami kot glavnim porokom reda in uveljaviteljem norm". (*Ibid.: 3*)

Že v osemdesetih letih je bila nova strategija v zametkih razvidna v administracijah Reagana in Busha starejšega. "Ko se je sesuval sovjetski komunizem, se je zdelo ljudem njegove usmeritve čedalje stvarnejše pričakovanje, da bodo Združene države s svojimi univerzalističnimi načeli lahko obvladovale svet". (*Ryn, 2003: 388*) "Z razpadom Sovjetske zveze se hladnovojni bojevniki niso zavzeli za zmanjšanje ameriške vojske in njeno manjšo vpletenost v mednarodne zadeve. Nasprotno, verjeli so, da mora Amerika nadaljevati z velikopoteznostjo in, v nekaterih pogledih, celo razširiti svojo vlogo; kot edina preostala velesila, češ da ima zgodovinsko priložnost za širitev demokracije" (*Ibid.: 391*). Ryn poudarja, da je dejstvo, da je ameriška ideologija preživela hladno vojno in tudi prevladala, za ZDA pomenil dodatno potrditev ne samo strategije primata, temveč tudi ustreznosti in prenosljivosti ameriških vzorcev povsod po svetu. (*Ibid.*)

Layne ugotavlja, da so vse tri administracije po koncu hladne vojne stremele za istim, najpomembnejšim ciljem velike ameriške strategije, to je ohranitvijo geopolitičnega položaja ZDA na vrhu svetovne piramide in preprečitve vzpona tekmecev. (*Layne, 2002*) Žižek govori o nuji ZDA, da demonstrirajo brezpogojno ameriško hegemonijo in ustvarijo parametre

novе svetovne ureditve, s katero bodo utrdile svoj položaj kot edine globalne sile". (Žižek, 2004: 45-46)

Velika ameriška strategija obstaja in ostaja vseskozi ista, ugotavlja Chomsky. Avtor govori o "imperialni veliki strategiji" (Chomsky, 2003: 11-51), vendar s tem ne misli misli zgolj na ameriško strategijo o nacionalni varnosti iz leta 2002, ki zagovarja pravico ZDA do preventivne vojne (preventive war) in do predčasnega uradca (preemptive war), temveč na ameriško zunanjo politiko večih desetletij. "Cilj velike imperialne politike je preprečiti vsakršen izziv 'moči, položaja in prestiža Združenih držav'." (Acheson, 1963, citirano v Chomsky, 2003: 14)

"Navedenih besed ni izrekel ne Dick Cheney ne Donald Rumsfeld ne kak drug reakcionar, ki je oblikoval strategijo nacionalne varnosti iz septembra 2002. Izgovoril jih je spoštovani starejši liberalni državnik Dean Acheson leta 1963. Upravičeval je ameriške sankcije proti Kubi in polno vedenje Washingtona za mednarodno teroristično kampanjo, usmerjeno v 'zamenjavo režima'." (Ibid.) Achesonovo doktrino je posledično uporabila tudi Reaganova administracija, ki je bila na drugi strani političnega spektra, ko je zavrnila jurisdikcijo Svetovnega sodišča pri napadu na Nikaragvo, in ki je dvakrat dala veto na resolucije varnostnega sveta Združenih narodov. Te so potrdile sodbo sodišča in pozvale vse države k spoštovanju mednarodnega prava, pojasnjuje Chomsky.

"Temeljna načela imperialne velike strategije iz septembra 2002 segajo daleč nazaj v zgodnje dneve druge svetovne vojne. Še preden so ZDA vstopile v vojno, so načrtovalci in analitiki na visokih položajih sklenili, da bodo ZDA v povojnem svetu stremele za tem, da bodo 'obdržale nesporno moč' in da bodo delovale tako, da bodo 'omejevale vsakršne poskuse suverenosti' držav, ki bi se morda vmešavale v njihove globalne načrte. Hkrati so prepoznali, da je 'glavni pogoj' za te cilje 'hitra izpolnitev programa popolne nove oborožitve', ki je glavni del 'integrirane politike za doseg vojaške in ekonomske premoči Združenih držav.'" (Memorandum of the War and Peace Studies, 1977, citirano v *ibid.*: 15)

Podobno tudi zgodovinar Hobsbawm trdi, da je že v času hladne vojne ZDA šlo "za ohranjanje prave ameriške premoči" (Hobsbawm, 2000: 242) in navaja Kennedyjev citat: "Izoblikovali bomo svojo moč in spet bomo prvi. Ne prvi, če. Ne prvi, ampak. Prvi in pika." (Beschloss, 1991, citirano *ibid.*)

"Po koncu druge svetovne vojne, soočene z opustošeno Evropo in Japonsko in s čedalje močnejšim sovjetskim sistemom, so Združene države spremenile svojo svoje posebno območje vpliva v globalni sistem z Ameriko v središču. Korak za korakom so se na področju trgovine in financ sprejemala pravila igre, ki so ustrezala ideološkim preferencam Združenih držav in ki so utrjevala ameriški vojaški in politični nadzor. Glede na rast bi bilo absurdno imeti ta sistem za destruktiven. Teh petidvajstet let je bilo obdobje pozitivnega imperializma". (Todd, 2002: 67)

" 'Novi' ameriški imperij je delo v dveh dejanjih. Prvo je bilo odigrano že v devetdesetih letih, v obdobju, ki je v skladu splošno razširjenim mnenjem zaznamovamo z neodločnostjo in odsotnostjo velike strategije ... A bolj kot se oziramo v tako imenovano izgubljeno desetletje, bolj odkrivamo nasprotno." (Cox, 2003: 17)

Najtemeljiteje analizira ameriški strateški načrt Bacevich. "Velika ideja, ki vodi ameriško strategijo, je odprtost: odstranitev ovir, ki preprečujejo prost pretok blaga, kapitala, idej, ljudi; oblikovanje integriranega mednarodnega reda, ki koristi ameriškim interesom, v katerem vladajo ameriška pravila in ki ga nadzoruje ameriška moč. To je odprti svet, ki zadovoljuje pričakovanja Američanov po čedalje večjem izobilju." (Bacevich, 2002: 88) "Cilj je ohranitev, in kjer je možno in v skladu z ameriški interesi, razširitev ameriškega imperija ... Elementarni cilj je oblikovanje odprtega in povezanega mednarodnega reda, ki temelji na načelih demokratičnega kapitalizma z Združenimi državami kot prvim porokom reda in uveljaviteljem norm" (Ibid.: 3).

Bacevich pove, da je dolgo verjel, da je ameriška zunanja politika pretežno realistična in da ima "omejene diplomatske cilje – varovanje ozemlja, ohranitev naših vrednot, obrambo najtesnejših zaveznikov". (Ibid.: viii) Po koncu hladne vojne je zato pričakoval korenito zmanjšanje vojaškega proračuna, jedrskih programov in enot v tujini. Namesto tega "ameriška vojska v desetletju, ki je sledilo padcu berlinskega zidu, ni bila ne pasivna in ne reaktivna ... ZDA vojaške moči niso uporabljale v odgovor na krize ... temveč za to, da so pospeševale, ustrahovale, vplivale, nadzorovale. In to so počele rutinsko in nepretrgano". (Ibid.: 127) Po avtorjevem prepričanju cilj ameriške zunanje politike v devetdesetih letih "ni stremel k nič manj kot popolni preobrazbi mednarodne ureditve". (Ibid.: viii)

Podobno kot smo sledili ideologiji mesijanstva in njeni vkoreninjenosti v zgodnje začetke Amerike, tudi Bacevich prepozna "mit supersile, ki je to nerada" in strateški načrt, ki se ni začel s koncem hladne vojne, čeprav je takrat postal bistveno bolj ofenziven. Opira na dognanja dveh levih kritikov ameriške zunanje politike Charlesa A. Bearda⁵⁷ in Williama Applemana Williamsa⁵⁸, vplivnih zgodovinarjev prve polovice 20. stoletja.

Beard je bil eden tistih, ki prepoznal logiko ameriške širitve: fiktivnost ameriške "vzvišene osamljenosti", pritisk širitve ameriškega komercialnega imperija, potrebo po izvozu ekonomskih presežkov. "Ameriška zunanja politika je bila pred izbiro: širitev ali stagnacija in propad; svetovna moč ali ekonomski zaton. (*Beard, 1935, citirano v Bacevich, 2002: 17*) Williams je šel v proučevanju imperija še dlje. Trdi, da je za razumevanje ameriške moči v 20. stoletju ključno zavedanje, da so Združene države začele igrati vlogo, ki je ni mogoče razumeti drugače kot različico imperija. Poudarja tri elemente neformalnega imperija: ZDA ga niso dosegle po naključju; bistvo ameriške strategije je liberalna internacionalizacija, ki pomeni odprtost sveta za ameriško podjetnost; odprtosti ni mogoče zagotavljati drugače kakor z dominantno močjo. (*Ibid.: 30-31*) Ameriški imperij je, skratka, "izšel iz posebnega svetovnega pogleda in odraža koherentno strategijo".

Bacevich v knjigi sledi ameriški strategiji v času administracij predsednikov Georgea H. W. Busha in Billa Clintona in prvo leto Georgea W. Busha in vseskozi opaža zunanjepolitično kontinuiteto. Medtem ko je Ronald "Reagan, glede na njegovo politično govorico, razumel konec hladne vojne, stalno rast ameriške blaginje in širitev globalizacije pod ameriškim voditeljstvom kot dokaz ameriške superiornosti nad sovjetskim imperijem" (*Lafeber, 2002: 552*), Bush starejši "starega vina ni znal preliti v nove steklenice; to je bilo prepuščeno njegovemu nasledniku". (*Bacevich, 2002: 77*) Avtor pravi, da tedanji predsednik ni imel ne zgodovinske domišljije ne moralne občutljivosti za zavedanje pomena padca berlinskega zidu. Njegov prispevek h kontinuiteti ameriške politike prepozna v uporabi sile, zaključku pogajanj NAFTA in ustanovitvi foruma APEC. (*Ibid.: 73*) George

⁵⁷ Beard, Charles A. *An Economic Interpretation of the Constitution of the United States* (1913); *The Rise of American Civilisation* (1930); *The Open Door at Home* (1935); *A Foreign Policy for America* (1940).

⁵⁸ Williams, Appleman William *The Tragedy of American Diplomacy* (1972); *From Colony to Empire* (1972); *Empire as a Way of Life* (1980).

Bush starejši se je, razen v svoji interpretaciji Wilsonovega "novega svetovnega reda" (*Nye, 2002: 161*), pretvarjal, da se ni nič zgodilo.

In vendar izvira iz časa Busheve administracije nedvoumna potrditev ameriške strategije primata. Primat pomeni, da je za prihodnji mir in blaginjo ključno, da ZDA po koncu hladne vojne obdržijo pozicijo moči, saj je njen temeljni namen preprečiti, da se pojavi potencialni novi tekmeč. Oziroma v jeziku osnutka obrambnih smernic Busheve administracije, ki so pricurjale v javnost leta 1993: Združene države si morajo "prizadevati, da preprečijo vsakršni sovražni sili, da bi obvladovala regijo... Našo strategijo je potrebno osredotočiti na preprečevanje pojava kakršnih koli potencialnih prihodnjih globalnih izzivalcev". (*Excerpts from Pentagon's Plan, 1992*)

V času, ko je bil predsednik George H. W. Bush, je bil Paul Wolfowitz visoki uradnik obrambnega ministrstva, ki je bil med drugim zadolžen na pripravo obrambnih smernic o načrtovanju, programu in proračunu Pentagona za fiskalno obdobje 1994-1999. Rutinski dokument, ki ga vsakih nekaj let pripravi obrambno ministrstvo, je vznemiril javnost, ko sta ga objavila vodilna časnika New York Times in Washington Post. (*Tyler, 1992*) Memorandum na 46 straneh poziva k oblikovanju ameriške strategije, ki bo, prvič, "prepričala potencialne izzivalce, naj si ne prizadevajo za večjo vlogo oziroma težijo k agresivnejši politiki zaradi zaščite njihovih legitimnih interesov". Drugič, "razvite industrijske nacije odvrnila od izzivanja našega vodenja ali uničenja vpeljane politične in ekonomske ureditve". Tretjič, "ohranila mehanizme za zadrževanje morebitnih izzivalcev, da bi si sploh prizadevali za večjo regionalno ali globalno vlogo". (*Ibid.*)

Tajni dokument, ki ni bil namenjen ne javni objavi niti seznanitvi kongresa so "smernice za naslednje stoletje, s ciljem ohranitve ameriške globalne vojaške prevlade". (*Gellman, 1992*) "Ta osnutek je bil načrt za trajno in globalno ameriško hegemonijo". (*Bacevich, 2002: 44*)

Po objavi in kritikah je Bela hiša umaknila dokument in naročila tedanjemu obrambnemu ministru Dicku Cheney, da ga spiše na novo. Toda iz Wolfowitzove indiskretnosti, ki je v dokumentu neprikrito govoril o moči, se je ameriška administracija veliko naučila in napake niso ponovili, zatrjuje Bacevich. "Preračunavanja moči, ki so vsajena v naravo politike, niso izginila, samo javnosti so ostala skrita ... Namen je bil pomiriti javnost, da so bistvo ameriške diplomacije promoviranje miru, demokracije in človekovih pravic ter kaznovanje zločincev – in ne sebični interesi". (*Ibid.: 46*)

Bushev naslednik Bill Clinton je poudarjal "primat ekonomsko-tehnološke revolucije, ki je oblikovala svet, v katerem je manj meja, a so te propustnejše, v katerem je večja ekonomska soodvisnost in manjša zanesljivost politične moči". (*Brzezinski, 2004: 137*) V svojem letnem nagovoru kongresu je označil globalizacijo za "osrednjo stvarnost našega časa". (*Clinton, 2000*) "V tem novem pojavu je videl glavno upanje za človeštvo in veliko priložnost za Ameriko, kot njeno glavno zagovornico in glavno prejemnico. Globalizacija je postala Clintonov najljubši koncept. (*Brzezinski, 2004: 137*)

Njegova zunanjepolitična strategija je poudarjala pomen mednarodne skupnosti in medvladnih institucij, bila je pripravljena humanitarno intervenirati, da bi zaustavila etnično čiščenje in genocid, njeno bistvo pa je bila globalizacija. "Jedro Clintonove doktrine je bila globalizacija, razumljena v odpiranju poti za mednarodno trgovino in investicije". (*Labefer, 2002: 544*) "Clinton je prvi predsednik, ki je iz trgovine naredil most med zunanjo in notranjo politiko". (*Erlanger, Sanger, 1996*) "Globalizacija je postala neformalna ideologija ameriške politične in poslovne elite, ki je definirala ameriško vlogo v svetu in poistovetila Ameriko s pridobitvami nove dobe. Predsednik Clinton je bil še posebno izrecen pri pridiganju zgodovinske neizbežnosti, socialne zaželjenosti in potrebe ameriškega političnega voditeljstva na pohodu v dobo globalizacije". (*Brzezinski, 2004: 142*)

Globalizacija pomeni, da "oni" postanejo čedalje bolj in bolj kot "mi". Clintonova izjava, izrečena leta 1998 (*Clinton, 1998, citirano v Barber*⁵⁹, *1995: 4*), odraža prepričanost Amerike, ki ve, da pooseblja smer, v katero gre svet.

Clinton je interpretiral leto 1989 kot ključno zgodovinsko točko za ZDA. Konec hladne vojne je označil za " 'polnost časa' – svetopisemsko aluzijo na trenutek, ko se je bog odločil za preobrazbo zgodovine". (*Bacevich, 2002: 1*) "Propad komunizma in zmaga liberalnega demokratičnega kapitalizma sta, skratka, ponudili podobno priložnost za preobrazbo, tokrat s človeškim, namesto z božjim zastopstvom". (*Ibid.*)

⁵⁹ Barber, Benjamin R. (1995) *Jihad vs. McWorld*. New York: Times Books: 4.

"Tako kot so starodavne svilnate ceste povezovale Evropo in Azijo kot primer 'tanke' globalizacije, ki je vključevala majhne količine luksuznih izdelkov za elitne potrošnike (Nye, 2002: 78), je globalizacija zdaj postala "hitrejša in debelejša" oziroma je šla "dlje, ceneje, globlje". (Friedman, 1999, citirano v Nye, 2002: 85)

Toda ključno vprašanje je: Je globalizacija last Amerike? sprašuje Nye. (Nye, 2002: 78-81) Nekdanji francoski zunanji minister Hubert Vedrine je v svoji knjigi zapisal: "Združene države so zelo velika riba, ki lahko plava in odlično vlada v vodah globalizacije. Američani lahko iz tega veliko pridobijo, in to zaradi veliko vzrokov: velikosti svojega gospodarstva; ker globalizacija poteka v njihovem jeziku; ker je organizirana v skladu z neoliberalnimi gospodarskimi načeli; ker vsiljujejo svoje pravne, knjigovodske in tehnične prakse; in ker so zagovorniki individualizma". (Vedrine, Moisi, 2001, citirano v Nye, 2002: 78) Iranski predsednik je leta 1999 izjavil: "Novi svetovni red in globalizacija sta videti ... kot oblika neokolonializma". (NYT, 1999, citirano v Nye, 2002: 79) "Globalizacija je zapolnila praznino v ameriškem novem statusu kot edine preostale velesile". (Brzezinski, 2004: 143)

Nye pravi, da je preveč preprosto enačiti globalizacijo z amerikanizacijo (Nye, 2004: 40), in vendar je "globalizacija amerikocentrična" (Nye, 2002: 80) in so "ZDA središče globalizacije." (Nye, 2004: 41) "S koncem hladne vojne je Amerika postala močnejša kot katera koli država v novejši zgodovini in globalizacija je prispevala k njeni moči ... Globalizacija utrjuje ameriško moč". (Nye, 2002: 91)

Clinton je "strategijo odprtosti" izpeljal do popolnosti, trdi Bacevich. "Njegova doktrina, znana kot 'Nacionalna varnostna strategija širitve in angažmaja' (A National Security Strategy ..., 1996), je temeljila na povečanju območja tržnih demokracij. "Strateška vizija se je končala natanko tam, kjer so lahko pričakovali vsi, seznanjeni s pisanji Bearda in Williamsa". "Izumil ni nič novega ... samo prenovil in oživil je strategijo iz desetletij pred hladno vojno", "revolucionarni projekt Woodrowa Wilsona po prvi svetovni vojni: uskladitev celotnega sveta z ameriškimi načeli in ameriškimi politikami. (Bacevich, 2002: 90-91; 87)

Ne glede na učinke globalizacije, ki so koristili predvsem ZDA, in na niz trgovinskih sporazumov, ki so tvorili bistvo Clintonove ekonomske

diplomacije in odpirali tuje trge, je velika strategija najbolj prepoznavna v govoru predsednikovega svetovalca za nacionalno varnost Anthonyja Lakea. V besedilu z naslovom "Od zadrževanja do širitve" (*Lake, 2003*), je leta 1993 načrtoval velikopotezen načrt, bistveno ofenzivnejši od hladnovojnega.

Potem ko so ZDA v hladni vojni porazile komunizem in je zmagal demokratični kapitalizem, je bistvo ameriškega koncepta spodbujanje demokracije in tržnega gospodarstva oziroma ideološka povezava drugih držav z Združenimi državami, je povedal Lake. "Naslednica doktrine zadrževanja mora biti doktrina širitve – širitve svobodnih skupnosti tržnih ekonomij" ... zaradi česar bodo ZDA "varnejše, uspešnejše in vplivnejše". (*Ibid.*) Strategijo širitve oziroma utrjevanje novih demokracij in tržnih gospodarstev v Vzhodni in Srednji Evropi je Lake predstavil kot prednostno nalogo, ki je v funkciji konkretnih ameriških interesov, medtem ko je izpustil standardne mednarodne teme, predvsem globalno organizacijo kolektivne varnosti, Združene narode. Relativiziral je tudi prihodnje humanitarno interveniranje ZDA, ki bo bolj izjema kot pravilo, saj so "relativno redki etnični konflikti in upravičujejo ameriško vojaško posredovanje". (*Ibid.*)

"Toda oblikovanje odprtega sveta ... ni program globalnega izboljšanja. Globalizacija ni sociala. Pri stremljenju k odprtosti gre za ameriške koristi ... Odprti globalni red, v katerem za ameriška podjetja ni nobenih omejitev in v katerem so ameriške vrednote, okusi in življenjski slogi na častnem mestu, je svet, v katerem so Združene države superiorne. Clinton in njegovi svetovalci so to razumeli." (*Bacevich, 2002: 102*) Podobno "hegemonijo globalnih svobodnih trgov, ki je vizija Clintona", prepoznava Grondin. "Poraz komunizma in globalizacija svetovnega gospodarstva sta postala organizacijski načeli globalnega reda". (*Grondin, 2005*) Oziroma kot se je izrazil "apologet globalizacije" Friedman. "Hočemo 'širitev' naših vrednot in naših verig Pizza Hut. Hočemo, da svet sledi našemu vodenju in da postane demokratičen in kapitalističen, s svetovnim spletom na vsakem vogalu, s Pepsijem v roki, in z Microsoftovimi Windowsi v vsakem računalniku..." (*Friedman, 1999: 43*)

Presenetljivo v zvezi s Clintonovo zunanjo politiko je tudi veliko povečanje ameriške vojaške prevlade. "V poznih devetdesetih je poraba za obrambo v ZDA postala večja kot od celotnega ducata držav skupaj ... Cilj je bil ustvariti 'silo, ki je dominantna v polnem spektru vojaških operacij – prepričljiva v miru, odločilna v vojni in superiorna v vsakršni obliki

konflikta' "(Leffler, 2004: 24). Avtor trdi, da ne glede na to, da tega ne priznavajo ne liberalci ne konservativci, je Clintonova administracija predvidela unilateralno in celo preventivno uporabo vojaške sile. "Politika Georgea W. Busha ni radikalno drugačna od Clintonove." (*Ibid.*)

Medtem ko je pred 11. septembrom 2001 ameriški predsednik George W. Bush poudarjal realistično zunanjo politiko, so se po terorističnem napadu zunanjepolitični pogledi administracije močno spremenili. Številni avtorji pa se strinjajo, da nova zunanja politika, s strategijo nacionalne varnosti vred (*NSS, 2002*), ni revolucionarna, temveč usklajena z ameriško strateško tradicijo. (*Barber, 2003; Barry, A Strategy..., 2002; Chomsky, 2003; Leffler, 2004: 22-24; Lemann, 2002; Lieber K., Lieber R., 2002;*)

Eno leto po napadih na New York in Washington je George W. Bush objavil dokument o nacionalni varnostni in definiral "novi vseobvladujoči koncept ameriške zunanje politike: globalno hegemonijo v vojni s terorizmom". (*Brzezinski, 2004: 137*) Do takrat vsaj navzven kooperativna svetovna ureditev se je umaknila "Ameriki na čelu 'koalicije voljnih', ki z manihejsko formulo 'kdor ni z nami je proti nam' določa globalna razmerja". (*Ibid.: 138*)

Omenjeni dokument namesto politike zadrževanja in kolektivne varnosti poudarja stateško vojaško prevlado in uvaja vojaško intereveniranje, preventivne prve napade in ostale proaktivne ukrepe. Oziroma kot je v uvodu poudaril predsednik Bush: "Edina pot k miru in varnosti je pot aktivnega pristopa". (*NSS, 2002*) NSS pa spominja na druga dva dokumenta, ki sta bila objavljena precej pred njim: smernice obrambe politike (DGP), avtorjev Paula Wolfowitzja in I. Lewisa Libbyja iz leta 1992, in na strateški dokument PNAC (*A Report of the Project..., 2000*), ugotavlja Barry. (*Barry, A Strategy, 2002*)

NSS je "najbolj vsestranska potrditev ameriških globalnih stremeljenj v pohladnovojnem svetu", v njem "administracija odkrito pove, da namerava vzdrževati ameriško vojaško premoč in da je pripravljena, v kolikor ne že voljna, na uporabo sile pri preoblikovanju mednarodnega reda". (*Bacevich, Bush's Grand ..., 2002*) Podobno kakor že Clinton pred njim, Bush govori o "odprtosti" in ne dvomi, da je ameriška globalno voditeljstvo benigno. V uvodu k nacionalni strategiji izjavlja, da Združene države razumejo svoje poslanstvo kot "širitev pridobitev svobode po vsem svetu" in govori o ZDA kot "edinstvenem nacionalnem modelu, ki lahko vzdrži". (*NSS, 2002*) Ameriško "širitev demokracije" je britanski zgodovinar Hobsbawm uvrstil

"svetovne najbolj nevarne ideje". (Hobsbawm, 2004: 40-41) "Vojni v Iraku in Afganistanu sta del domnevno univerzalnega prizadevanja za svetovnega reda s pomočjo 'širitve demokracije'. Ideja preoblikovanja sveta ni samo smešna, ampak nevarna." (Ibid.)

Ameriška nacionalna strategija je bila doma in v tujini tako rekoč enoglasno ocenjena kot odkrita napoved ameriške hegemonije, če že ne imperialnih ambicij.⁶⁰

Čeprav je bila strategija odgovor na trende v svetovni politiki, ki jih je vzpodbudil in osvetlil 11. september, vključno s "privatizacijo vojne" (Nye, 2002), in je bil odziv potreben, je bilo vsesplošno strinjanje, da je strategija zgrešena, ugotavlja Nye. (Nye, 2004) "Kritiki nove strategije so opozarjali, da praksa predčasnega udarca ni nova, vendar s tem, ko je postala doktrina, slabi mednarodne norme in spodbuja države k tveganemu ravnanju. Podobno je tudi ameriški primat dejstvo, vendar ni nobene potrebe za retoriko, ki vznemirja ostale". (Nye, 2004: 132)

Združene države se soočajo s številnimi enakimi strateškimi dilemami, s katerimi so se srečevale velike sile v preteklosti, je zapisal Snyder. (Snyder, 2003: 29-40) Velike sile so se vedno zatekale k agresivni zunanji politiki oziroma vsaj od časa do časa kazale takšne težnje; to velja tudi za ZDA, čeprav so bile bolj pozorne na škodljive posledice, ki jih agresivno vedenje povzroča, pravi Kennedy.⁶¹

Snyder argumentira, da Busheva doktrina ni trezen odziv na razmere, v katerih Amerika poseblja oboje, veliko moč in tudi ranljivost. Strategija je korak v smeri imperialnosti. Čeprav Amerika nima formalnega kolonialnega

⁶⁰ Za pregled stališč o Bushevi doktrini glej:

Zelikow, Philip (2003) The Transformation of National Security. *The National Interest*, 71, pomlad, dostopno na http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m2751/is_2003_Spring/ai_99377572/pg_5 (10. 9. 2005)

Chace, James (2002) Imperial America and the Common Interest. *World Policy Journal* XIX(1), pomlad, dostopno na <http://www.worldpolicy.org/journal/articles/wpj02-1/chace.html> (10. 9. 2005)

Rosen, Stephen Peter (2003) An Empire, If You Can Keep It. *The National Interest* 71: 51-61.

Za nove vidike v Bushevi zunanji politiki glej:

Daadler, Ivo H., Lindsay, James M. (2003) *America Unbound: The Bush Revolution in Foreign Policy*. Washington: Brookings Institution.

⁶¹ Kennedy, Paul (1987) *The Rise and Fall of the Great Powers*. Lexington Books, Mass.

imperija in niti si zanj ne prizadeva, včasih poskuša vsiliti mir šibkejšim družbam. To jo postavlja pred iste dileme kot velike sile v zgodovini; Busheva preventivna vojna kaže iste pogubne strateške ideje. (*Snyder, 2003: 29-40*) Vse zgodovinske oblike prenapanjanja je vodilo načelo, da je mogoče doseči varnost prek nadaljnje ekspanzije. To imenuje Snyder "miti imperija". (*Snyder, 1991: 1-20*)

ZDA bi morale spremeniti strategijo globalne hegemonije in opustiti doktrino predčasnega udarca, poudarja tudi teoretik Stephen Walt. (*Walt, 2005*) "Nova doktrina dejansko ni prvi uradec, namenjen preprečitvi grozečega napada. Namesto tega hoče nova doktrina upravičiti politiko 'preventivne vojne', to je vojne, ki hoče preprečiti premik v ravnotežju moči, neodvisno od tega, ali nasprotnik načrtuje napad." "S tem ko je postavila v središče nacionalne strategije preventivno vojno, je najmočnejša država na svetu pokazala, da je voljna uporabljati silo". (*Ibid.*)

Koncepti Busheve vojne proti terorizmu oblikujejo "neoimperialno vizijo, v kateri si ZDA lastijo globalno vlogo postavljanja standardov, določanja groženj in uporabe sile", trdi znani proučevalec mednarodnih odnosov Ikenberry. (*Ikenberry, 2002: 44-60*) "Velika strategija se začne s temeljno zavezo ohranitve unipolarnega sveta, v katerem ZDA nimajo izzivalca", in ta predpogoj naj bi bil "trajen, da nobena država ali koalicija ne bi kadar koli izzivala globalnega voditelja in zaščitnika". "Pristop spreminja mednarodne norme samoobrambe, kot so zagotovljene z 51. členom listine ZN, v tako rekoč nepomembne. Doktrina ukinja mednarodno pravo in institucije kot "malo vredne" (*Ibid.*). "Strategijo predstavlja ZDA kot revizionistično državo, ki skuša vnovčiti svoje trenutne prednosti v svetovno ureditev, v kateri vse vodi sama". (*Ibid.*)

"Razlike med Bushem in njegovimi predhodniki imajo več opraviti s slogom kot z vsebino" ... in "v njegovih ciljih oziroma viziji ni nič revolucionarnega". "Ameriško stremenje k mednarodnemu redu, ki temelji na svobodi, samoodločbi in odprtih trgih se je neverjetno malo spremenilo." (*Leffler, 2004: 23*)

Sklep: Za ritualističnimi sklicevanji na svobodo, svetovni mir in globalno voditeljstvo je prepoznati koherentno veliko strategijo, katere cilj je oblikovanje odprtega in integriranega mednarodnega reda, ki koristi ameriškim interesom in v katerem vladajo ameriška pravila ter ga nadzoruje ameriška moč. V vseh treh administracijah po hladni vojni je opazna

zunanjepolitična kontinuiteta: vse so stremele k istemu cilju, to je potrditvi ameriške strategije primata in preprečitvi vsakršnega izziva ameriške moči. Ne glede na to, da je Bush starejši govoril o novem mednarodnem redu, da je bilo jedro Clintonove doktrine globalizacija in da je bila strategija o nacionalni varnosti Busha mlajšega vsestranska potrditev globalnih stremljenj ZDA, med njimi ni radikalnih razlik. Vse tri so usklajene z ameriško strateško tradicijo in so posledica dolgega zgodovinskega razvoja, ki korenini v razpadu geopolitične ureditve hladne vojne in v spremembah, ki jih je v desetletjih prej pustil prodor nekonsevativizma v politični mainstream (neokonservativni imperij), pa tudi vloge religije in nacionalizma.

5. ZAKLJUČNE UGOTOVITVE

1. Uporaba pojma imperij kot opis aktualne ameriške zunanje politike, ki je bila v preteklosti domena radikalne levice, je prestopila v mainstream. To je nov fenomen, ki je posledica drugačnega pogleda na ameriško moč in neokonservativne rabe termina, tačas uporabljane v manj slabšalnem pomenu, včasih celo s pristnim navdušenjem. Ameriški imperij je postal za ene aktualna razlaga, za druge vodilo ameriške zunanje politike.

Naše aktualno razumevanje zgodovine ameriške moči je poudarjeno oprto na definicije, ki izključujejo pojem imperija. Tudi sam pojem imperija je v raziskovanju obstal kot predmoderna oblika politične oblasti. Ugotavljamo, da se pojma imperija in hegemonije večidel prekrivata, v skladu z definicijami pa lahko ZDA umestimo v kategorijo "neformalnega imperija".

2. ZDA so država, v kateri je sam narod opredeljen z izključno ideološkimi izrazi. Amerika je prepričana, da temelji na univerzalnih vrednotah in si pripisuje vlogo nadzornika nad preoblikovanjem sveta. V mitih o izjemnosti in nedolžnosti je vsidrano prepričanje, da se lahko Amerika loči od preostalega sveta bodisi z izolacionizmom bodisi s preoblikovanjem sveta.

V dolgi zgodovini velikih sil so so ZDA vzele privilegij vodenja politike, ki je bila namenjena uresničevanju lastnih ciljev, vendar so trdile, da to počno v korist celotnega človeštva. Mesijanski nacionalizem, z genezo ideje o Američanih kot izbranem ljudstvu, povzemajo tudi neokonservativne interpretacije o "koncu zgodovine", "spopadu civilizacij", in "širitvi demokracije". "Neokonservativni imperij" je utemeljen v ideološkem razumevanju Amerike kot univerzalne. Posebno vlogo pri tem igrajo think tanki kot desničarska intelektualna infrastruktura, ki je osvojila središčne točke politične razprave v Združenih državah in pomembno preoblikovala ameriško politiko.

Za razumevanje ameriške moči v 20. stoletju je pomembno zavedanje, da so Združene države začele igrati vlogo, ki bi jo težko razumeli drugače kot različico imperija. Ugotavljamo tri značilnosti neformalnega imperija: ZDA ga niso dosegle po naključju; bistvo ameriške strategije je liberalna internacionalizacija, ki pomeni odprtost sveta za ameriško podjetnost; odprtosti ni mogoče zagotavljati drugače kakor z dominantno močjo.

"Ameriški imperij" je, skratka, izšel iz posebnega svetovnega pogleda in odraža koherentno strategijo.

3. Za ritualističnimi sklicevanji na svobodo, svetovni mir in globalno voditeljstvo je prepoznati koherentno veliko strategijo, katere cilj je oblikovanje odprtega in integriranega mednarodnega reda, ki koristi ameriškim interesom, v katerem vladajo ameriška pravila in ga nadzoruje ameriška moč. V vseh treh administracijah po hladni vojni je opazna zunanjepolitična kontinuiteta: Stremele k istemu cilju, potrditvi ameriške strategije primata in preprečitvi vsakršnega izzivalca. Ne glede na to, da je Bush starejši govoril o novem mednarodnem redu, da je bilo jedro Clintonove doktrine globalizacija in da je strategija o nacionalni varnosti Busha mlajšega očitna potrditev globalnih stremeljenj ZDA, med njimi ni radikalnih razlik.

Naloga potrjuje izhodiščno hipotezo, da ne glede na to, ali ameriško prevlado definiramo kot hegemonijo ali neformalni imperij, ta ima svojo ideologijo in svojo strategijo.

6. VIRI

- Alterman, Eric (1997) Reading Foreign Policy. Are Those Journals Talking to Us? *The Nation*, 27. 10., 11-16.
- Augelli, Enrico, Murphy, Craig (1988) *America's Quest for Supremacy and the Third World: A Gramscian Analysis*. London: Pinter Publishers: 11-71.
- Bacevich, Andrew J. (2002) *American Empire: The Realities and Consequences of U. S. Diplomacy*. Cambridge, Massachusetts/ London, England: Harvard University Press.
- Barber, Benjamin R. (2003) *Fear's Empire: War, Terrorism, and Democracy*. New York, London: W. W. Norton & Company.
- Boot, Max (2004) Neocons. *Foreign Policy* 140, januar/februar: 20-28.
- Boot, Max (2001) The Case for American Empire. *Weekly Standard*, 7(5), 15. oktober.
- Brilmayer, Lea (1994) *American Hegemony: Political Morality in a One-superpower World*. New Haven & London: Yale University Press: 11-31.
- Brooks, Stephen G., Wohlforth William C. (2002) American Primacy in Perspective. *Foreign Affairs* 81 (4), 20-34.
- Brzezinski, Zbigniew (2004) *The Choice: Global Domination or Global Leadership*. New York: Basic Books.
- Callahan, David (1994) *Between Two Worlds*. New York: Harper Collins Publishers: 9-64
- Chomsky, Noam (2003) *Hegemony or Survival, America's Quest for Global Dominance*. New York: Metropolitan Books.
- Chomsky, Noam (2001) *9 - 11*. New York: Seven Stories Press.
- Cohen, Eliot A. (2004) History and the Hypwerpower. *Foreign Affairs* 83 (4), 49-64.
- Cox, Michael (2003) The Empire' s Back in Town: or America' s Imperial Temptation – Again. *Millenium* 23 (1), 1-27.
- Cox, Michael (2004) Empire By Denial?: Debating US Power. *Security Dialogue* 35 (2), 227-261.
- Cox, Michael (2002) September 11th and the US hegemony or Will the 21st Century Be American Too? *International Studies Perspective* 3, 53-70.
- Cox, Michael (2002) American Power Before and After 11 September: dizzy with success. *International Affairs* 78 (2), 261-276.
- Daadler, Ivo H., Lindsey, James M. (2003) Power and Cooperation: An American Foreign Policy for the Age of Global Politics. *Brookings Institution*, paper Agenda for the Nation, 9, 287-329.

-
- DeYoung, Karen in Allen, Mike (2001) Bush Shifts Strategy from Deterrence to Dominance. *The Washington Post*, 21. september, A1.
 - Doyle, Michael W. (1986) *Empires*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
 - Eland, Ivan (2004) *The Empire Has No Clothes: US Foreign Policy Exposed*. Oakland, California: The Independent Institute.
 - Erlanger, Stephen, Sanger David E. (1996) On Global Stage, Clinton's Pragmatic Turn. *New York Times*, 29. julij, A16.
 - Ferguson, Niall (2004) *Colossus: The Price of America's Empire*. New York: The Penguin Press.
 - Ferguson, Niall (2003) Hegemony or Empire. *Foreign Affairs*, 82 (5), 154-161.
 - Friedman, Thomas L. (1999) A Manifesto for the Fast World. *New York Times Magazine*, 28. marec.
 - Fukuyama, Francis (1989) The End of History? *National Interest* 16, poletje: 3-18.
 - Giplin, Robert (1981) *War nad Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press: 140-145, 115-116.
 - Haass, Richard N. (2000) The Squandered Presidency: Demanding More from Commander-in-Chief. *Foreign Affairs* 79(3), 136+.
 - Haass, Richard (1999) What to do with American Primacy. *Foreign Affairs* 78 (5), 37-49.
 - Harris, John F., (1999) Despite Lessons Clinton Still Seen Lacking Strategy, *Washington Post*, 27. 3., A15.
 - Hassner, Pierre (2002) The United States: The Empire of Force or the Force of Empire? *Chaillot Papers* 45, september, 1-52.
 - Heisbourg, Francois (1990-2000) American Hegemony? Perceptions of US Abroad. *Survival* 41(4), 5-19.
 - Hobsbawm, Eric (2003) America's Imperial Delusion. *The Guardian*, 15. junij.
 - Hobsbawm, Eric (2000) *Čas skrajnosti: Svetovna zgodovina 1914-1991*. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče.
 - Hobsbawm Eric J. (2004) Spreading Democracy. *Foreign Policy* 144, september/oktober, 40-41.
 - Howe, Stephen (2002) *Empire: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
 - Huntington, Samuel P. (1993) The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs* 72(3), 22-49.
 - Ignatieff, Michael (2003) The Burden. *New York Times Magazine*, 5. januar, 22-27, 50-54.

-
- Ikenberry, John G. (2002) America's Imperial Ambition. *Foreign Affairs* 81 (5), 44-60.
 - Ikenberry, John G. (2004) Illusions of Empire: Defining New American Order. *Foreign Affairs* 83 (2), 144-155.
 - Joffe, Josef (2001) Who's Afraid of Mr. Big? *National Interest* 64: 43-52.
 - Johnson, Chalmers (2000), *Blowback: The Costs and Consequences of American Empire*. New York: Metropolitan Books.
 - Judis, John B. (2004) Imperial Amnesia. *Foreign Policy* 143, julij/avgust: 50-60.
 - Kagan, Robert (2003) *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York: Alfred A. Knopf.
 - Kagan, Robert (2002) The U.S.-EU Divide. *Washington Post*, 26. maj, B07.
 - Krauthammer, Charles (1991) Bless Our Pax Americana. *Washington Post*, 21. 3.
 - Krauthammer, Charles (2001) The New Unilateralism. *Washington Post*, 8. 6., : 29.
 - Krauthammer, Charles (1990-91) The Unipolar Moment. *Foreign Affairs* 70 (1), 23-33.
 - Kristol, Irving (2003) The Neoconservative Persuasion: What it is and what it was. *The Weekly Standard*, 25. 8., 8 (47).
 - Kristol, William, Kagan Robert (1996) Towards a Neo-Reaganite Foreign Policy. *Foreign Affairs* 75 (4), 18-32.
 - Krugman, Paul (2004) Bush exploits the 'mythic reality' of the war. *International Herald Tribune*, 8. 9.: 7.
 - Kupchan, Charles A. (2003) *The End of the American Era: U.S. Foreign Policy and the Geopolitics of the Twentieth-first Century*. New York: Alfred A. Knopf.
 - Lafeber, Walter (2002) The Bush Doctrine. *Diplomatic History* 24(4), jesen.
 - Leffler Melvyn P. (2004) Bush's Foreign Policy. *Foreign Policy* 144, september/oktober, 22-28.
 - Lemann, Nicolas (2002) The Next World Order. *New Yorker* 1. april, 41-44.
 - Lipset, Seymour Martin (1996) *American Exceptionalism: A Double-Edged Sword*. New York, London: W. W. Norton & Company: 13-53.
 - Litwak, Robert S. (2002) The Imperial Republic after 9/11. *Wilson Quarterly* 26 (3), 76-82.
 - Lundestad, Geir (1999) 'Empire by Invitation' in the American Century. *Diplomatic History* 23(2), 189-217.

-
- Maier, Charles S. (2002) An American Empire. *Harvard Magazine* 105 (2), 28-31.
 - Mallaby, Sebastian (2002) The Reluctant Imperialist: Terrorism, Failed States, and the Case for American Empire. *Foreign Affairs* 81(2), 2-9.
 - McMahon, Robert J. (2000) By Helping Others, We Help Ourselves: The Cold War Rhetoric of American Foreign Policy. V Martin J. Medhurst, H. W. Brands (ur.) *Critical Reflections On the Cold War: Linking Rhetoric and History*. Texas A&M University Press, College Station. 233-245.
 - Mastaduno, Michael (1999) Preserving Unipolar Moment: Realist Theories and U. S. Grand Strategies After the Cold War. V Kapstein, Ethan B., Mastaduno, Michael (ur.) *Unipolar Politics, Realism and State Strategies After the Cold War*. New York: Columbia University Press. 138-181.
 - Mastaduno, Michael, Kapstein, Ethan B. (1999) Realism and State Strategies After the Cold War. V Kapstein, Ethan B., Mastaduno, Michael (ur.) *Unipolar Politics, Realism and State Strategies After the Cold War*. New York: Columbia University Press. 1-27.
 - Mearsheimer, John J. (2001) *The Tragedy of Great Power Politics*. New York & London: W. W. Norton & Company.
 - Mearsheimer, John J. (1990) Why We Will Soon Miss the Cold War. *Atlantic Monthly* 266(2): 35-50.
 - Medhurst, Martin J. (2000) Introduction: The Rhetorical Construction of History. V Martin J. Medhurst, H. W. Brands (ur.) *Critical Reflections in the Cold War: Linking Rhetoric and History*. Texas A&M University Press, College Station. 3-20.
 - Menotti, Roberto (1997) Il paradigma introvabile: le voci dei 'think tank' nel gigante senza progetto. *Limes* 4, 31-45.
 - Mintz, John (2002) 15 Freighters Believed to Be Linked to Al Qaeda. *Washington Post*, 31. 12.: A1.
 - Morgenthau, Hans J. (1995) *Politika med narodi: Borba za moč in mir*. Ljubljana: DZS, 74-90, 127-165, 182-271.
 - Morris Richard B., ed. (1982) *Encyclopedia of American History*. New York: Harper and Row, 599.
 - Moisi, Dominique (2004) Je večja Evropa manj Evrope? *Delo*, Sobotna priloga, 20. 3.: 14-15.
 - Moisi, Dominique (2003) The war of the second American Revolution. *Financial Times*, 5. 6.: 10.
 - Nye, Joseph S. Jr. (2002) *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower can't go it Alone*. New York in Oxford: University Press.

-
- Nye, Joseph S. Jr. (2004) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
 - Paič, Žarko (2005) Zastave brez zastavonoš. *Nova revija* 275-276, XXIV: 188-207.
 - Parmentier, Guillaume (2004) Časi transatlantskega stinjanja so mimo. *Delo*, 12. 3.: 8.
 - Parmentier, Guillaume (2005) The Transatlantic Taskforce to Fight for Freedom. *Financial Times*, 10. marec, str. 10.
 - Posen, Barry, Ross, Andrew (1996/97) Competing Visions for US Grand Strategy. *International Security* 21(3), 5-53.
 - Ricks, Thomas E. (2001) Empire or Not? A Quiet Debate Over U.S. Role. *Washington Post*, 21. 8.: A01.
 - Ryn, Claes G. (2003) The Ideology of American Empire. *Orbis* 47, summer, 383- 397.
 - Saull, Richard (2004) On the 'New' American 'Empire. *Security Dialogue* 35 (2): 250-253.
 - Schama, Simon (2003) The Unloved American: Two Centuries of Alienating Europe. *The New Yorker*, 10. marec.
 - Simes, Dimitri (2003) America's Imperial Dilemma. *Foreign Affairs* 82 (6), 91-102.
 - Snyder, Jack (1991) *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*. Ithaca in London: Cornell University Press.
 - Snyder, Jack (2003) Imperial Temptations. *National Interest*, 71 (Spring), 29-40.
 - Snyder, Jack (2004) One World, Rival Theories. *Foreign Policy* 145, 53-62.
 - Sullivan, Andrew (1998) Going Down Screaming. *The New York Times Magazine*, 11. 10.: 46-55.
 - Todd, Emmanuel (2003) *After the Empire: The Breakdown of the American Order*. New York, Columbia University Press.
 - Walt, Stephen W. (2001/02) Beyond bin Laden: reshaping US foreign Policy. *International Security* 26 (3), 56-78.
 - Walt, Stephen W. (2000) Two Cheers for Clinton Foreign Policy. *Foreign Affairs* 79(2), 63-79.
 - Wohlforth, William C. (1999) The Stability of the Unipolar World. *International Security* 24(1): 5-41.
 - Zinn, Howard (1995) *A People's History Of The United States: 1492 – Present*. New York: Harper Perennial: 290-314.
 - Žižek, Slavoj (2004) Iraq's False Promises, *Foreign Policy* 140, januar/februar, 42-50.

SPLETNI VIRI

- *A National Security Strategy for Enlargement and Engagement* (1996), White House, februar. Dostopno na <http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm> (27. 8. 2005).
- Alterman, Eric (2005) Neoconning the Media. *MediaTransparency.org*, 5. april. Dostopno na <http://www.mediatransparency.org/neocons.php> (13. 5. 2005).
- Bacevich, Andrew (2002) Bush's Grand Strategy. *The American Conservative*. 4. november. Dostopno na http://www.amconmag.com/11_4/bushs_grand_strategy.html (5. 3. 2005).
- Barry, Tom (2002) A Strategy Foretold. *Foreign Policy in Focus*, Policy Report, oktober. Dostopno na <http://www.fpif.org/papers/foretold.html> (6. 3. 2005).
- Barry, Tom (2002) The U. S. Power Complex: What's New. *Special Report* 20, november. Dostopno na <http://www.fpif.org/pdf/papers/SRpower.pdf> (10. 5. 2005).
- Barry, Tom, Lobe, Jim (2002) U.S. Foreign Policy – Attention, Right Face, Forward March. *Policy Report*, april. Dostopno na <http://www.fpif.org/papers/02right/index.html> (13. 5. 2005).
- Berlet, Chip, Hardisty, Jean (2003) An Overview of the U.S. Political Right: Drifting Right and Going Wrong. *PRAPublicEye.org*. Dostopno na <http://www.publiceye.org/frontpage/overview.html> (14. 5. 2005).
- Bush, George W. (1999) *A Distinctly American Internationalism*. Govor, Simi Valley, Calif., 19. november. Dostopno na www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/wspeech.htm (22. 1. 2005).
- Bush, George W. (2001) *Adress to a Joint Session of Congress and the American People*, 20. september. Dostopno na <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html> (13. 5. 2005).
- Bush, George W. (2002) *Remarks by the President at Graduation Excercise of the United States Military Academy*. 1. junij. Dostopno na www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html (23. 1. 2005).
- Bush, George W. (2003) *President Delivers 'State of the Union'*. 28. januar. Dostopno na www.whitehouse.gov/news/releases/2003/01/20030128/19.html (22. 1. 2005).

-
- Bush, George W. (2003) Nagovor ameriškim vojakom v Dohi, Katar, 5. junij. Dostopno na www.whitehouse.gov/news/releases/2003/06/20030605-1.html (22. 1. 2005).
 - Bush, George W. (2004) *State of the Union Adress*. 20. januar. Dostopno na www.whitehouse.gov/news/releases/2004/01/20040120-7.html (23. 1. 2005).
 - Bush, George W. (2005) *President Sworn-In to Second Term*. Inauguracijski govor, 20. januar. Dostopno na www.whitehouse.gov/news/releases/2005/01/20050120-1.html (20. 4. 2005).
 - Clinton, Bill (1996) *American Security in a Changing World*. Govor, George Washington University, 5. avgust. Dostopno na <http://www.usconsulate.org.hk/pas/pr/1996/0806b.htm> (25. 8. 2005).
 - Clinton, Bill (2000) *The State of the Union*. 27. januar. Dostopno na http://www.c-span.org/executive/transcript.asp?cat=current_event&code=bush_admin&year=2000 (8. 5. 2005).
 - Dorrien, Gary (2003) Axis of One: The 'Unipolarist' Agenda. *The Christian Century*. 8. 3. 30-35. Dostopno na <http://www.religion-online.org/showarticle.asp?title=2681> (15. 5. 2005).
 - Dorrien, Garry (2003) *Imperial Designs: Resisting the Permanent War*. 9. 4. dostopno na <http://www.adckazoo.com/news-154.htm> (15. 5. 2005)
 - Empire Builders: Spheres of Influence (2005), *Christian Science Monitor*, 12. 5. Dostopno na <http://www.csmonitor.com/specials/neocon/spheresInfluence.html> (13. 5. 2005).
 - Excerpts from Pentagon's Plan: Prevent the Emergence of a New Rival (1992). *New York Times*, 8. marec. Dostopno na <http://billstclair.com/911timeline/1990s/nyt030892b.html> (8. 5. 2005).
 - Gellman, Barton (1992) Keeping the U.S. First; Pentagon Would Preclude a Rival Power. *Washington Post*, 11. marec. Dostopno na <http://www.krigskronikan.com/Wolfowitz2-wp1992.html> (16. 5. 2005).
 - Gowan, Peter (2002) A Calculus of Power. *New Left Review*. Dostopno na <http://www.newleftreview.com/NLR25003.shtml> (18. 5. 2005).
 - Gowan, Peter (2005) *Triumphing toward International Disaster: The Impasse in American Grand Strategy*, 17. april. Dostopno na <http://allhehasiskungfu.blogspot.com/2005/04/triumphing-toward-international.html> (13. 5. 2005).

-
- Grondin, David (2005) *From Hegemony to Empire: Understanding the New American Imperialism*. V *Understanding US Hegemony/Empire and its Regional Dimensions*, 25. februar. Dostopno na <http://www.dandurand.uqam.ca/download/pdf/conferences/summary.pdf> (28. 8. 2005).
 - Haass, Richard N. (2000) *Imperial America*. Paper presented at the Atlanta Conference 11. novembra 2000, www.brook.edu/views/articles/haass/2000imperial.htm (15. 5. 2005).
 - Hitchens, Christopher (2002) *Imperialism. Superpower dominance, malignant and benign*. 10. december. Dostopno na <http://slate.msn.com/?id=2075261> (20. 1. 2005).
 - Howe, Stephen (2003) *American Empire: The History and Future of an Idea. Open Democracy*. Dostopno na <http://globalpolicy.org/empire/history/2003/0612.htm> (25. 1. 2005).
 - Jervis, Robert (1998) *U. S Grand Strategy: Mission Impossible*. Dostopno na <http://www.nwc.navy.mil/press/review/1998/summer/art2su98.htm> (18. 5. 2005).
 - Johnson, Paul (2003) *From the Evil Empire to the Empire of Liberty. The New Criterion*, junij. Dostopno na <http://www.newcriterion.com/archive/21/jun03/johnson.htm> (5. 3. 2005).
 - Kagan, Robert (2001) *We Must Fight this War. Washington Post*, 12. 9. Dostopno na <http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=768> (16. 5. 2005).
 - Kaplan, Robert D. (1994) *The Coming Anarchy. Atlantic Monthly* 273(2). Dostopno na <http://dieoff.org/page67.htm> (20. 5. 2005).
 - Kennedy, Paul; Perle, Richard; Nye Joseph S. Jr. (2003) *The Reluctant Empire: In a Time of Great Consequence. Brown Journal of World Affairs* X(1), poletje/jesen. Dostopno na <http://www.watsoninstitute.org/bjwa/archive/10.1/Reluctant/TheReluctantEmpire.pdf> (20. 1. 2005).
 - Kristol, William in Brooks, David (1997) *What Ails Conservatism. Wall Street Journal*, 15. september. Dostopno na <http://www.opinionjournal.com/extra/?id=95000513> (20. 4. 2005).
 - Lake, Anthony (1993) *From Containment to Enlargement*. Adress at John Hopkins University, 21. september. Dostopno na <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html> (28. 8. 2005).
 - Lal, Deepak (2005) *An Imperial Denial. Yaleglobal*, 6. januar. Dostopno na <http://www.globalpolicy.org/empire/analysis/2005/0106denial.htm> (10. 5. 2005).

-
- Landau, Saul (2004) Imperial Hypocrisy. *Progreso Weekly*, 21. oktober. Dostopno na <http://www.globalpolicy.org/empire/analysis/2004/1021hypocrisy.htm>. (10. 5. 2005).
 - Layne, Christopher (2002) Offshore Balancing Revisited. *The Washington Quarterly*, 233-248. Dostopno na <http://www.twq.com/02spring/layne.pdf> (17. 5. 2005).
 - Lieber, Keir A., Lieber, Robert J. (2002) The Bush National Security Strategy. Dostopno na <http://usinfo.state.gov/journals/itps/1202/ijpe/pj7-4lieber.htm> (22. 5. 2005).
 - Lind, Michael (2003) The Weird Men Behind George W. Bush's War. *New Stateman*, 7. 4. Dostopno na <http://www.newamerica.net/index.cfm?pg=article&DocID=1189> (14. 5. 2005).
 - *National Security Strategy of the United States (NSS)*, (2002) dostopno na <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html> (12. 10. 2004).
 - Nevins, Joseph (2003) Book Reviews on Empire. *Z Magazine*, 16 (12), december. Dostopno na <http://zmagsite.zmag.org/Dec2003/nevins1203.html#author> (10. 5. 2005).
 - Nye, Joseph S. (2004) Is America an Empire? *Project Syndicate*, januar, dostopno na www.project-syndicate.org/commentaries (
 - Paget, Karen (1998) Lessons of Right-Wing Philanthropy. *The American Prospect*, 9. 1. Dostopno na <http://www.prospect.org/web/page.wv?section=root&name=ViewPrint&articleId=4635> (11. 5. 2005).
 - *Project for the New American Century: Statement of Principles* (1997), 3. junij. Dostopno na <http://newamericancentury.org/statementofprinciples.htm> (8. 5. 2005).
 - *Project for the New American Century: Core views and beliefs* (1997), dostopno na http://www.answers.com/main/ntquery?method=4&dsid=2222&dekey=Project+for+the+New+American+Century&gwp=8&curtab=2222_1 (8. 5. 2005).
 - *Rebuilding American Defenses: Strategy, Forces and Resources for a New Century* (2000), A Report of the PNAC, september. Dostopno na <http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf> (8. 5. 2005).
 - Schulman, Beth (1995) Foundations for a Movement: How the right wing subsidizes its press. *Extra*, marec, april. Dostopno na: <http://www.fair.org/extra/9503/right-press-subsidy.html> (12. 5. 2005).

-
- *Spheres of influence: Neoconservative think tanks, periodicals and key documents* (2005), 13. 5. Dostopno na <http://www.csmonitor.com/specials/neocon/spheresInfluence.html> (13. 5. 2005).
 - Tyler, Patrick E. (1992) U. S. Strategy Plan Calls for Insuring No Rivals Develop. *New York Times*, 8. 5. Dostopno na <http://work.colum.edu/~amiller/wolfowitz1992.htm> (16. 5. 2005).
 - Walt, Stephen M. (2005) In the National Interest: A new grand strategy for American foreign policy. *Boston Review*, februar/marec. Dostopno na <http://www.bostonreview.net/BR30.1/walt.html> (17. 5. 2005).
 - Zaretsky, Natasha (2005) The Conservative Labyrinth in the Recent US History. 24. 1. Dostopno na <http://chm.gmu.edu/asa/viewabstract.php?id=858&cf=3> (11. 5. 2005).